

2150. LONGHI GIORGIO. De Anvls signatoriis antiqvorvm sive De vario obsignandi ritu Tractatus. Avthore Georgio Longo Sacer-

dote Doctore, & Ambrosianae Bibliothecae Custode Primo. Mediolani, Heredes quondam Pacifici Pontij, & Ioannes Baptista Picaleus, M.D.CXV. (1615). 20.000

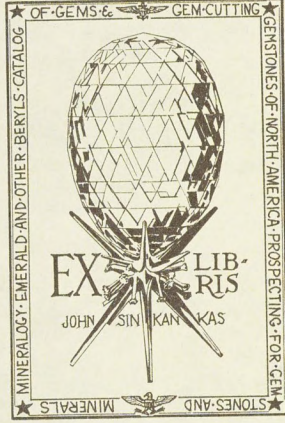
In-24° (antico in-8°). Pagine: 16 + 139 + (1 con l'errata) + (2 bianche). Marca tipografica (simile alla fenice giolitina) sul frontespizio. Legatura recente in mezza pergamena. Alcuni fregi a penna sul frontespizio.

Precedono l'operetta la dedica dell'autore a Ludovico Besozzi, conservatore della Biblioteca e del Collegio Ambrosiano, ed alcuni componimenti poetici di Benedetto Sossago, Dottore dell'Ambrosiana, Felice Osio, professore di eloquenza, Francesco Picinelli e Gerolamo Borsieri.

* Predari non cita quest'opera.

* Argelati, 813.

* Picinelli, Atheno, 252.

Oct 1968

Rizzi-Milan

\$ 33.80

3150 TONOTTI GIORDANO De Anelli cinescolle catinorum circa De

JSL
RTL014879

128
DE ANVLIS
SIGNATORIIS
ANTIQVORVM

S I V E

De vario obsignandi ritu
Tractatus.

AVTHORE GEORGIO LONGO

Sacerdote Doctore, & Ambrosianæ
Bibliothecæ.

Custode Primo.

CVM PRIVILEGIO.

M E D I O L A N I,

Apud her. quon. Pacifici Pontij, & Ioannem
Baptistam Piccaleum M. D. CXV.

117

[1615]

Handwritten decorative flourish or signature running vertically along the right margin.

2
Ego Nicolaus Bottius è Societate Iesu Theologus, et
vnus ex Deputatis in Congregatione pro indice
librorum prohibitorum in Archiepiscopali Palatio
Illustriss. Cardinalis Borromæi, legi presentem
tractatum de Anulis compositum à D. Georgio
Longo, & nihil in eo inueni bonis moribus, aut
Catholica Fidei repugnans; dignumq; censeo, vt in
gratiam Eruditorum Typis mandetur; in cuius
rei fidem hîc mea manu nomen meum subscripsi.
Dat. Mediolani hac die vltima Augusti anni
1614.

Nicolaus Bottius.

Imprimatur

Fr. Aloysius Bariola Augustinianus Consultor
S. Offitij pro Reuerendis. Inquisitore.

Al. Bossius Can. Ordin. Theol. pro Illustriss.
Cardinali Archiep.

Vidit Saccus pro Excellentiss. Senatu.

Perill. Domino

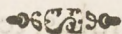
LVDOVICO BESVTIO

I.V.D. Prothonotario Apostolico

Primarij Templi Mediolanen.

Can. Ordin.

Et ex Bibliothecæ Collegijq; Ambrosiani
Conseruatoribus.

Georgius Longus Fælicitatem.

IN maximis occupatio-
nibus, quibus pro mu-
neris mei partibus iam-
pridem in Ambrosiana
Bibliotheca distineor, hunc qualem-
cunque de varijs antiquorum obse-
gnandi ritibus libellum horis subse-
cuius, & diuturna obseruatione elu-

4
cubratum clarissimo nomini tuo inscribere decreui: non tam, vt mei in humaniores literas studij industrięq; specimen præberem, quàm vt ipse, cuius multa, eaq; præclara extant in me, & Bibliothecam ipsam officia, meæ erga te obseruantia testem, obfidemq; haberes. Hunc autem conuenientiùs tibi impertire visum est, ne, dum ex sanctiore illo librum Aerario anulos, te inscio, depro-mo, qui ei summa cum laude, omniumquè approbatione Conseruator præsidet, iure tuo me furtiui probri insimulare posses. Cùm igitur consilij mei rationem habeas, magnitudinis animi tui erit, & humanitatis, quam Maiorum splendori pulcherrimè sociasti, non quid, sed quo animo adferam, attendere. Neq; enim id ago, vt tam exili munusculo nexu me
exol-

5
exoluam, fed vt ingenua bonæ copię
eiuratione , quantum tibi à me de-
beatur, omnes intelligant. Ego in-
tereà (quod affiduè facio) Deum
Optimum Maximum deprecabor, te
mihi , & Bibliothecæ incolumem
quàm diutiffimè feruet . Ex Acdi-
bus eiuſdem Bibliothecæ Kal. Iunij
M. DC. XV.

6
AD EVNDEM
BENEDICTI SOSSAGI
Collegij Ambrosiani Doct.

EPIGRAMMA
De libello.

O Decus Insubriae, mens ò gratissima calo
Magnorum magnus sanguis habendus auro.
Ah vellem tibi ritè memor sacrasse Besuti
Nomine sacra tuo, qualia Longus habet.
Nostra quidem præter solitum linescere visa
Pieris, & subita palluit inuidia:
Nomine quippe tuo doctum radiare libellum,
Inuidit, cuius luce superbus eat.
Quàm bene signatis voluit te insculpere gemmis
Debuit in gemma viuere gemma virum.
Clarius aspiciet nil tanto nomine Phæbus,
Cultius hoc Phæbus nullibi spectet opus.

FELICIS OSI⁷

In Collegio D. Simonis Elo-
quentiæ Professoris.

EPIGRAMMA.

In librum de Anulis Signatorijs Georgij
Longi, Ad Typographum.

Scriptorem decorat Liber, hic decoratur ab illo,
Alter, & alterius clarus honore nitet.
Annulus en Liber est, par scriptor gemma libello,
Inq; vicem amborum fulget verinq; iubar.
Gloria quanta tua est Piccalea? Iungis, & vnus
Amborum Terris tu decus omne aperis.

8
PRESBYTERI FRANCISCI
Picinelli.
EPIGRAMMA.

Annulus hic varios Priscorum colligit usus,
Virtutisq. simul mystica plura suæ.
Si titulum spectas; forsitan res parua videtur.
Ne titulo credas, perlege, maior eris.
Aspice, quàm series ingens versata librorum;
Aspice doctrinæ flumina quanta fluant.
Vt lepidò sapiens; vt dimicet vtile dulci.
Quidq. magis præstet, non bene dispicias.
Annulus hinc omnes passim voluetur in annos,
Et tibi scriptori viuere, **LQNGE**, dabit.

HIERONYMI
BORSERII

DE LIBELLO

Emblema.

Signa dedit Longus, Longo se signa dedere.
Hinc decus ad summum transtulit arma fides
Felix certamen. Fundat iam Phosphorus aurum.
Exiguu in signo maxima signa latent.

INDEX AVCTORVM

In hoc libello citatorum.

- D. Ambrosius. 40. 77.
 Ammianus Marcellinus. 54.
 Abbas Panormitanus. 98.
 R. Abraham. 36.
 Abrahamus Gorlaeus. 42.
 Achilles Statius. 57.
 Adrianus Iunius. 14.
 Adrianus Turnebus. 63.
 Aelianus. 32. 71.
 Albertus Pighius. 8.
 Alchernius. 4.
 Alexander ab Alexandro. 15. 21. 28. 35.
 Alexander Imolensis. 34.
 Alexander Neapolit. 42.
 Alexander Trallianus. 40.
 D. Ambrosius. 40. 77.
 Ammianus Marcellinus. 54.
 Anacreon. 113.
 Andreas Alciatus. 114.
 Antonius Bonfinius. 49.
 Antonius Guevarra. 36.
 Appianus Antiquarius lat. 8.
 Appianus historicus Græcus. 27. 92.
 Appion. 32.
 Apuleius. 2. 34. 91. 101. 108. 114. 121.
 Aristophanes. 48. 106. 111.
 Aristoteles. 5. 39. 106.
 Arnobius. 90.
 Artemidorus. 25.
 Asconius Pedianus. 88. 95.
 Athenæus. 58. 110.
 At-

Arteius Capito. 15. 16. 26. 42.

D. Augustinus. 2. 45. 52. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Aulus Gellius. 8. 32.

Aufonius. 52.

B

Arnabas Briffoni-
us. 72. 96. 99.

Bartholomæus Angli-
cus. 70.

Beatus Rhenanus. 109.

Beda. 4. 118.

Benedictus Perrerus.

72.

Bibliotheca Ambrosia

na. 19.

C

Aelius Calcagni-
nus. 64.

Cælius Rhodiginus. 6

37.

Cæsar Baronius. 42. 79.

115. 121.

Callistratus. 10.

Calphurnius. 113.

Catolus Sigonius. 27.

Cato. 16.

Cicero. 1. 5. 19. 22. 23.

34. 38. 55. 56. 61. 62.

63. 64. 67. 72. 78. 81.

83. 84. 85. 86. 88. 92.

95. 96. 108. 110. 116.

119. 120.

Clemens Alexâdrinus

15. 30. 33. 42.

Codex Theodosianus.

75. 91. 101. 116.

Colomanus Rex. 59.

Concilium Aurelianê-

se. 45.

Concilium Chalcedo-

nense. 79.

Concilium Toletanū.

115.

Cornelius Tacitus. 28.

57. 92. 99. 107.

Ctesias. 21.

D

Aniel Propheta.

107.

Decretum 3.

Demosthenes. 12.

Digestum. 17. 18. 24. 29.

88. 94. 102. 103. 116.

120.

Dio.

Dio. 10. 22. 27. 37. 67.

114.

Dio Chrysostomus. 119.

Diodorus Siculus. 22.

37.

Dionysius Halicarnas.

53. 55.

E

E Pigrammata Gra-
ca. 6.

Eratoſthenes. 10.

Eſther. 21.

Ethymologici auctor.

48.

Euthathius. 14. 48.

Exodus. 13.

F

F Abius. 84.

Felinus Sadeus. 80.

Festus. 89.

Flavius Voſpicus. 17.

24.

Franciſcus Hotoma-
nuſ. 95.

Franciſcus Iuretuſ. 72.

G

Aiuſ. 103.

Galenuſ. 112.

Genetiſ. 11. 12. 79.

Gothofreduſ. 30.

Gregoriuſ Nyſſenuſ.

45. 109.

Guiduſ Panciroluſ. 75.

Gulielmuſ Budeuſ. 15.

47.

Gulielmuſ Stuchiſ. 8.

H

Egeſippuſ. 22.

Herodianuſ Ale-

xandrinuſ. 52. 119.

Herodotuſ Halicarnas-

ſer. 61. 67. 68. 69.

D. Hieronymuſ. 4. 95.

79.

Hieronymuſ Boſſariuſ

43.

Hieronymuſ Carda-

nuſ. 39.

Hieronymuſ Oſoriuſ.

71.

Homeruſ. 13. 14. 51.

Horatiuſ. 23. 77. 78. 82.

103. 110.

I

I

Iacobus Cuiacius. 14. 16. 72. 94. 101.
 Iacobus Gretserus. 36.
 44. 101.
 Iacobus Pamelius. 109
 Iacobus Rebuffus. 80.
 Ianus Gruterus. 8. 25.
 Ieremias Propheta.

34.

Io. Baptista à Porta.
 72.

Io. Boemus. 30. 49.

Io. Brodeus. 6.

D. Io. Chrysostomus.
 45. 102.

Io. Meursius. 35.

Io. Oinotomus. 17.

Io. Xiphilinus. 22.

Io. Zonaras.

Ioseph Iudæus. 37.

Isaacus Casaubonus.
 3. 17.

D. Isidorus Hispalensis. 2. 4. 18. 27. 30. 31.
 34. 90. 113.

Iulius Cæsar. 81. 104.

Iulius Capitolinus. 52.

Iulius Frontinus. 71.

13

Iulius Paulus. 81. 102.

103. 104.

Iulius Pollux. 33.

Iulius Solinus. 4. 42.

Iustinianus. 93. 94.

Iustinus Historicus. 22.

Iustus Lipsius. 46.

Iuuenalis. 12. 29. 64.

77. 88. 91. 99. 100.

111. 112.

L

Labeo. 114.

D. Ladislaus. 58.

Leuinus Lemnius. 40.

Lucanus. 78.

Lucianus. 38. 40. 61.

63. 64.

Lucilius. 34.

Ludouicus Lana. 101.

Ludouicus Romanus.

60.

Lycophron. 10. 48. 107

M

Machabeorum liber. 21.

Macrobius. 6. 15. 26.

33. 35. 42.

Mar-

Marculphus. 96.

Marcus Antonius Muretus. 49.

Mardobæus. 41.

Martialis. 6. 41. 95. 97.

98. 111. 114. 113.

110. 106.

Martianus Cappella.

34.

Martinus Cromerus.

62.

D. Matthæus. 117.

Matthæus Raderus. 6.

Menander Poeta. 106.

N

Nicephorus Callistus. 117.

Nicolaus Cragius. 28.

Nonnius. 38.

O

O Rigenes. 11.

O Orus Apollo.

43.

Ouidius. 41. 57. 64. 77.

99.

P

P Apinianus. 24. 104.

120.

D. Paulus. 121.

Paulus Coluius. 94.

Paulus Manutius. 19.

96.

Pausanias. 21.

Persius. 111.

Petrus Gregorius Tho-

losanus. 36. 72.

Petrus Scriuerius. 45.

Philippus Beroaldus.

2. 51.

Philostratus. 9. 39.

Pierius Valerianus. 15.

26.

Pius Imperator. 10.

Plato. 3. 39.

Plautus. 2. 12. 34. 38.

50. 56. 62. 64. 81. 90.

95. 100. 112. 108. 109.

114. 115.

Plinius. 2. 3. 6. 12. 13.

15. 17. 28. 29. 32. 35.

36. 38. 41. 71. 117.

107. 110. 106. 103.

Plinius Iunior. 37. 85.

87.

Plu-

Plutarchus. 22. 23. 24. Strabo. 10.
 58. 63. 73. 74. 83. 104. Suetonius. 6. 9. 22. 23.
 121. 27. 34. 37. 47. 82. 89.

Polydorus Virgilius. 95. 104.
 74. 75. Suidas. 48. 115.

Polyænus. 12. 22. 67. T

Pontius Diaconus. 115. T Erentius. 2. 3. 23.

Possidius. 109. T Tertullianus. 17.

Propertius. 51. 106. 30. 44. 83. 019.

Q Theophrastus Eresius.

Q Vintilianus. 85. 3. 106. 112.

92. D. Thomas. 76.

Quintus Curtius. 22. Thucidides. 38.

57. 63. Titus Liuius. 9. 28. 47.

R 51.

R Obertus Titius. Trebellius Pollio. 34.

64. Trogus Pompeius. 119

S V

S Aluſtius. 55. 78. V Alerius Maximus.

Scauola. 100. 22. 24. 37. 40. 41.

Seneca. 9. 31. 41. 67. 84. 90. 100.

77. 84. 88. 94. 114. Varro. 20. 120.

Seruius. 7. 61. 77. Velleius Paterculus.

Simon Boſius. 87. 93.

Sixtus Senenſis. 72. Virgilius Maro. 7. 78.

Solon. 16. 114.

Spartianus. 7. Vlpianus. 9. 12. 27. 87.

Speculator. 101. 94.

Statius. 27. Vuolfangus Lazius. 49.

Stephanus Forcatulus. X

18. Xenophon. 16. 50.

S E R I E S

Capitum Libri.

Quid anuli, siue sigilli nomine intelligatur. Cap. I.
De anuli signatorij antiquitate, siue de primo il-
lius inuentore. Cap. II.

Cuius rei gratia fuerit anulus inuentus. Cap. III.

Quanti Antiquis anulus signatorius fuerit. Cap. IV.

Quemnam maximè anulum gestare deceret, qualem,
an plures, quouè digito ferendum veteres dixerint.
Cap. V.

Quæ signa veterum in anulis. Cap. VI.

De alia signorum specie, siue de ijs quæ vulgò sigilla ap-
pellantur. Cap. VII.

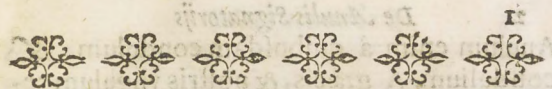
De fide anulis, siue sigillis habita. Cap. VIII.

Verus epistolarum obfignandarum formula &c.
Cap. IX.

Tabulæ contractuum obfignatæ, quomodo &c. Cap. X.

Varia ab Antiquis sigillorū custodiæ commendata &c.
Cap. XI.

Pleniùs tamen singulorum capitum argumenta
suis locis lege.

DE ANVLIS

SIGNATORIIS

ANTIQVORVM

sive

De vario obsignandi ritu

TRACTATVS.

Quid Anuli, siue sigilli nomine intelligatur

Cap. I.

Verbi nomenclatura tractatum aggredi suscepto onerem conuenientem mihi facurus videor, si quid anulus, quot ei nomina, quotuplex vsus, quidue olim sigillum fuerit, principio statuam, Principis eloquentiae consilium secutus i. de off. vbi. *Omnis, inquit, quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci, vt intelligatur, quid sit id, de quo disputetur.*

Est autem anulus latinè, quod græcè *δακτύλιος* à digitorum vestitu, dicitur: quamquam, & *Anuli etymolog.* de nomine ipso non parum ambigi video.

A

Anu-

Quibus no-
minib. anu-
lum anti-
qui appella-
rens.

Anulum enim à quibusdam condulum, & condalium, A græcis, & nostris vngulum teste Plin. nat. hist. lib. 33. cap. primo illa fortasse ratione, vt Isidorus sentit lib. 19. orig. cap. 32. quia sicut vngula carni, ita gemma anuli auro accingatur; sicuti & samothracius aureus quidem, sed capitulo ferro à loco ita vocatus. Ab alijs verò anulum symbolum appellatum fuisse aperte indicat Plaut. Pseud. act. 1. sc. 1.

*Ea causa miles hic reliquit symbolum
Expressam in cera ex anulo suam imaginē,
Vt qui huc afferret eius similem symbolum.*

Sic apud Terent. Eunuch. de symbolis esse, & alibi symbolum dare, ad anulos refertur, vt ibi communiter Terentiani interpretes exponunt. Et Plinius ipse nat. hist. lib. 32. ca. 1. à priscais vngulum, habet mm. fs. cingulum, nouissimè à Græcis, & nostris symbolum vocatū, perhibet. Desumptum autem id nomen ex eo obseruauit Philippus Beroaldus ad 10. librum Apul. de As. aur. quod pro arrha collationis ad ientaculum, siue prandium facient dum deponi soleret. Cum enim nihil aliud symbolum sit, quàm plurium in rem aliquam collatio ex D. August. serm. 115. de temp. re-
cte symbola pro collatoribus, siue commessa-

Vnde sit
quod vul-
go dicitur
facere col-
lationem.

libus accipiuntur, quæ adolescentuli in vnū pro rata conferunt prandij, vel cœnæ, vel ientaculi causa. Sic enim & hodie vulgari sermone collationem facere dicimus, pro ientaculum

cūlum sumere; quoniam scilicet id ex collata pecunia plerumque fieri solet. cap. non oportet dist. 43. Non oportet Clericos ex symbolis, quæ vulgus commessalia appellat conuiuia celebrare. Huius etiam loci est, quod à Platone libro xi. de leg. aduersus sordidam conuiuatum auaritiā in hæc verba præcipitur. In eo conuiuij genere, quod ex symbolis fit, & ἐρανος vocatur, si quis se violatum conqueratur, aut alio quouis modo sit ea de re controuersia, ita inter se partes agant, tāquā nulla hac de re utilis actio cuiquā sit cōpetitura, vt sordidis huiusmodi litibus omnis ansa præcidatur.

Porro Casaub. animad. in Athen. lib. 3. cap. 31. differentiam inter *συμβολα* & *συμβολη*, ostendens, *συμβολη*, inquit, est collatio eraniſtæ ad conuiuium, quisque enim quod ad manum erat conferebat. Ex partes dictæ *συμβολον*, & conuiuium huiusmodi eranos, vel *δηπτον απο συμβολον* vocabāt anulū. Terēt. Eū.

Heri aliquot adolescentuli coymus in Piræo,

In hūc diē vt de symbolis essemus Chereā ei rei

Præfecimus: dati anuli: locus tēpus cōstitutū est.

De quo etiam anuli vsu Plin. loquitur lib. 32. *celebratior anuli vsus &c.* Auferim tamen dicere, non anulos modo symboli appellatione accipi solitos, sed generaliter quidquid arrhæ loco daretur. Sic & tesserae illæ, quarum olim in contractibus vsus loco præsentis pecuniæ, symbola dicebantur, sic Theophrastus in character. cap. de desperat. & cum præstigiæ spectantur ad quemque spectantium adire, & stupem

aream exigere, ac si quis symbolum afferens, gratis spectare postulet, cum eo rixabitur, quo etiam sen su accipiendum illud Isidori lib. 5. orig. c. 24. ubi ait. Veteres quando sibi aliquid promittebant, stipulam tenentes frangebant, quam iterum iungentes sponsiones suas agnoscebant.

*Anulorum
usus.*

Verum quidquid sit, de vocabuli differentia parum laboro, certissimum illud est, triplicem omnino anulorum usum extitisse. Erat siquidem superstitiosè sponsalitijs anulus, qui modò religiosè est, isq; ferreus in fidei signum dabatur sponsæ, & arrhæ loco. Alcher-nius de laudibus virginitatis, *anulo*, inquit, *subarrhatam sortitur virgunculam*, & Iul. quoq; Solin. de Thracum vxoribus, *quæ*, inquit, *præceteris specie valent subarrhari volent.* est enim sponsalitijs anulus ex D. Hier. in cap. VIII. Iob. & in III. Isaïæ, & Beda in cap. 15. Lucæ homil. 46. *sinceræ fidei signaculum, quo promissa certa impressione signantur.* Quod quidem arrhæ genus adeo seculis omnibus familiare fuit ut ipsius Dei genitricis Iosephique sponsalitijs illustre redderetur. Constat siquidem ipsi quoquè Beatissimæ Virgini à Iosepho anulū datum esse, quo modo D. Laurentij templum in Perusina Ciuitate, vbi religiosissimè asseruatur, non mediocriter colitur, quamuis cuiusnam materiæ existat non facile discutias. Meminit de eo Io. Chartag. de sponsat. B. V. lib. 4. hom. prima. Quin etiam fuit anulus honoratius insigne equestris ordinis, quo Ro-
mani

mani scribas suos, & milites post reportatam de hostibus victoriam aduocatis concionibus donare solebant. Testis est Cicero orat. V. in Ver. Cuius etiam rei intuitu Aristoteles lib. 7. de Rep. Chartagine legem fuisse tradit, ut quot quisque expeditiones fecisset, tot digitis gestaret anulos. Contra verò apud Macedonas seruatum, ut qui nullum in bello hostem interfecisset, pro cingulo, hoc est pro anulo, capistro cinctus foret. Sic enim & Romanis perquam familiare fuisse legimus, ut anulorum largitione liberos bene merentes in ingenuitatem reuocarent, quo pacto L. Sullam Dictatorem Q. Roscium Comædum, Cæsarem Dictatorem D. Laberium anulo aureo donasse legimus, non quidem ut eos, quos donarent equites Romanos facerent, sed ut eos eo iure afficerent, quo quidem fuissent, si lecti equites à Censoribus essent, quorum illud erat præcipuum. Sed enim plura de eo cap. 5. ubi promiscuè honorarium anulum ad obsignandum inseruisse, patebit. Iam verò tertium anulorum genus signatorius, siue sigillarius fuit, quem nos hodie *sigillum* appellamus, quo semper veteres ad obsignandum usos esse video. De eo mihi, prætermissa priorum examinatione, nisi quatenus fortè instituto operi inseruiet, præsens negotium erit. Ceterum quoniam (quod ad secundam capituli particulam attinet) sigilli nomen rarò apud veteres in rem præsentem animadu-

*Sigilli vox
quid proprie
fueris
antiquis.*

terim, usurpatum, consentaneum arbitror aperire, quid antiquis sigillum fuerit, & quid modo recentioribus.

*Sigillum
parua ficti-
lis imago.*

Sigillum itaque pro parua, & fictili imagine, siue hominum simulacro saepe numero accipi consueuisse ex Martiali lib. 14. epigram. 185. cognoscere licet.

*Gloria tam parui non est obscura sigilli
& alibi* Sum fragilis, sed tu, moneo, ne sperne sigillum.

Vbi Raderus ex Plin. lib. 34. cap. 8. Sigilla, inquit, sunt icunculae infra humanam staturam, quas Saturnalibus missitabant. Vnde Rhodig. antiq. lect. lib. 17. cap. 16. & Io. Brodeus in scholijs ad secundum librum Epigram. græc. Epigram. 8. & alij plures signa, & sigilla vniuersim ea dici, observant, quæ humani habitus staturâ minores sunt. Quo sensu etiam de Tiberio apud Sueti. legimus cap. 43. cubacula plurifariam tabellis, & sigillis lasciuissimarum picturarum exornare solitum.

*Sigillorum
huiusmodi
origo.*

Horû originem optimè omnium Macrobius Satur. lib. 1. cap. 7. in hunc modum recenset. Epicadus, inquit, refert Herculem occiso Geryone, cum victor per Italiam armenta duxisset, Ponte qui nunc Sublicius dicitur ad tempus instructo, hominum simulacra pro numero sociorum, quos casu peregrinationis amiserat, in fluuium demisisse, ut aqua secunda in mare deuecta pro corporibus defunctorum, veluti patrijs sedibus redderentur; & inde usum

Italia

italia simulacra fingendi inter sacra mansisse. Sed mihi huius rei origo verior aestimatur, Pelasgos (postquam felicitior interpretatio capita non viuentium, sed fictilia, & potius aestimationem non solum hominem, sed etiam lumen significare docuisset) cepisse Saturno potius cereos accendere, & in sacellum Ditis aræ Saturni coherens oscilla quædam pro suis capitibus ferre: ex illo traditum, ut cerei Saturnalibus missitarentur, & sigilla arte fictili fingerentur, ac venalia pararentur, quæ homines pro se, atque suis piaculum pro Dite Saturno facerent, Sigilla v. Haftenus ille. Porro sigilla huiusmodi oscilla dicta. la etiam esse dicta tum ex Macrob. supra ex eo ritu indicatum est, tum ex Virgilij carmine secundo Georg. quidam existimant.

Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu. Interpretantur enim, ut velint fictilia simulacra ex pinu suspensa, quemadmodum, ad sacras olim arbores lucernæ appendebantur. Sed ea de re Seruius, & cum eo plerique iuniorum; hoc vnum dico, videri nostros hanc quoque superstitionem, in religionem commutasse, quâdo & sanctorum sepulchra, & circum altaria parietes hodie religiosis hiscè sigillis, quæ nos vota dicimus, onusti appareant. Sed ex alijs etiam sigillorum huiusmodi vsum cognoscere licet, ac ea quidem in primis dono pueris transmitti solita, præter citatum Martialis locum, ex illis quoque Spartiani verbis de Antonio Caracalla satis aperte colligitur. Quæ à parentibus sigillariorum gratia acceperat.

Religiosa
sigillorum
commuta-
tio.
Vota hodie
à nobis di-
cuntur.
Sigilla do-
no dari so-
lita.

ea vel clientibus, vel magistris sponte donauit. Quin & ciuium moris fuisse, vt similibus simulacris æreis, argenteis, atque aureis inter solennia sigillarium (sicuti & à nobis Dominicæ Natiuitatis gratia non raro fit) sese inuicem donarent scribit Guliel. Stuchius antiquit. conuiul. lib. 1. Nec non & vicum Romæ fuisse, vbi sigilla fangebantur, ac venalia proponebantur, auctor est Gell. lib. 2. cap. 3.

*Statua ipse
se sigilla di-
cebantur.*

Addiderim statuas etiam ipsas grandiusculas sigilli vocabulo nō semel appellatas, quod præter ea, quæ superius dicta sunt, varijs apud Ianum Gruterum solertissimum antiquitatis indagatorem, monumentis constare etiā potest. Exemplū subijciam, quod ex Appiani schedis alias se desumpsisse, refert. Tit. Dijs dedicatorum. pag. 57. num. 4. apud Isaram Fluium.

MARTI. AVG.
CONSERVATORI.
CORPORIS. SVI.
MERCVRIALIS. AVG.

N. V. EX. IVSSV.
NVMINIS. IPSIVS.
SIGILLVM. MARMOREVM.
POSVIT.

& tit. ac pag. iisdem num. vero secundo collectam Lauinij vetustissimam inscriptionem ab Alberto Pighio non vulgaris eruditionis viro idem Gruterus in hanc formam profert.

MAVORTIO.

SACR.

HOC SIGILLVM.

A. SERVO. TANGI.

NEFAS. EST.

At verò ne temerè cautum quisquam putet, vt
 serui à similibus statuis tangendis manus ab-
 stinerent, sciendum in primis est, præter Deo-
 rum aras, in quas nos hodie religiosius impu-
 nitatis gratia confugimus, statuas quoq; cla-
 rorum virorum damnatis olim perfugium, &
 tutissimum salutis asyllum extitisse. Sic De-
 cium Magium Cyrenas tempestate delatum
 ad Ptolomæi Regis statuam confugisse Liu-
 tradit. hist. lib. 23. Et Suet. in Augusto Anto-
 nium iuuenem simulacro Iulij, ad quod post multas,
 & irritas preces confugerat abreptum interemit; &
 in Tiber. de Agrip. Nouissimè calumniatus modò
 ad statuam Augusti, modò ad exercitus cōfugiebat.
 Resq; eo euasit, vt non periculi solum fugæ,
 imago Imperatoris esset, sed calumniæ occa-
 sio. Ea abrepta inferre iniuriam licebat, nō
 solum vitare. Præcipuū autem seruorū morem
 ad eas confugere, expressit Senec. de clem.
 lib. 1. Seruis ad statuam licet confugere, cum in se-
 ruum omnia liceant. Vlpian. in Pythæanis frag-
 mentis; ideoq; cognosce de querelis illorū, qui ex fa-
 milia Iull. Sabini ad statuam confugerunt, & siue
 durius habiti, quam equum, vel infami iniuria ad-
 fectos cognoueris, venire iube, vt in potestatem Sabi-
 ni non reuertantur. & Philostratus de vita Apol-

*Cur seruis
 vetitū sta-
 tuas ali-
 quassāgera*

Summa in
statuas nō-
nullas an-
tiquorum
observan-
tia.

lonij lib. I. erat, ait, apud Aspendios asylum Tiberij, statuæq; sanctiones illis in locis, venerabilioresq; quam Iouis Olympi simulacrum habebantur, ita ut impietatis damnatus quidam fuerit, quod seruum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberij imagine signatam gestabat. Itaque subuenerunt mox leges, & ne ad statuas, vel imagines quis confugeret, Senatus censuit, eumq; qui imaginem Caesaris in inuidiam alterius prætulisset in vincla publica coerceri D. Pius rescripsit l. vnic. C. de his, qui ad stat. confug. ait Callistratus. l. 28. de pœnis; sed & statuæ Deorum eodem iure adfectæ sunt, itaq; adscriptum à seruo non tangi. Alia præterea (ne longius ab instituto aberrem) etq; diuersa fuit sigilli significatio, cuius Strabo in secundo Geograph. lib. meminit, scribit enim Eratothemem solitum appellare sigilla portiones illas terræ habitata, quarum vna septentrionalis vocatur, meridionalis altera. Non inficior tamen sigilli nomine id ipsum aliquando intelligi consueuisse, quod de anulo signatorio, vnde & apud Licophronem ita legitur.

Terra habi-
tata portio-
nes ab erat
osthene si-
gilla appel-
lantur.

Sigilli vo-
cabulū pro
anulo Si-
gnatorio et
apud vete-
res aliquā-
do habitū.

Reliqua porro vermiculatum non tangens ades
Sigillum seruabit.

Et in Dione lib. 51. hist. Rom. anuli signatorij Augusti, & Galbæ sigilli nomine appellantur, vt & multis alijs locis videre est. Is igitur veterū sensus fuit de sigilli vocabulo, mox quid recentioribus, experientia ipsa docet, nil aliud Sigilli appellatione accipi, quam signa-
culum

culum illud vniuscuiusq; propriū, quo ad epistolas, pleraque alia obsignanda frequentissimè vtimur, siue anulus illud sit, siue non. *Quid nobis sigillū sit.* Signaculum, inquam, non signum: cum probatis auctoribus hæc duo plerūq; nomina nō idem fuisse comperiam, quorum discrimen ex vno Origenis loco lib. 4. in Epist. ad Rom. colligimus, vbi fortassis, inquit, idem videbitur *Discrimen inter signaculum, & sigillum.* aliquibus signum quod signaculum, sed mihi vterq; sermo multam videtur inter se habere differentiam, signum namq; dicitur, cum per hoc quod videtur aliud aliquid indicatur, signaculum dicitur, cum alicui rei seruanda pro tempore custodia imponitur, quod nemo alius, nisi ille qui impressit resignare debeat. Nos hic & anulum quatenus signatorius est, & sigillum hoc vltimo modo acceptum examinandum constituimus.

De Anuli signatorij antiquitate, siue de primo illius inuentore. Cap. II.

Vetustissimi instituti fuisse ipsum gestare digitis signatorios anulos, non vulgare testimonium illud esse potest, quod Genes. 38. de Thamar muliere scriptum est. Huic namq; pactæ concubitus mercedis arrham postulanti, anulum, *sigillum* siue *sigillum*, vt hebreæ dictio reddit, à Iuda *Thamar* datum esse, legimus. Ex quo sanè more cō- *arrha loco* paratum postea crediderim, vt signatorium *postulat à* anulum sibi mutuo darent homines in- *Iuda* spon-
sionum

Anuli si-
gnatorij
usus ad spo-
siones, &
arrhas.

fionum usus, & arrhæ loco Plin. lib. 33. cap. 1.

ad sponfiones anulo exsiliante, & Iuuenal. sat. sexta

Et digito pignus fortasse dedisti.

Demosth. quoque πρὸς Πανθαίρετον, proponit
sponfionem ita factam φέρε τῷ δακτύλῳ λαβε
& Plautus Curcul. act. 2. sc. vlt.

Prouocat me in aleam, vt ego ludam: pono
pallium.

Ille suum anulum opposiuit.

Vnde dici solebat anulus fideiusor extremæ
voluntatis, ad quod alludunt sequentes versus.

Talibus à dominis post cuncta nouissimus exit

Anulus, & digito mendicat Pollio nudo.

Quod Timothei Ducis exemplo confirmatur,
qui Polyæno authore stratag. lib. 3. cum in At-
ticis castris nummi inopia cum militibus la-
boraret, mercatores induxit, vt suo ipsius anu-
lo signatorio pro numismate vterentur. Disce-
dentes verò sigillum, & argētum acciperent:
quæ facto, abundans mox pecunijs Timo-
theus constitutum precium persoluit. Vlp.
lib. 5. §. item si institutor, & l. si gratuitam. de pre-
script. verbis. §. vlt. & l. exēpto. n. §. ego illud
de act. empt. Cæterum vt iam ad anuli vetusta-
tem astruendam redeā. Gē. c. 41. traditur Pha-
raonem Aegypti Regem beneficio acceptæ
diuinitus ominationis, vt Iosephum excellen-
ti dignitatis gradu cohonestaret, anulum, quē
digito gestabat, eiusdem Iosephi manui in-
feruisse. Ex quibus, & alijs colligitur à qua an-
tiquitate principium mos iste petat, vtpote
qui

qui ab ipsis penè humanæ naturæ primordijs
 profluxerit. Quare nec facilè dixeris, quis opi-
 fex fuerit, cum & scriptores vniuersim vera *Incerta ve-
 ra anuli o-
 rigo.*
 quippiam de hac re affirmare non ausim, li-
 bet hic locum fabulæ, & mendacio facere.
 Prometheus Caucaſi rupibus à Ioue alliga-
 tum fabulantur, quòd per ludibrium tecta sibi
 in conuiuio ossa apposuisset, quod ignem cæ- *Fabulosa
 anuli origo*
 lestem surripuisset, quòdque de stupro Miner-
 uam sollicitasset. Ceterum cùm Iupiter The-
 tidis amore captus ab eo fatorum præscio
 cognouisset, nasciturum ex Thetide filium pa-
 tre maiorem, memor eorum, quæ aduersus pa-
 trem gesserat, metuensq; ne par redderetur,
 à Thetide abstinuit, ac Prometheus grati
 animi monumentum soluit, ea tamen lege, vt
 anulum lapide, & ferro compactum gestaret,
 ne omnino pœna videretur exolutus. Hoc
 anulum fuisse, hoc gemmam dicunt. Sed hæc
 satis; non enim fabellis rerum vetustas com-
 probatur, vbi tot insignia sacrarum historia-
 rum loca intercedunt. Inter quæ insignis ad
 anuli antiquitatem eliciendam locus Exodi
 cap. 33. se offert, vbi à pijs mulieribus anulos
 in donaria collatos legimus. Neque demùm *Plinij sen-
 tentia exa-
 minatur.*
 Plinij sententiam (quam alioqui propter sum-
 mam viri auctoritatem apprimè reuereor)
 hoc loco admittendam censerem, qui cap. 1.
 lib. 33. nullum Illiacis temporibus anulum
 fuisse asseuerat, vnde & Homerum testem vo-
 cat,

cat, qui & codicillos misiratos epistolarum gratia indicet, & conditas arcis vestes, ac va-
sa aurea, argenteaq; & ea colligata nodi non
anuli nota: nam qua ratione Homerum hu-
ius rei auctorem faciat, non video, cum id
apertè nullibi ex ipso constet. Neque enim
(quod forte Plinij fundamentum fuit.) ex
Vlyssis vinculo, quo Aretæ dona arca incluserat
id inferre potest, cum per id temporis Vlyf-
sem eo maximè vti par esset, quippe quod à
Circe venefica iam edoctus fuerat. Demon-
strat id aperte Odyss. VIII. Homerus in hæc
verba.

Homerus à
Plinio an
recte cita-
tus.

*Ipse tunc vide de operculo, statim vero vinculu.
circumliga* —————

*Ne quis tibi in itinere damnum asserat, cū fortè
Dormieris dulce somnū profectus in naue nigra.
Ceterum postquam hoc audiuit prudens Diuus
Vlysses* —————

*Statim aptauit operculum, celeriter autem
vinculum circumligauit* —————

Vartum quod olim docuit veneranda Circe.

*Ad quem locum interpretes communiter
vinculum huiusmodi vulgarium securitatem
excesisse perhibent, & Eusthatius hoc loco,
Iacobus Cuiac, lib. 37. cap. 12. & Adrian. Iun.
in suis adagijs monent posse prouerbialiter
Vlyssis vinculum de rebus diligēter, & tutò ob-
ferratis usurpari; qui sanè mos cistas vinculis
munienti ex Laconum inuēctione euauit, &
clauibus postea vti cœptum est.*

vlyssis vin-
culum de
rebus tuto
obferratis
prouerbia-
liter dici
solet.

Potuit

Potuit igitur & Illiacis temporibus anulorum usus viguisse, quod verò nodum potius, quam anulum Vlysses adhibuerit Circe iussu factum id esse supra ex Homero indicauimus. Ego verò interea mirari non desino, quo pacto tantæ lectionis vir antedicta scripturæ loca adeo incautus prætermiserit, vt ne verbum quidem de illis fecerit, nisi id forte ethnici authoris cecitatis tribuamus. Ceterum, quod ad anulorum, antiquitatem attinet, abundè nos dixisse existimo, plura etiam in sequentibus obiter dicenda occurrent.

Plin. sacra
scriptura
ignarus.

Cuius Rei gratia fuerit anulus inuentus.

Cap. III.

 Vamuis de vero anuli authore nullus adhuc auferit affirmare, in eorum tamen omnes conueniunt, vt non ad ornatū (quod falsò effceminati homunculi, & mulierculæ credunt) sed ad signandum inuentum esse, doceant. Ita Macrobius Satur. lib. 7. ex Atteio Caput. Plin. lib. 33. cap. 1. Alexander ab Alex. lib. 2. cap. 19. Pier. Valer. Hieroglyph. lib. 41. & Budæus lib. 3. de asse, anulos ab antiquis non ad decorare, sed signandi causa inuentos, ac gestatos fuisse, scribunt. Hos sequitur Clem. Alexand. Pædag. lib. 3. capit. 11. vbi hæc habet expressa verba. *anulus datus semel sponsæ loco ar-*
rhæ

Anulus ad
signandum
non ador-
natum in-
uentus.

rba non ornatus causa dabatur, sed ut obsignaret
 quæ domi essent. Circulari verò ratione sponsæ
 dari suspicor, quia arctissimum Matrimonij
 fœdus ppetuo nec desituro amore nitatur. §. i.
 de pat. potest. vel quia prolis æternitas succes-
 sione quodammodo aquiritur l. liberorum §.
 fi. de verb. signifi. Hinc Attæius Capito annū
 à circuitu temporis putat quod an antiquis cir-
 cum esset: vnde ambire & Cato in origin. an
 terminum pro circum terminum, dixit, & Aegyp-
 tij mundum figurantes in orbem pingebant
 suam ipsius caudam deuorantem, quia hæc fi-
 gura est. Et quidem postea lege caueri cœp-
 tum est. ff. de verborum signific. l. signatorius,
 signatorium anulum ornamenti appellatione
 non contineri, quem locum Glos. sic explicat,
 in præscriptione bonorū alicuius, si de muliebribus
 ornamentis agatur, ne quis sibi signatorium anu-
 lum, aut res alias pannicularias audeat vendica-
 re. de bo. damna. l. Diuus, & ibidem vir do-
 ctissimus Iacobus Cuuiac. declarat, anulos si-
 gnatorios quibus custodiæ causa sigillamus
 inter hominum ornamenta minime recense-
 ri, quia hos ornatus causa non fabricauit, sed
 necessitas, non minus quàm clauēs, & feras.
 Huc spectat et quod à Solone legē tab. XXIV.
 cautū legimus in hæc verba. Si quis anulario anu-
 lū vendiderit, signū seruari fas est: cuius rei ar-
 gumento est l. gemma ff. ad exhib. Quod au-
 tem signatorij anuli cura ad matresfamilias
 propriè spectaret, pluribus locis docet Xeno-
 phon

Anulus si-
 gnatorius
 inter orna-
 menta mu-
 liebria non
 recensetur
 à Iurecons.

Ad matres
 familias
 anuli cura
 spectabat.

phon in Oecon. & Flau. Vopisc. in Aurel. vxori, inquit, & filia anulum sigillaricium quasi priuatus instituit, filia quidem natu grandiori & iam in matrimonio collocata, vt monet Casaubonus hic; tantum enim à sceminis studium circa res familiares, tantamque solertiam veteribus requisitam esse, Tertull. scribit apolog. aduers. gent. capitu. 6. vt matronam ob resignatos cella vinaria Loculos, sui inedia necarint. Sed & interdum maiori natu liberorum à parentibus traditum, colligit Oinot. ex l. 77. §. 2 i. ff. de legat. 2. Quare nec poterat vxor, mortuo marito, eius anulo signare, si se in aliam familiam transtulisset, imò prohibebatur, remanebatq; anulus apud hæredes, vt l. si quæ sunt ff. famil. ercisc. Porro quidnam tam oculatos homines effecerit, tamquæ ad rerum domesticarum custodiam propensos, in causa id fuit, quod rectam iustitiæ institutionem non omnes sequerentur, ex quo & serui, & domini iusti ex æquo essent; sigillis propterea opus fuit, quibus tuta quæq; red di possent. Quare iure merito citato loco queritur his verbis Plinius. *Quæ fuit illa priscorum vita, qualis innocentia, in qua nihil signabatur, at nunc cibi quoq; & potus anulo vindicantur à rapina, & paulò post eius rei causam subdēs,* Hoc, inquit, profecere mancipiorum Legiones, & in domo turba externa, ac seruorum quoq; causa nomenclator adhibendus, aliter apud antiquos vitium omnem in promiscuo habebant, nec vlla olim

Quid primum homines ad signandum impulerit.

custodia à domesticis opus erat, nunc rapiendæ comparantur epulæ, pariterq; qui rapiant eas, & clauus quoq; ipsas signasse non est satis, grauatissimè, aut morientibus anuli detrahuntur. Sed ne allatis tantum testimonijs contenti esse videamur, accedat id nobis corollarium, quod Isid. lib. 1. de Eccl. offic. cap. 5. in rem præsentem,

Anulus episcopo in signaculum traditur non ad elegantiam.

Prisci l. c. responsa signata reddere solent.

prodit; ob eam scilicet causam, Episcopo anulum dari, vt non ad elegantiam gerat, sed quasi signaculum secretorum, quare & in eius traditione hæc solent verba proferri. *Accipe anulum discretionis, & honoris fidei signum, vt quæ signanda sunt signes, & quæ aperienda sunt, prodas.* sic quoq; & Theologiæ, & Iuris periti anulo donari solent, vt notat Alciat. parerg. lib. 8. cap. 10. quia anulo signata responsa antiquitus Iureconsulti reddere consueuerant Augusti beneficio l. 11. §. pen. ff. de orig. iur. Quâuis Stephanus Forcatul. alia cōiectura nitens, aliter autumet, dari nimirum doctori anulum, vel quasi ius postmodum interpretaturo, vel quod equestris dignitatis, ac uirtutis insigne sit. ideoque Episcopis, & Doctoribus permittitur, non autem simplicibus Clericis glos. in ca. ut Apostolicæ de priuileg. in 6. ubi Doctores explicât, clericos gestantes anulos, aut Episcopos, aut fatuos. Hæc igitur ratio potissima fuit, cur sigilla, & anuli adhiberentur, quæ non ad uenustatem, ac digitorum elegantiam, sed rerum domesticarum custodiam, vel dignitatem indicandam à ma-

ioribus inuētos esse, satis supra monstratum est.

Quanti Antiquis anulus signatorius fuerit.

Cap. IV.

Maximi olim ab antiquis æstimatos signatorios anulos, atq; inter alia domesticæ suppellectilis ornamenta principem locū obtinuisse, haud obscurè colligi pōt ex Ciceronis Epistola prima ad Q. Fratrem, qui, exponēte Manutio, ne figillū suū falsim tanquā doliū circūferri finat, sed illud diligenti custodia cōseruet, his eū verbis hortatur. *Sit, inquit, anulus tuus, nō vt vas aliquod, sed tanquā ipse tu, non minister alienæ voluntatis, sed testis tuæ.* Licet quidem Manutij expositio (vt illud etiam obiter adnotarim) à vero Ciceronis sensu multum aliena videatur, putantis à vase, aut dolio similitudinem duci, quòd perquā ridiculum est. Verba Manutij hæc sunt. *Non vt vas aliquod, quod assidue circumfertur, sed vide quibus illum tradas, ne quis, accepta pecunia, signet ea, quatu non probares, & ne quis eo, quoties velit, vti possit.* Non inquam, meo iudicio, is Ciceronis sensus fuit. Ego sanè, locum Ciceronis primum dixerim, non carere menda, non enim aliquod, sed aliquis legi debet, sic habent nonnulli Codd. manus. Bibliothecæ Ambrosianæ: Erratum autē inde fluxisse arbitror, quòd aliqui eodem mo

*Anuli cu-
ram Cice-
ro Q. F. sua
det.*

*Manutij
sensus.*

*Locus Ci-
ceronis re-
stitutus.*

do, quo Manutius à vase deductam similitudinem existimantes, aliquis in aliquod mutarunt. Deinde assero Ciceronem non ad dolum aliquod, sed ad sponforem respexisse; nam vas, si facit vadis, sponforem significat, & si aliquantulum differt, declarat Varro lib. 5. de ling. lat. ubi hæc habet verba. *Vas appellatus, qui pro altero vadimonium promittebat.* Consuetudo erat, ut cum reus parū esset idoneus inceptis rebus, pro se alterum daret, à quo caueri postea lege cœptum est ab his, qui prædia venderent, vades ne darent; ab eo scribi cœptum in lege mancipiorum, vadem ne posceret.

Ait igitur Cicero: cauendum est tibi, Quin te, ne anulus tuus sit tanquàm vas alienæ voluntatis, idest ne aliquis tuum quæstum hac ratione faciat in prouincia, dum anulo tuo multa obsignat, te insciente, corruptus largitione alicuius prouincialis: fuisset enim tunc anulus verè sponsor alienæ voluntatis, idest eorum, qui corrupti fuerant, nam sicut creditores vades postulant, ita illi prouinciales, ne temerè pecuniam darent ijs, qui polliciti erant se obsignaturos Prætoris edictum, aut interdictum aliquod, postulabant antè vadem. Is autem erat prætoris anulus; obsignationē enim ubi viderant, decipi se postea posse non credebant.

Verū enim verò non ex vno tantū signatorij anuli æstimatio, dignitasq; comprobatur

tur. Scribit Alex. ab Alex. genial. dier. lib. 1. c. 26. & lib. secundo cap. 19. donari anulo apud Persas, maximi fœderis vinculum, ac intimæ amicitix, plênarièquè quiduis agendi scribendiue potestatis signû fuisse: Constat enim Persarum Reges signatorios anulos gestasse, quos, vbi res poscebat, digito detractos fido alicui amico ad obsignandum dabant, & quod hoc signo confirmatum esset, sic ratum apud omnes, ut nefas violare. De Pharaone, & Iosepho superius dictum est. Antiochus verò, de quo Machab. lib. primo cap. 6. filij imperijque totius curam Philippo cuidam, dato ei proprio anulo, cômisit. Pausan. quoque Phocica lib. decimo, Phocum Aeaci filium anulo gemmato signatorio à Iasæo pro ueteris gratiæ reconciliatione donatum esse, tradit. Nequè præterea vulgare loci huius testimonium illud erit, quod cap. 3. libri Esther ab Assuero factum perhibetur, qui ut suam in Mardocheum voluntatem declararet, ipsumque in locum Aman sufficeret, anulum signatorium, quem ab Aman in crucem suffigendo recipi iusserat, digito suo detractum, summa ei benevolentia tradidit, summoquè eû apud se loco esse, palam hac tessera confirmavit. Tissaphernem quoquè aliquando à Clearcho rogatum, Ctesias refert, ut pectinis copiam sibi faceret, mox anulum suæ amicitix mutæ ad necessarios, & familiares Lacedæmone suos insigne sibi dedisse, in cuius palla Ca-

Honoriscentissimū apud antiquos donari anulo.

ryaridés saltantes inculptę visebantur. De
 Mentore uerò Hermiæ anulum accipiente, ip-
 susque nomine literas ad arcēs, & omnia
 dedenda conscribente Diodor. Sicul. lib. 16.
 & Polyen. lib. 6. meminerunt. Sic mouente in
 Bizantinos Philippo, annumque ætatis sextū
 decimum Alexander ageret, demandatam ei
 Macedoniæ, & sigilli curam, scribit Plutar. in
 Alex. Quin etiam memoriæ proditum à Iusti-
 no historico lib. 12. & Curtio lib. 10. legimus;
 ipsummet Alexandrum Magnum iam iā ani-
 mam agentem, præclusa voce, exemptum di-
 gito anulum ipsum Perdicæ summo copiatū
 Duci tradidisse. Id ipsum etiam ab Augusto
 factum videmus, qui moriturus signatorium
 anulū Agrippæ familiari suo in potestatis si-
 gnū exhibuit, ut ex Dione lib. 53. Xiphilius
 scribit. Accedit, quod de Tiberio Valer. Max.
 lib. 7. cap. 9. & Suet. ca. 73. memorant. Is enim
 deficiens exemptum digito anulum, quasi ali-
 cui traditurus parumper tenuit, postea uerò
 adhuc animam expiranti, Caligula de digito
 detrahi, iussit, in Calig. cap. 12. idem adijcit.
 Atqui ipse etiam Hegesippus hist. lib. primo
 cap. ultimo refert, Ptolomæum Alexāndri mor-
 tui anulum digito detraxisse, & in cōcionem
 protulisse. Patet id in eam rem quoque Cice-
 ronis locus in orat. pro Rosc. Amer. non lon-
 gè à fine, ex quo maxima anuli existimatio
 colligitur, ubi Chrysogonum alloquens, ait.
Si vestitum, quo ipse lectus erat, anulūq; de digito
sum

suum tibi tradidit. Nequè præterea illud omiserim, quod de Casare Suet. scriptum reliquit, ut quo loco anuli signatorij apud omnes fuerint, clarius innotescat. Ille, inquit, cum in alloquendo, exhortandoq; sæpius digitum lævæ manus ostentans, affirmaret, se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensurus esset, anulum quoque æquo animo detracturum sibi. Sed enim quanti faceret, & Verres signatorios anulos, declarat Cicero lib. 4. in eundem act. secunda, qui eius in surripiendis anulis audacitatem his verbis insectatur. *Quam multis istum putatis hominibus honestis de digitis anulos aureos abstulisse? nunquam dubitavit, quotiescumque alicuius gemma, aut anulo delectatus est; quod autem de signatorijs Cicero intelligat, cap. 9. demonstrabimus. Ad quod illud Horatij etiam alludit lib. 1. Od. 9.*

Pignusq; direptum lacertis

Aut digito malè pertinacis

Et illud Terentij Hecy. act. 5. sc. 3.

Homo se fatetur uè in uia nescio quam compressisse,

Dicitq; sese illi anulum, dum luctat detraxisse.

Maximam verò præ cæteris anulorum æstimationem arguit ea Annibalis solertia, quam ex Plutarcho discimus in Marcello. Is, cæde nunciata Marcelli, cum in tumultum properasset, corpusq; contemplatus esset diù, & robur, ac speciem considerasset, nullum, ei, dictum excidit arrogantius, nec lætitiâ vultu, ut

alius fortassis, acri, & graui sublato hoste, præ se tulit, sed ad insperatam mortem obstupescens, anulo eius ablato, cætera vilipendens corpus eximiè ornatum, & cultum honorificè cremauit. Cui non absimile factum à Cæsare, idem Plutarchus memorat in Pompeo ad finem. In Aegyptum enim veniens, eum qui caput Pompei sibi obtulit, ut detestabile auer satus, anulum eius accipiens illachrymauit. Sed quid iam plura? cum & leges ipsæ per anuli signatorij traditionem indicari olim hæredes, decerneret; Ita Papinian. in L. cum pater. §. pater. D. de legat. secundo. *Pater pluribus filijs hæredibus institutis moriens, clauas, & anulum custodiæ causa maiori natu filiae tradidit. & Vopisc. de Aurel. uxori, & filiae anulum sigillatium quasi priuatus instituit.* Valer. verò Maximus lib. 7. cap. penult. & ult. de Tito Barulo refert, ipsum morientem Lentulo Spinteri, cuius viuens animum amantissimum senserat, anulos suos, perinde, atq; vnico hærediti tradidisse. Et Marcus quoq; Popilius, cum Oppium Gallū ab ineunte ætate sibi familiarissimū decedens pro uetusto amicitie iure ultimo complexu, & osculo vnum de multis, qui ante eum assidebant, iudicaret, anulos suos ei tradidit, ne quid videlicet ex ea hæreditate, quam nullo pacto aditurus erat, amitteret, quos postea Oppius vir diligens in locellum, siue saculum, quam bursam uocamus depositos, & à præsentibus assignatos hæredibus

*Per anuli
traditionē
hæredes o-
lim desi-
gnati.*

bus illius exhaeres ipse reddidit.

Nequē verò solum supradictis rationibus à Principibus viris domesticis suis, atq; à patri bus familias filijs datos anulos video, sed & falsis gentilium Dijs, aut etiam parētibus ip sis superstites honoris, & gratitudinis ergo sapi sime posuere. Testantur id apertē in scriptiones vetustissimæ, quæ passim apud Gruterum reperiuntur, libuit autem hoc loco eius exemplum subijcere, quæ tit. Dijs dedi cat. pag. 59. his verbis habetur.

Anuli Dijs
parentibus
que dicant.

VENEREM. AVG. CVM. PARERGO.

ITEM. PHIALAM. ARGENT.

AEMIL. RVST.

ITEM. TABVLAM. ARGENT.

M. ANNIVS. CELCITAN. TEST. SVO.

POST. MORTEM.

AEMILIAE. ARTEMISIAE. VXORI.

ET. HEREDI. SVE. PONI. IVS.

AEMILIA. ARTEMISIA. TIRA. POS.

EADEMQ. DE SVO. ANVLVM. AVR.

GEMMA. MELIORE.

Illud quoq; quod à priscis somniorum ob

seruatoribus de anulo traditur, summo eum

loco habitum, manifestē arguit, cuiusmodi est,

quod Artemidorus Oinerocrit. lib. 5. cap. 32.

ariolatur his verbis. Visus est sibi quis anulum

suum, quo omnia ob signabat eiecisse, deinde quæ

rens lapidem, qui in ipso erat, in multas partes com

minutum reperisse; itaut de cætero inutilis esset an

nilata, sunt ipsi omnia negotia per quinq; & quin

In somnia
de anuli si
ue signi cō
minutione
quid anti
quis porten
derent.

qua

quaginta dies . Atq; id à nobis pro capitis collatio positum sit :

Quemnam maxime anulum gestare deceret, qualem, an pluresquam vnum, quouè digito ferendum, veteres dixerint .

Cap. V.

Dea, quæ de anulorum præstantia superius diximus, illud etiam insignis splendoris argumentum accedit, receptum vñ quondam à prijs, vt non nisi ingenuis viris aureum anulum gestare licuerit (aureum inquam, nam alioqui & seruis ferreus ad signandum nempe concessum fuisse, infra indicabimus) quo veluti indice ipsorum libertas monstraretur, & equestris ordo à seruatorum turba distinctus foret . Eius rei testes erunt Macrobi. Saturnal. lib. 7. ex Att. Capit. Pier. Valer. Hieroglyph. lib. 41. & alij iuniorum plures, qui liberos solummodò homines, & quibus fides adhibere tur, anulum habuisse, testantur . Quam quidè distinctionis rationem paulatim, cum luxuriæ cui abusus, tum impudentissimorum seruatorum superbia penitus abrogauit; cum enim nullum seruis ius esset aurei anuli in propatulo gestandi, ecce, nouitio inuento, alij ferro aurum superinduxere, alij aurum merum, purumq; decolorarunt & in ferri modum deformarunt; id enim certè fuit . Aurum gestabant,

*Vetitum
seruis annu-
lum aureu
gestare.*

bant, nec videbantur gestare, cum colore aliquo atro (hodie etiam vſitatiffimum) id velarent. Nam ſeruis certè, alijsq; vulgaribus, homunculis anuli ferrei tantum vſum fuiſſe teſtantur Iſid. lib. 19. ca. 32. & Statius. in lachrymis Heruſci.

Mutauitq; genus, læuæ ignobile ferrum

Exuit, & celſo natorum aquauit honore.

Quibus accedit Appiani teſtimoniũ li. 1. belli ciu. vbi refert à Tribunis in exercitu Romano aureos, ferreos à reliquis geſtatos eſſe. Porro de libertinis Carol. Sig. de antiq; iur. ciu. Rom. lib. 2. ſcribit, non ingenuos modò, ſed & ipſos aliquando libertinos aureis donatos eſſe, eo nimirum conſilio, vt eiſdem & equeſtria ornamenta, & liberorum iura ea largitione tribuerent, vnde ſcriptum etiam reliquit Vlpian. cap. de iur. anul. aut. qui tali iure affectus eſſet, eum tamquàm ingenuum viuere, tamquàm libertum mori, quòd nimirum patronus præteritis aduerſus eius tabulas poſſeſſionem obtineret. Quare cum dicat Dio, Menam Sexti Pompei libertum poſt prodictam patroni ſui claſſem anulo aureo ab Auguſto eſſe donatum, & in equitum cenſum adſcriptum, eo munere in ingenuitatem aſcitur, interpretatur Suet. ſcribens Auguſtum neminem vnquam libertinorum cenſæ adhibuiſſe, excepto Mena, ſed aſſerto in ingenuitatem. Quo de iure hæc eodem in loco Dio adiicit, nemini quondam Romano
non

*Athenienses
ferreum
anulū tan-
tum gesta-
runt.*

*Lacedæmo-
nijs ferreus
tantū anu-
lus permis-
sus.*

non libertino solum, sed ne ingenuo quidem
anulos ferre aureos, præterquam senatoribus,
& equitibus liquisse. Vnde Tiberio Princi-
pe, Plinio auctore, anno ab vrbe condita
DCCLXXV. anulorum authoritati forma cō-
stituta est: quo tempore statutum, ne cui ius
esset aurei anuli gestandi, nisi cui ingenuo ip-
si, patri, auoq; paterno sestertia CCCC. cen-
sus fuissent, & lege Iulia theatri, in quatuor-
decim ordinibus sedendi. T. Liuius lib. 3.
decad. 3. scribit, neminem posse, nisi equitem
aureum anulum habere; quare equestris or-
dinis insigne erat. Id ipsum de Atheniensibus
cit. loco testatur Alex. ubi ferreum tantū
anulum ad signandum gestasse, tradit. Ma-
iora etiam libet ad ferre, quæ ex Tacito in lib.
de moribus Germanorum cap. 31. didici;
consuenisse Cattorum fortissimos quosq; fer-
reum anulum, velut vinculum gestare, donec
se se eade hostis absoluerent, ignominiosum
sibi existimantes, quod auribus, oculisq; ac-
cepissent, gestamen id apud Romanos seruo-
rum peculiare fuisse. Optimè verò omnium
Lacedæmoniorum Reges sapientissimi tan-
to huic futuro luxui consulere. Vnde & 3. libro
legum, quas Nicolaus Cragius diligentissimè
collegit, ac recensuit, commentarijs etiam
adiectis, tab. inquam 6. de habitu institut. 8.
ita cauetur *Anulus in digito tantum ferreus sit.*
Sanè ferrum fortes decuit; itaq; Lacedæmo-
nij non aureo vsi sunt, sed ferreo de quo Plin.

cit.

cit. loco, ubi adimens antiquissimis Romanis
tū Regibus, præter Numam, & Seruiū, tūm &
alijs anulos, miratur Tarquiniorum istatuas
etiam sine anulis esse, cum ij ex Græcia, vnde
& anuli vsus profluxit. Ex quo discere licet,
fuisse quidem Lacedæmonijs, alijsq; anulos,
sed ferreos virtutis, ac fortitudinis indicium,
potius quàm corporis ornamentum: habitum
enim ferrum à maioribus, & validius, & con-
suetius ei vsui, testatur Varro. Iuris porro au-
reorum anulorum originem extitisse, uerisimi-
le est, à Gn. Flauio Annij filio, Appijq; Clau-
dij Cæci scriba, qui legis actiones populo Ro-
mano vulgauit, idest solennes, & certas agen-
di formulas, quæ antea penes principes ciui-
tatis viros, Appium maximè, religiosè asser-
uabantur. Tam gratū id munus populo fuit,
vt licet libertini filius, Tribunus plebis, &
senator, & Aedilis curulis crearetur, in gratiā
tanti beneficij l. i. §. postea cum ff. de orig.
jur. Ceterum quamuis ante Gn. Flauium non
fuisset aureorum anulorum vsus frequens, ip-
se tamē vsus est, si Plinio creditur cit. loco, nē-
pe velut ingenuus, & qui ius ciuile in manus
populi misisset, & vulgasset. Neq; hīc omitto, in
valuisset quondam, ut causarum patroni anulis
honestarentur. Iuuenal. Sat. 7.

*Origo annu-
lorum au-
reorū à quo*

*Patroni
causarum
anulis deco-
rati.*

Ciceroni nemo ducentos

Nunc dederit nummos, nisi fulserit anulus
ingens.

At verò de numero, illud eque scriptores sen-
tiunt,

*Turpe plu-
res anulos
gestare.*

tiunt, plus quàm vnum habere non licuisse, quo scilicet domestica obsignarentur; Eius verò rei insignis Diui Clementis Alexandrini locus extat tertio. *Pædagog. cap. xi. vbi ait. Quod si oporteat, nos quoquè, qui Rempublicam gerimus, & in agris etiam alia opera exercemus, & sæpe etiam sumus sine vxoribus* (indicans signaculi curam ad matresfamilias spectasse, vt etiam alibi ostendimus) *nonnulla, vt sint tutiora obsignare, dat nobis quoquè vnum ad hoc signaculum: alij autem sunt abijciendi anuli.* Quinimò pluribus vt, turpè fuisse, affirmant Gothof. l. 74. de V. S. & Isidorus Orig. lib. 19. cap. 32. cuius etiam rei argumento esse potest Gracchi in Meuiam inuectiua. *Considerate Quirites sinistram eius, en cuius auctoritatem sequimini, qui propter mulierum, cupiditatem, vt mulier est ornatus.* Quod si quando duos à Crasso gestatos anulos scriptores prodiderint, id ei ob ingentes opes tributum, simul asseuerant, licet in vno tantum signum habere licuerit. Cuius fortasse rei intuitu, & hodie Assyrij singulos signatorios anulos gestant Io. Bohemus de gent. morib. lib. secundo capitu. 3. *Quin plerosque etiam Romanorum pro grauitate anulis abstinuisse, idem Isidorus memorat. De foeminarum verò honestate illa maiorum instituta vigeant, quæ modestiæ, & sobrietati patrocinebantur, cum aurum nulla norat, ut Tertull. scribit Apol. aduer. gē. cap. 6. præter vno digito, quem sponsus oppi-*
gno-

gnorasset pronubo anulo, vel duobus ad summum, ut Isidoro placet. Sed laxatam sanctæ huic disciplinæ viam fecit temporum incuria, luxus cuncta occupauit. Singulos modò digitorum anulis onerare non sufficit, tres etiam vni minimo congerere, nō pudet. Licet quidem & Plinij, & Senecæ temporibus abusus hunc inualuisse, ex Plin. cit. loc. & Senecæ Natural. quæst. lib. 7. cap. 31. manifestè appareat. *Exornamus*, inquit, Seneca, *anulis digitos, & in omni articulo gemma disponitur*, & Isidorus lib. 19. cap. 32. Orig. *At nunc*, inquit, *pro auro, nullum sceminis leue est, atque immune membrum*. Atqui eius generis lapillos, gēmasq; vniuersim inclusas habent, ut à cerdone equitem, & à vili muliercula nobilissimam viraginem haud faciliè dignoscas. Dedec et id fanè, uiles præcipuè homunculos, & quibus capistro manus obligare præstaret. Meminerint, Principibus quandoque uiris luxum huiusmodi exitio fuisse. Nequē enim Nonnio Senatori utilis fuit gemma 20. millibus sestertijs taxata, propter quā ab Antonio proscriptus fuit. Obfuit & in summum exitium gemma Conradino Neapolitano Principi, qua si caruisset, in tantum discrimen turpissimæ mortis non incidisset, latuissetq; hosti, nec captus, nec occisus in historiarum libris legeretur. Nam aduersus eum cum Carolus Neapolitanorum Rex fuisset victor potitus, ipse agasonis supposito habitu aufugiens, retēto in digitis anulo

*Anulorum
quandoq;
luxus dans
na plerisq;
intulit.*

pretiosissimo incautus sese prodidit, non Agathonem, sed magnum principem : piscator enim ex gemma simulatam credidit personam, atque ideo captus, ultimo supplicio capitis abscissione publicè Neapoli mulctatus est. Peperit igitur anuli affectata gloria domino suo summam ignominiam, cum vitæ interitu, Sed & præterea Heliogabali luxus à paucis commendatur, quem singulis quoque diebus novos variasse anulos, eundemque nunquam bis induisse, traditur. Neque demum aliam ob causam Cyrenensium mores scriptores redarguunt, quam quòd, ut Aelian. scribit variarum histor. lib. 12. cap. 30. eorum abiectissimi, & contemptissimi decem minarum pretij sigilla habuerint, anulosque mirabili arte sculptos.

Cur in digito minimo proximo anulum veteres gestarent.

Sed iam quibus digitis gestarent, inspicimus. Veteres quidem Græcos anulum in sinistra manus digito, qui minimo est proximus, habuisse testis est Gell. lib. 10. ca. 10. Romanos quoque homines, aiunt, sic plerumque vsitatos anulis, quod in statuis Numæ, & Seruij observauit Plin. causamque huius rei Apollonius in libris Aegyptiacis dicit, quòd insectis, apertisque corporibus, ut mos fuit, quas Græci *avatoμας* vocant, compertum est, quendam tenuissimum neruum ab eo uno digito, de quo diximus, ad cor hominis pertinere, visumque esse, eum potissimum digitum tali honore decorandum, qui continens, & quasi cōnexus

nexus cum principatu cordis uideretur. *cap. fœmina. 30. q. 3.* Qua de causa etiam, Macrobius in lib. septimo Satur. Aegyptiorum Sacerdotes circa Deorum aras positi, hunc in singulis digitum confectis odoribus, illiniebant, ac propterea anularem, medicinalemq; appellabant. Alij putant in hunc digitum anulum immisum fuisse, ne autem tam facile obterreretur (signauissimū enim eum esse inter omnes digitos manifestum est) ideoq; ad auri, & gemmarum incolumitatem aptior uisus est, non enim exporrigi sine aliorum comitatu potest, unde minus attritui obnoxius est. Accedit laeuae manus opportunitas, in qua relegatus est, quod dextera otiosior esset, quae plurimum negotiorum gerit. Ad quod facere videtur Gracchi in Menium paulò ante citata inuestiua, cum ait. *Considerate Quirites sinistram eius &c.* Postea autē, procedente tempore, & pollici proximum induere etiam Deorum simulacris, uocaturq; à Polluce lib. 2. c. 1. eius digiti anulus. *καρτεριον*, sicuti *ἀκαρπής*, qui in minimo gestatur. Galli uerò, & Britanni medium, mox minimum nostri Græcorum more, quod sanè conuenientius institutum fuisse, docet his uerbis Clem. Alex. *pedag. lib. 3. c. 11.* *Sed neque est à uiris anulus in articulo ferendus, hoc enim est muliebre, sed in paruo digito, atq; adeò in extrema eius parte est demittendus: ita enim erit manus proximè ad operandum expedita in ijs, in quibus ea egemus, neque facile excidet sigillum,*

quod maiore articuli ligamento custoditur.

*Quo digito
anulus Epi
scopo gestā
dus.*

Ceterum de eo quidquid scriptores dicāt, nam & hodie pro animi sui sententia quisq; anulum gestat. Sanē & Episcopis anulum in eo digito, de quo priore loco diximus, gestandum, esse tradit. Isid. lib. primo de Ecclesiasticis officijs cap. 19. & Imol. in cap. Clerici de vit. & honest. Cler. quanquam usu receptū fuerit, ut a nonnullis ipsorum in indice manus dexteræ gestetur; quod institutum putarem tum Hebreorum exemplo Ier. 22. *Etiam si Ieconias anulus fuerit in manu mea dextera, inde euellam illum*, tum etiam quod digitus index salutaris dicatur Suet. in Aug. cap. 80. Trebell. Poll. in vita M. Septimij; salutaris verò appellatur inquit Apul. lib. 1. & Martianus Cappella de nuptijs Philologiæ, quia silentium indicat. Neq; demum anulis digitos onerare antiquitati sat fuit, sed auribus quoq; ipsis (ne nouitium inuentum putes) inferere non dubitarint, quod tamen vitium non omnibus commune, sed Barbaris præcipuū maximèq; Pœnis, qui propterea malè apud Romanos audiebant, neq; mediocriter probis afficiebantur. Argumento sunt, quæ Plautus in Pœn. act. 5. sc. 2. ait. *Milphio Viden. homines sarcinatos, consequi; at vt opinor, digitos in manibus non habent. Agoras. quid ita? Milph. quia incedunt cum anulatis auribus.* & Lucillius. *Nequam est, aurum aures cuius vehementius ambit.* Vnde et iocus Cic. in Afrum; *atqui aurē foratā habes.*

Anuli à ueribus in auribus gestati, & propterea uirisi.

Que

Quæ signa veterum in anulis. Cap. VI.

Postquā anulorū primordia ab ipsius penē mundi origine ducta, præcipuāq; de illis veterū curā lōga satis adhuc animaduersione perpendimus, reliquū est, vt quæ ad eorū vsum maximē spectant, singulas sigillorum formas, ac species prosequendo, quā strictissima oratione tractemus. Plurifariam autem signare antiquos consueuisse constat. Nam primū nudæ dumtaxat literarum notæ habebantur, vt obseruauit Meurs. exercit. critic. part. 2. cap. 9. mox verò sculptura multiplex in vso fuit, de qua Plin. lib. 33. cap. 1. Erat verò in ipsa materia non in gemmis, quas postea demū addere cæperunt, vt ex Macrob. lib. 7. cap. 13. patet. Succrescente aut luxu, adscitis gemmis, desitæ literæ, sculpturæ locus fuit, sed, & hoc variè, nam Romanis quidem anulo tantum signatorio, inclusa scilicet gemma, sculpturam uel imaginem aliquam habente signare concessum legitur ff. de liberis, & postu. Cuius sanè moris (ut de ijs primo loco dicamus quorum iam mentionem institui mus) superiorem Africanum Principemuisse tradit Alex. ab Alex. gen. dier. lib. 2. c. 19. qui primus saxi fragmentum Sardonichen nimirum auro inclusum, gemmæ loco gestarit, quòd sola gemmarum ceram non auferret.

*Africanus
pater prior
gemma ad
signandum
auro inclu-
sam habuit
Sardeni-
chas cerā
non auferret.*

*Iosephi anu-
lus.*

*Sigillū Da-
uidis quale.*

Augusti.

*Quid
Sphynx.*

Hodie tamen præter eā inciduntur & alię, A-
chates scilicet, Onix, & Sarda; sed & Ada-
mas, cuius nouitij princeps fuit Iacobus Trec-
cia, qui primus (ut refert Antonius Gueuar.)
gentilitia stemmata, Phlippi Hispan. Regis
ea gemma sculpsit. Sed ante Africanū certē
Iosephi anulum, quē à Pharaone Aegypti Re-
ge dono acceperat, signū aliquod inclusum
habuisse, fateri necesse est, crucis fortasse for-
mā reddens, si Gretsero credimus lib. 4. c. 8.
de Sancta Cruce. Quin & David ipse Pro-
pheta Regius (Quod Meursij obseruationi re-
pugnare uidetur) ut testatur Greg. Tholosa.
lib. 6. de Rep. cap. 16. Leonem in anulo in-
sculptum gestauit, quē postea etiam sequuti
sunt reges Iuda, ut narrat Rabbi Abraham in
Cabala historica cap. 1. & 17. eo fortasse con-
silio adducti, quod ipse Leonem necasset,
uel quod significaret illud: *vicit Leo de tribu Iu-
da radix David.*

Verū reliqua iā antiquitatis si gna perse-
quamur Plinius lib. 37. cap. 1. & Suetonius in
Octauio cap. 40. ipsum adeo silentij amato-
rem fuisse, scribūt, ut Sphyn gem in anulo in-
sculptam gestarit, qua literas, ac diploma-
ta signare solitus esset, eo fortasse intuitu,
quo Aegyptij, qui in foribus templorum Dijs
dicatorum Sphyn ges pingebant, ut indica-
rent, diuina dogmata, sacraque mysteria
per enigmatum nodos esse inuiolabiliter cu-
stodienda. Erat siquidem Sphynx mon-
strum

strum quoddam, teste Diod. Sic. lib. 40. & Plinio lib. 8. cap. 21. cuius caput, & manus puellæ similitudinem, corpus canis, alæ a- uis, uox hominis referebant; quamquam- mox, mutato consilio, ad fugiendam detra- ctionem eorum, qui eius literas, & edicta Spyngæ signata accipientes, illa ænigmata afferre dicebant, Alexandri Magni imagine, per multum temporis est usus; nihil tamen re fert; nouissimè postea sua ipsius imagine usū etiam esse insculpta à Dioscoride artifice scul pendis gemmis peritissimo, quam in signan- do in usum sequentes Principes, Galba ex- cepto, traxere, qui ex Dione, & Cæl. lib. 6. *Galba ante* cap. 29. Signatorium habuit anulum maiori- *lus.* bus suis familiarem, *canem scilicet sese e pro- ra proclinantem.* Nonnulli Harpocratem, Ae- gyptiosq; Deos insculpsere; notaq; est Pirrhi *Pirrhi.* gemma, in qua Apollo, & Musæ cum suis in- signibus non effictæ, sed natiua specie uise- bantur, & anulus Syllæ, in quo, ut refert. Val. Max. lib. 8. cap. 909. traditus Iugurtha inci- *Sylla.* sus erat. Celebratur quoq; Mæcænatis rana, *Mæcænatis.* & ensifer Leo, ac trophea Pompei; nec non Seleucij fatalis anulus, in quo anchora effi- *Pompei.* cta uisebatur, cuius imago in femore posteris *Seleucij.* familiæ natiua apparuit. Quin & Augustus corpore maculoso in modum, & ordinem cœlestis ursæ notas habuit; & Lacedæmonio- rum Regem Darium aquilæ sigillo draconem unguibus tenentis usum esse scribit Ioseph. *Darij.* de antiquit. Iudaic. lib. 12. cap. 5. Plinius quo- *Plinij.*

Macriano-
rum.
Persarum
reges.

Epicuri
imago in
anulis.

que iunior Bythinia proconsul, quadriga se in signum adhibuisse, sapius memorat. Proditumque memoriae est, Macrianorum familiam hoc habuisse proprium, ut Alexandri Magni imagines tam viri, quam foeminae in anulis deferrent, & reliqua supellectile insculptas. Thucidid. etiam narrat, Persarum reges Cyri imaginē in anulis, aliquando Darij, ad cuius equi hincitum rex primus creatus esset, habuisse. Marcus uerò Tullius de finibus Epicuri studiosos memorans; Epicuri, inquit, imaginem non modò in tabulis, sed etiam in anulis (Nonnius legit, in anellis) habebant & apud Lucianum in Philopseude, Philocles gloriatur, quòd anulum haberet sacrum Pythij Apollinis imaginem exprimente sigillo, quocum (diabolo scilicet) ad libitum colloquebatur. Quemadmodum etiam plerique libidini dediti nudatos anulis eos habuere, quos amarent, vel amicas, ut ne si vellent quidem, possent affectionis, & amoris obliuisci, quòd libido, & intemperantia in mentem perpetuo reuocaret, ut etiam infra ostendam. Euiusmodi est, quod apud Palut. Pseud. act. i. Sc. i. legitur.

Tuam amicam videò Calidore. Ca. ubi ea est, obsecro.

Eccam in tabellis porrectam, in cera cubat.

Veneficia
excantationes, &
venena in
anulis.

Alij sub anulis venena claufere, sicut Demosthenes summus oratorum Graeciae, gemmasque mortis gratia habuere, Plin. lib. & cap. cit. Sic Excectus Phocensium Tyrannus, ut scribit

Ari-

Aristoteles in lib. de rep. Phocen. duos gesta-
bat incantatos anulos, quibus inter se inui-
cem sonitu obstreperantibus, rerum gerenda-
rum tempus sciebat; licet postea dolo inter-
fectus perierit, quamuis id prius sonitus
significasset. His non absimiles fuisse, conij-
cio Apollonij Thyanæi anulos, quibus iuxta
numerus septem stellarum ab Iarcha dona-
tus fuerat. Fertur enim eos instar numinis ha-
buisse, ita ut singulis diebus per vices varia-
ret, maximorumq; ut Philostratus refert, secre-
torum particeps fieret. Notus est & Gygis, &
Midæ anulus apud Platonem celebratissimi.

Sed & præterea nonnulla Hierony. Card. si-
gilla celebrat, quæ ad multiplicia commoda, *Cardani, et aliorum*
conferre, ineptè existimat de rerū variet. lib. *ineptia.*
16. c. 89. ubi vim aliquā sigillis inesse posse ex
eo infert, quod dum sculpsimus, aut fingimus,
uis astri influat, recipiaturque; unde metal-
lica quidē sigilla plus uiriū ab astris cōsequi,
lapidea verò plus spontē habere, supersticiosè
nimis existimat. Oportere enim, sentit, his cō-
uenire facultatis naturā, & materiæ, & syde-
ris, tū hominis, qui eo uti velit; ut si velit anu-
lū, aut sigillum ad conciliandū, exēpli gratia,
sōnnū, eligendū esse lapidem somniferū,
qualis est Hyacinthinus, aut Christalli spe-
cies cæruleo distincta. Figuram quoq; in his,
quæ ad affectus animi pertinent multum cō-
ferre scribit, veluti ad sōnnū insculpando
hominem iuxta riuum in sylua dormientem;

nam & intuitū, & memoriā imaginis profuturam, ait; quod si lapis viridis sit, ipso colore conducturū, aut ex aqueo & viridi cōmixtus, velut prasij species cū fascijs albis. Tradit ē Trallianus Medicus, Herculis imaginem supinē iacentis, leonemque strangulantis anulo inclusam, digitoque gestatam ad dolorem, vt vocant, colicum amuletum esse peculiare. Necnon vtilēs mulieribus vterum gestantibus eburneos anulos ad menstrua, & defectiones animi, scribit Levinus Lemnius Suidā referens. Quę omnia simpliciter superstitiosa sunt, falsissima simul, nisi aliās sigilli materiæ vim aliquam natura communicauerit. Ceterum de anulis huiusmodi, præter ipsum etiam Cardanum, illustris apud Lucian. locus in Nauig. extat. Nōs reliqua prosequamur

Aphricani Africanus Scipio filius patris effigiem anulo
filij anulus. insculpsit, quē postea Romani odio inducti, præteritorum malorum memores de manu eius detraxerunt, vt scriptum reliquit Valer. Max. lib. 3. cap. 305. eo nimirum consilio, ne quid eo temerē signaret. Cuius quoque rei intuitu, aliquos etiam didici capitali supplicio damnatos, quod Tyranni imaginem in anulo gestarent, & D. quidem Ambrosius lib. primo off. c. 49. Si Tyranni, inquit, imaginem aliquis habeat, nonne obnoxius est damnationi? Memini, subdit, me legisse quosdam capitali supplicio damnatos, quod Bruti, & Cassij interfectorum Caesaris imagines in anulis asservarent. Ex quo patet, quā infē-

Vetis Tyranni imaginē in anulis habere.

infestæ priscis essent Tyrannorum imagines,
quàm inuisa nominis memoria. At verò con-
tra, qui bene merentium Icones anulis effi-
ctas latrinæ, aut Lupanari admouisset, is sub
Tiberio capitali noxæ subijciebatur, vt diser-
tè testatur Seneca lib. 3. de benef. capitu. 26.
Plin. lib. 33. cap. 3. & Suet. in Tiberio. Amico-
rum præterea, aut maiorum effigies anulis
nonnullos gestasse, ostendit non vno loco
Val. Max. & Ouid. lib. 1. Trist. eleg. 6.

Hæc tibi dissimula, sentis tamen optimè, dici

In digito qui me fersq; refersq; tuo;

Effigiemq; meam fuluo complexus in auro

Cara relegati, quæ potes, ora vides

Quæ quoties spectas, subeat tibi dicere forsân

Quàm procul à nobis Naso sodalis abest.

Quem etiâ morè Martialis expressit, dum de
anulo Stellæ sui lib. 4. epigram. 12. differit.

Res non difficilis mihi videtur

Vno cum digito, vel hoc, vel illo

Portet Stella meus decem puellas.

Quamuis enim non desint, qui interpretan-
tur, decem anulis digitorum Stellæ oneratum,
mihi tamen magis placet, gemmas decem
uno anulo inclusas gestasse, quarum singulæ
puellæ imaginem redderent. Facit, quod
Mardobæus de anulo Pyrrî, de quo supra,
canit

Rex Pyrrhus digito gestasse, refertur, A-
chatem

Cuius plena nonem signabat pagina Musas,

Et stans in medio cytharam tangebatur Apollo

Non artis opus, mirabile dictu.

Et si testes plures desideras, lege Plinium libro 37. c. 100. ad Solinū c. 11. Alexandrū Neap. cap. 19. lib. 2. ubi mira de gemis leges.

*Anulorum
imagines
anulis effi-
ta.*

Alia alij in anulis signa habuere, quæ qui plenius discere velit, vnius Abrahami Gorlaei non vulgaris eruditionis viri daſtiliothecam adeat, vbi aduiuum ære diligentissimè incisa veterum signacula visuuntur. Nos verò satis iam externis exemplis, & prophanis gentiliū ritibus declaratis, quæ olim Christianorum anulis signacula includi solerent, videamus. Et quidem Clem. Alex. Pædag. lib. 3. cap. 11. in hanc rem; sint, inquit, nobis signacula

*Qualia
Christianorum
sigilla
esse debeant.*

la columba, vel piscis, vel nauiſ, quæ celeri cursu à vento fertur, vel lyra musica, quæ vsus est Polycrates, vel anchora nautica, quam insculpebat Seleucus, & si sit piscans aliquid, meminerit Apostoli, & puerorum, qui ex aqua extrahuntur, Neque enim idolorum sunt imprimendæ facies, sed nec ensis vel arcus ijs, qui pacem prosequuntur, nec pocula ijs, qui sunt moderati, ac temperantes. Hæc ille. A quo etiam consilio non abhorruit postea Atteius Capito Pontificij, prisci; iuris in primis peritus, nefas esse putans, Deo

*Referuntur
varia de
nota huius
modi sensu
opiniones.*

rum formas anulis insculpi, ut Macrobius ait lib. 7. cap. 13. Porro (quod ad Christianorum etiā veterum anulos pertinet) nota huiusmodi insculptos quoque fuisse, testatur uir eruditissimus Cæsar Baron. tom. 1. ad ann.

ann. Christi 57. num. 52. ex ijs, quos è rude-
ribus refossos viderat, quam sanctè Christi
nomen continere arbitratur. Quoniam verò
frequens notæ huiusce vsus multis etiam ante
seculis occurrit, quàm humanam carnem
Christus indueret, ac proinde tam sanctum
nomen innotesceret, eo fit, vt in varias de
notæ intelligentia viri docti discedant. Sūt
enim, qui stellulam illā in ethnicorum numis-
matis expressam, immortalitatis notā esse, &
diuinitatis putent. De picta Aegyptij Stella Deū
significant, inquit, Orus Apollo lib. 2. Hiero-
glyphicor. cap. 1. & lib. 1. cap. 13. Alij, sunt,
qui significari putent $\chi\rho\iota\varsigma\eta\rho\iota\varsigma$. Nec desunt,
qui, $\chi\rho\iota\varsigma\alpha\phi\epsilon\upsilon\varsigma$, quod Iouis apud Carēs epi-
theton; sunt etiam quibus magis placeat
 $\chi\rho\epsilon\mu\alpha\varsigma$, qui inter, Principes Atheniensium
reperitur. Quidam cautiùs, & veriùs aiunt,
esse notam nominis ignoti, cuius primæ lite-
ræ χ & ρ . moris enim fuisse propria nomina
Præfectorum rei, seu monetæ in nummis ex-
primere. Sunt præterea, qui signa hæc offi-
cinæ, vel magistratus notas esse, existiment.
Hieronymus verò Borsærius, cuius me for-
tè vrbalitas ad id etiam obiter scribendum
appulit, iuuenis haud mediocriter antiqui-
tatis gnarus, præter alias rationes, quibus
pacem ea nota veteres indicasse, ostendit
(pro quibus ipsum consule, ad Theatri Insu-
bricæ Magnificentia tomum tertium lib. 23.)
Probi etiam Augusti numismate adductus,
in

Stellula hys
rogliphicū
immortalit
catis.

Probus
Imperator
gentilis.

in quo similis omnino nota efficta conspicitur, pacis potius, quam Christi nomen indicari posse, putat, nullam Ethnico Imperatori, & à Christiana religione quam maxime alieno Christi nominis notitiam adscribens. Ego ingeniosas hascè doctissimorum virorum sententias primum commendarim, deinde, licet, præter coniecturas, quod adferam, sicut & alij, non habeam, arbitror tamen cum Iacobo Gretsero libro secundo de S. Cruce cap. 38. nota illa in antiquis numismatibus vocem $\chi\rho\iota\varsigma$ signari, hoc est *bonus, benignus, clemens*: quemadmodum etiam Ptolomæi nummum, de quo idē Gretsero cit. loco, Principis bonitatem ea nota indicasse perspicuum ex eo est, quod alijs etiam honorificis cognomentis à virtutibus ipsis desumptis *Ptolomæus* videlicet, *Euergetes*, *Philadelphus*, & *Philometor* dictus est. Non igitur mirū, si & Christi cognomētū ipse, alijsq; diverso tamen sensu sibi vendicariat, quod, ut inquit Tertull. apol. cap. 3. de suauitate, vel benignitate compositum est. Neq; verò præterea, multum officeret, etiam si Probo nominis saluatoris nostri indicem fuisse, assereremus, quando & à successoribus Constantini Magnetio, Decentio, & alijs tyrannis alioqui usurpatam huiusmodi notam videamus, eaq; sua ipsorum labara exornare consueuerint, quod multis locis apud eundem Gretserum apertissimum fit.

Quin

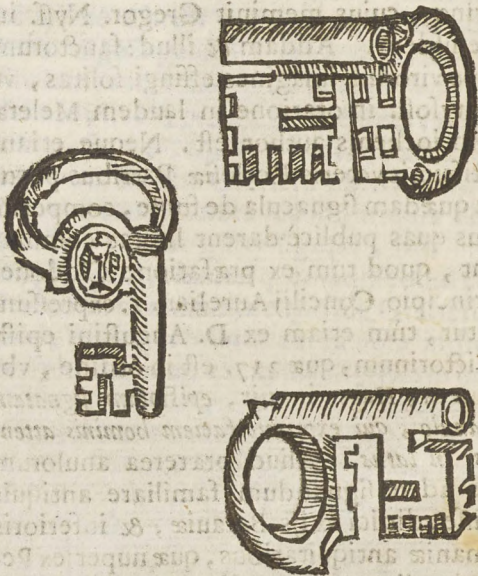
Quin etiam Crucis tantum signo, aliquando Christianorum anulos insignitos fuisse, exemplum habemus in anulo ferreo Sanctæ Macrinæ, cuius meminit Gregor. Nyss. in vita eiusdem. Addam & illud: sanctorum quoque virorum imagines effingi solitas, ut D. Chrysost. in oratione in laudem Meletæ de Antiochenis author est. Neque etiam Sanctissimis veteris Ecclesiæ Patribus peculiaris quædam signacula de fuisse, comperio, quibus quas publicè darent literas communiarent, quod tum ex præfatione Clodovei in principio Concilij Aurelian. i. expressum habetur, tum etiam ex D. Augustini epist. ad Victorinum, quæ 217. est in ordine, ubi ad finem, *Hanc, inquit, epistolam signatam misi anulo, qui exprimit faciem hominis attendentis in latus.* Aliud præterea anulorum genus ad obsignandum familiare antiquis extitisse, didici ex ijs Bataviæ, & inferioris Germaniæ antiquitatibus, quæ nuper ex Petri Scriuerij Musæo prodierunt, inter quas anulata clavis visitur, ad duplicem scilicet usum, signandi, aperiendique, quam libuit sculptoris manu fideliter expressam hoc loco apponere.

*Anuli
Christianorum
Crucis
insigniti.*

*Imagines
SS. virorum
in anulis
effigite.*

*D. Augusti
ni signaculum
quale
fuerit.*

*Clavesanti
latus ad
duplicem
usum veteres
habuerunt.*

Eiusmodi verò claves, siue anulos complures
in ruinis arcis Britannicæ, & alibi erutos,
videre est apud antiquarios forma minutis-
simi digiti. Vir summus Iustus Lipsi, horum
maximam copiam fuisse vereribus, existi-
mat.

De alia signorum specie, siue de ijs, quæ
vulgò sigilla appellantur.

Cap. VII.

Retiosorum lapillorum, gemma-
rumque discrimini, quod inter si-
gnandum pati viderentur, ab alijs
acrioris iudicij viris paulatim sa-
pientissimè obuiam itum est: intermisso,
namquè anulorum vsu, quorum per id tem-
poris ad eum vsu frequentissimus adeò
fuerat, vt Annibal, clade Romanis ad Can-
nas illata, vltra modum anulorum aureorum,
quos mortuorum digitis detraxerat, Charta-
ginem miserit, vt Liu. tradit dec. 3. lib. 3.
aureas pallas nonnulli, nonnulli etiam fer-
rea signacula ad signandum aptiora existi-
marunt. Quamquam, & ante anulorum v-
sum, ligna ad obsignandum veteres adhi-
buisse, græco vocabulo, *σφραγιδες* appellata
infra demonstrabimus. Ac de aureis quidè
pallis Suetonius in vita Claud. Cæs. & Budæ
us lib. 3. de asse sub eiusdem principatu auro
ipso, non gemma signari consueuisse, scribunt,
quòd violare signis gemmas, nefas antiqui
ducerent. Quomodo Commodus ipse Im-
perator palla aurea, impresso ei Amazoniæ
signo, signasse, dicitur, donec; secutis tempo-
ribus passim id insigne appeti cœptum est.
Porro de signaculis, quæ nos hodie sigilla
parum

Maxima
anulorum
copia anti-
quis.

Palla aurea
ad signan-
dum adhi-
beri capta.
Lignea si-
gilla prima
omniū ad-
hibita à
vermibus
exesa.

Commodi
Imperato-
ris sigillum.

parum latinè nominamus, inter alia scripto-
rum loca, illustris apud Lycophronem in
Cassan. is extat, cuius etiam cap. primo me-
nimus.

*Reliqua porrò vermiculatum non tangens
ædes*

Sigillum servabit.

Ex qua loquendi formula id planè deducitur,
solitos olim veteres pro sigillis, vermiculatis
lignis, à vermibus scilicet exesis vti, magnitu-
dinis minutissimi digiti, vt expresse Lips. ad

*Thripide-
sta quid
sint.*

*Lignis à
vermibus
exesis prin-
cipio vete-
res ad obsi-
gnandum
vsi.*

Tacit. Nec desunt grauiſſimorum scripto-
rum de eo testimonia, vnde hæc habet Eu-
stath. Odyſſ. prima. θρηπιδεſτα, ξυλῆρια τα ὑ-
πὸ δριπῶν βεβρωμένα οἷς ἐχρῶντο οἱ σφοδρα οικονομ-
οι ἀπὲρ γλυπ τῶν σφραγιδῶν Hoc est. Thripideſta
sunt parua ligna exesa à vermibus, quibus vte-
bantur, qui rem familiarem diligenter custodie-
bant pro ſignis ſculptis. Suidas verò θρηπιδεſτα
τα ξύλα ὑπὸ δριπῶν βεβρωμένα οἷς ἐσφραμιζόν. id est
Thripideſta ſunt ligna à vermibus exesa, quibus
utebantur ad obſignandum. Ethymologici au-
tor θρηπιδεſτα τὰ ὑπὸ τῶν δριπῶν δαὶ βεβρωμένα
ξύλα οἷς ἀπὲρ ſφραγίδος ἐχρῶντο. id: Thripideſta
ſunt ligna à vermibus exesa, quibus pro ſigillo
utebantur. Quam conſuetudinem apud Ari-
ſtophanem etiam obſervare licet δεσμοφοῖα.
quem conſule.

ſed iam tempus eſſe puto, vt à priſcis illis
ad ea, quæ proxime ætatem noſtram ſunt,
tranſeamus. Euanuit ſenſim cū ſigillorum
huius-

huiusmodi, tum etiam anulorum usus, & ferreis, argenteisque à nostris locus tantum datus est in quibus sua quisque gentilitia stēmata, insigniaue ad obsignandum efficta seruat. Ceterum quod similium quoq; sigillorum varias à scriptoribus passim formas, easq; insuetas summo studio obseruari video, tum verò præcipuè quibus Germanici Cæsares ad tempus vsi sunt, commodius apud Lazium, & Bonfinium de rebus Hungaricis quisq; obseruare poterit.

Ioannes verò Boemus lib. secundo de Asia refert Tattarorum Imperatorem sigillum habere cum hac inscriptione. *Deus in calo, & Chuichuth Cham in terra, Dei fortitudo, & omnium hominum Imperator.* Verum hoc loco ad hominis impudentissimi arrogantiam euulgandam interserere placet Erasmi nefarii sigillum, quod, Mureto authore, in notis ad Orat. tertiam Cic. in Catil. termini notam reddebat, additis duabus vocibus, *Nulli cedo.* Sed hæc satis, qui plura eiusmodi desiderat, historicos adeat.

*Imperato-
ris Tarta-
rorum si-
gnū quale.*

*Erasmi si-
gillum.*

De fide anulis, siue sigillis habita.

Cap. V III.

Tantum præterea anulis ab antiquis tributum fuit, ut cum illos fidei symbola haberent, & ratum quidquid ijs signatum foret, certumque arbitrentur, eo factum

D

est,

Signa epistolae diligenter inspicere solita antequam legerentur. est, ut cum literas ab aliquo perferri contigisset, appositam continuo sigilli notam inspicere diligenter solerent, moxq; scribentis signo cognito, cui tū præcipuè mori locus erat, plenam tabellis etiam si alioqui aliena manu exaratis fidem habebant, neque se postea vlllo modo decipi posse credebant, id quod ex Plauto Pseud. præcipuè intelligitur, ubi Sycophanta ita Ballionem alloquitur.

Accipe, hem cognosce signum

& mox.

Miles Lenoni Ballioni epistolam

Conscriptam mittit Polimachæro placides;

Imaginem obseruatam, quæ inter nos duo

Conuenit olim. Sy. Symbolum est in epistola

Bal. video, & cognosco signum.

Et Bacchid. etiam eandem consuetudinem memorat ubi Nicobulo tabellas reddit Chrysalus à filio

Nunc hasce tabellas ferre me iussit;

Orabat, ut quod isthic esset scriptum, fieret.

Nicob. Cedo. Chrys. nosce signum. Nic. noui.

Quò etiam illud Xenophontis spectat lib. 5. de rebus Græcorum, cum refert Tiribazum antequam literas Regis Persarum legeret, ijs qui audituri essent prius signa eadem de causa ostendisse.

Prius

Prius autem signa inspicere solebant, quod scilicet cum lino, aperta epistola, frangerentur.

Propterea enim (ut apud Livium legimus Histor. lib. 27.) cum Marcelli Consulis anulo, & corpore Annibal potitus esset, metuens Crispinus collega, ne eius signi errore aliquis dolus necteretur à Pœno, circa Ciuitates proximæ nuncios miserat, qui & occisum collegam esse, & anulo eius hostem potitum, ne quibus literis crederent Marcelli nomine compositis. Neque præterea eundem ipsum morem perspicue minus ex Propertio colligere est, qui pro amissis pugillaribus amatorijs hanc querimoniam facit Eleg. 22. lib. 3.

*Crispini in
austria cõ-
tra Anni-
balem Mar-
celli anulo
iam poti-
tum.*

Has quodam meis manibus detriuerat usus,

Qui non signatas iussit habere fidem.

Non illas fixum charas effecerat aurum

Vulgari buxo sordida cera fuit.

Qualescumq; semper mihi mansere fideles.

Quem locum Beroaldus explicans, usus inquit, *Signum, à mearum manu attriuerat tabellas, ut etiam non ob-* quo mitte-
signatæ cognoscibiles forent, signum enim fidem fa- retur episto-
ciebat à quo literæ darentur. Sed quoniam for- la fidem fa-
ciebat.

tè in pugillarium mentionem incidimus, valde alienum ab instituto futurum minimè arbitror, quid pugillares, siue pugillaria essent in medium asferre. Erant igitur pugillares tabellæ ceratæ triangularis formæ, in quibus scribebatur, quarum, usus fuit ante tempo-

*Quid pugil-
lares essent,
& quando
illorum u-
sus.*

ra Troiana, nam Homerus Bellerophonti co-

Pugillares
multiplices

Frequentius
in chartis,
& tabellis,
quàm in
membranis
scriptitatu
temporibus
D. Augu-
stini.

Inter episto-
la signum
insufficiendū
Vitalianus
interficitur

dicillos datos, non epistolas scribit, inde tabellarios vocauerunt earum portitores, scribebant enim in dedolatis è ligno codicillis, & à libris arborum, hoc est corticibus librariorum scriptores. Porro pugillares pluribus apud veteres nominibus distinguebantur, alij enim quincuplices, alij duplices, triplices alij nominabantur, ijque aut eborei, aut citrei aut etiam membranei dicti, qui ex citro, ebore, & membranis conficiebantur. Quamquam rarò ab ipsis in membranis scriptitatum, nec nisi chartæ & tabellarum inopia, argumento sunt, quæ D. Augustinus epistol. 113. ad Romanianum scribens habet, ait enim *Non hæc epistola sic inopiam chartæ indicat, ut membranas saltem abundare testetur. Tabellas eburneas, quas habeo, auunculo tuo cum literis misi.* Redeo nunc vnde digressus eram. Aufonius huiusce quoque consuetudinis meminisse visus est, epistola 22. ad Paulinum, cum ait. *Hoc quò facilius impetrarem, aut quò maiorem verereris molestiam si negares, concinnatam iambis, signatamque epistolam misi, ne subornatum diceres tabellarium, si ad te sine signi fide veniret.*

Apertissimum verò huius rei testimonium affert Herod. Alex. hist. lib. 7. in Maximino, & Iul. Capitol. in Gordia. cum Vitaliani prætorianorum militum præsidis Maximini Imperatoris necem memorant. Quæstorem Gordianus miserat adolescentem corpore validum,

dum, & ad omne discrimen paratissimum cum fictis literis, & quasi Maximini anulo obsignatis, per quas arcana, occultaq; negotia significare Imperatoribus mos erat, iubens, eum ante lucem urbem cum militibus intrare, & dum adhuc Vitalianus ius redderet, accedere ad eum intra cellulam, ubi res secretas ad principem suum pertinentes scrutari consueuerat, habere se ad eum literas à Maximino, addens, velle etiam, remotis arbitris, de rebus ad securitatem Imperatoris spectantibus cum illo colloqui, mandataque Principis exponere simulans. Dein (Herodiani verba sunt) *signis agnoscendis occupatum*, dum se aliquid dicturum, simularet, pugione, quem in sinu occultum haberet de repente confoderet. Quæ scilicet omnia ex sententia successerunt, etenim ante lucem, quo tempore prodire illi mos fuerat, inuenit hominem penè solum, paucis tantum circumstantibus, quippe alij nondum venerant, alij salutato abierant priusquam dilucesceret. Igitur vacante illo, ac paucis dumtaxat ante cellulam inuentis, facile intromissus est, porrectisque pugillaribus *contemplantem eum signa diligentius* (Herodiani verba sunt) prolato pugione confodit. Summam igitur habitam olim signis fidem cum allata exempla, tum miserrimus et Antistij Petronis integer apertissimè comprobauit. Cum enim

*Astus Sexti
Tarquinij
in Gabinij
prodendis
recensetur.*

*Petroni integer
itatus.*

Optaret Sextus natorum Tarquinij maximus præcipuos Gabinorum de Patris consilio funditus perdere, quò facilius Gabinios, quibus tum astu maximo, simulata scilicet in patrem seuitia, præerat, in eius potestatem redigeret, aduocata concione, paratum se, aiebat, imperium deponere, aufugereque priusquàm à proditore compræhensus patri dederetur simulq; fictis lachrymis, quasi verè in extremo vitæ discrimine esset, concitata iam multitudo, proditorem studiosè Antistium nominauit. Is, vt erat animi integerrimi à missis arbitris inquisitionem domi suæ fieri libenter passus est cum Sexto interim in concione

*Signum epi
stolæ dolo
appositum
Petronæ per
dit insentē.*

manens, donec perscrutatores redirent. Verùm iam ille corruptos pecunia eius seruos subornauerat, qui Tarquinij sigillo obsignatas literas domi deponerent, quo facto cum postea ab inquisitoribus in concionem epistolæ variæ allatæ fuissent, tum ea ad manus venit, quem Antistio inscriptam Sextus è patris signaculo agnoscere dictitans scribæ publico legendam tradidit. Continebantur in ea mandata, vt viuum omnino si posset filium sibi traderet; sin minus caput saltem abscisum. Atque ita innocentissimi Petronis exitium haud frustra molitus, lapidibus obrutū vidit. Sed neque ab hoc loco multum abesse video, quod apud Am. Marcell. in Constantio, & Iuliano de principe quodam vrbansimo, ac verecundissimo, cui Marci nomen erat

erat, qui, cum ad imperiale culmen in Syria
 Calsius euectus esset, epistolarum fascem ab
 eo ad conscios missum, perlatore capto sibi
 oblatum illico signatum exuri præcepit, ne in
 fidiatore per signum cognito, inuitus aliquem
 habere posset offensum. Cuius etiã con-
 suetudinis fidem astruit idem Halicarnas. lib.
 5. cum insigne Bruti Consulis factum recen-
 ser, qui tribunali ascenso, vt coniuratorum epi-
 stolas audiret, vbi filiorum literas ex vtriusq;
 sigillo primum deinde post auulsa signacula e
 manu etiã agnouit, à scriba recitari iussit
 omnibus audientibus, mox data filiis, si vel-
 lent, dicendi copia, cum neuter impudenter
 negare auderet, paulùm cunctatus surrexit, in
 dictoque per præconem silentio, capitalem
 sententiam in flentes filios protulit. At verò
 & apud Ciceronem morem hunc obseruare
 licet, si quidem in orationem pro Flacco ait,
neque enim testis ipse signo inspecto falsum nos pro-
ferre dixit, & in Catilinam, orat. 3. Literæ quæ-
cumque erant in eo comitatu integris signis præto-
ribus traduntur & infra tabellas perferri iussimus
quæ à quoque dicebantur datæ; primum ostendimus
Cethego, signum cognouit, nos linum incidimus,
legimus. & infra introductus Statilius cognouit
manum, & signum. Tum ostendi tabellas Len-
tulo, & quasi cognosceret ne signum, annuit. est
verò inquam signum notum imago aui tui &c.
 Sed & Salustius in iisdem rebus recensendis.
igitur, inquit, perlectis literis, cum prius omnes

Marcus si-
 gnum epi-
 stola exuri
 ne prodito-
 rem inuitus
 cognoscat.

Verres ani-
dissimus
anulorum.

signa sua cognouissent &c. quod, ea de causa factum, opinor, ne postea ij contra quos facerent, perfugij aliquid haberent, dicerentquē fictas esse; sed & cum in Verrem inuehit solertiam eiusdem versutissimam indicans in deprædâdis signaculis, inquit, casu iste signum animaduertit in cretula, exquisiuit vnde esset &c. Hinc etiam idem Plautus in Bachid. æquum, ait, est tabellis consignatis credere. Et in Trin. act. 3. sc. 3. huiusce consuetudinis testimonium profert, vbi Calicles senex Megaronidem fictas exarare literas studentem, commonefacit, fore vt ex anuli signo impostura, & falsitas innotescat, cum ait;

———— Ferat epistolas

Duas: eas nos consignemus, quasi sint à patre.

Et infra

Sed epistolas quando obsignatas afferret.

Si quidem obsignatas attulerit epistolas,

Nonne arbitraris eum adolescentem anuli Paterni signum nouisse? ———

Et mox.

Iam si obsignatas non ferret, dici hoc potest;

Apud portitorem eas resignatas sibi,

Inspectasq; esse ———

Et subdit paulò infra ———

Nihil est de signo quod vereare; me vide.

Ex quo etiam illud colligi potest, literas peregrè latas portitoribus commissas, vt pote, qui eas deinde curarent, omnibus noti, sicuti & tabellæ amatorix à solis fœminis si-

nu gestabantur, vt auctor est Achil. Stat. ad *Tabella a-*
Tibull. lib. secundo eleg. 6. & Ouidius de ar- *matoria si-*
te aman. lib. 3. *nu a fami-*
nis perferri
solita.

Scilicet obstabit custos, ne scribere possis,

Sumenda detur cum tibi tempus aquæ?

Conscia cum possit scriptas portare tabellas,

Quas tegat in tepido fascia lata sinu.

At è diuerticulo in viam redeo; Curtiumq;
eius moris consciū profero, vt sedulam ve-
terum operam indicem, sigillis agnoscendis
adhibitam: *Sisenni Persæ*, inquit, *Cretensis mi-*
les obsignatam anulo epistolam, cuius signum hand
sanè notum erat tradidit, quæ priusquam ei redde-
retur in manus *Alexandri* peruenerat, lectamque
eam ignoti anuli sigillo impresso, *Sisenni* dari ius-
serat, ad fidem *Barbari æstimandam*.

Aliud præterea eius generis testimonium.
Tacitus de Petronio Arbitro in hæc verba
facit. *Ne codicillis quidem Neronem adulatus*
est, sed flagitia Principis sub nominibus exoletor-
um, fœminarumque & nouitate cuiusque stupri
perscripsit, atq; obsignata misit Neroni, fregitque
anulum, ne mox vsui esset ad facienda pericula. Ex
quo Petronij metu, summam tunc anulis fi-
dem habitam, discimus.

Ex his, quæ diximus facile constare potest,
quantum signis tribuere receptum esset, vt
pote quibus tum animi consilia, tum fortunæ
bona credere consueuerint. Verū enim ue-
rò illud quoquē dictis libet addere, quod ob-
seruatione dignissimum mihi visum est, sigil-

*Sigilla ipsa
ad fidē rei
faciendam
transmitti
solita.*

*Lais corin-
thia per si-
gillum ab
amatore
aduocatur.*

*Vngaria
Reges per si-
gillum vo-
cant.*

la nonnumquam ipsa (præterquam quod epistolis, siue tabellis imprimerentur) trans-
mittere veteres ad inuicem confueuiffe, cum
aut aliquem accerferent, aut vera esse, quæ
per nuncios mandassent indicare vellent.
Perspicuum illud est ex Athenæo Deipno-
soph. lib. 13. vbi Laidem Corinthiam ab ama-
tore quodam per sigilli transmissionem ad-
uocatam ostendit. sigillo, inquit, misso Laidē
Corinthiam amator quidam ad se venire iussit, non
possum inquit illa, lutum est. Quam etiam con-
suetudinē tangere visus est Plutarcus in libel-
lo de curiositate his verbis. Eadem de causa
etiam omnis fides curioso derogatur, nam seruis,
& peregrinis facilius credimus epistolas, atque
litteras, & sigilla, quam amicis, & familiaribus
curiosis. Ex quo sanè more comparatum esse
crediderim vt prisci iam Vngariæ Reges, ac
Iudices (nam alibi consuetudinem hanc vi-
guisse affirmare non ausim) cum primum ex
subditis quempiam quacumque ratione vel-
lent aduocare, id per solam proprii sigilli mis-
sionem præstarent. Fidem verò huic obser-
uationi astruunt decreta nonnulla Regni il-
lius, cum à D. Ladislao per id temporis rege
sancita, tum etiam à Colomano Belæ primi
nepote, quæ ideo ad verbum referenda cen-
sui quòd instituto capitis non mediocriter in-
seruiant. Leguntur autem apud D. Ladislauū
infra scripta Capita libro scilicet primo cap.
42. quod inscribitur de spretu sigilli Regij,
aut Iudicis.

Si quis autem regis sigillum super aliquem pro-
iiciens, & ipse in Curiam venire neglexerit, ra-
tionem perdat, & quinque pensas persoluat &c.

Decreta Re-
gum Vnga-
riae de trās-
mittendo si-
gillo.

Et lib. 2. cap. 25. ita cauetur.

Possit Iudex sigillum suum mittere super quoscun-
que exceptis Presbyteris, & Clericis, nec non &
Comitibus, si quis autem &c.

Et cap. 26. eiusdem libri.

Si quis sigillum Iudicis negligens; ad causam non
venerit, primò quinque pensis puniatur, si secundò,
totidem, si tertio, rationem perdat, & consus red-
datur pro debito.

Ad hæc Colomani decreta accedunt; &
primò capitulo de citationibus Presbytero-
rum hæc habet.

Episcoporum, & Comitum Cappellani, vel reli-
quorum per sigillum Episcopi ad causandum co-
gantur.

Et capitulo de citationibus Presbyterorū,
& laicorum contra se se.

Si verò Clericus habet causam cum Laico, per
Iudicis sigillum Laicus cogatur, si verò Laicus
habet causam cum Clerico, per sigillum Episcopi
Clericus cogatur.

Et capitulo, quòd nullus secularis Iudex
Clerico det sigillum.

Nullus secularis Iudex præsumat sigillum Cleri-
co dare.

Et demum capitulo quod nemo sine sigil-
lis tributariorum extra Hungariā ire audeat.

Egressuri de Hungaria à Theoloniarijs tam Regis,
quàm

quàm Comit̃is, qui exitus teneat, sigillum quærant
pro Theolonitarijs, quod Theolonitarius regis ab
vna parte cum sigillo comprimat, ab altera parte
Theolonitarius figuram Comit̃is sui concludat: si
quis autem tentauerit sine tali sigillo egredi &c.

Huc quoq; spectat, quod Ludouicus Ro-
manus in singulari suo 643. affert, vbi vult,
sigilli ostensionem probationem inducere de
mandato, itaquòd, quis ostendens alterius
sigillum posset tanquàm procurator admitti.
Ex his patet, quo loco antiquis anuli, & sigilla
fuerint; & quàm promiscuè fidissimis nun-
tijs, certissimisque voluntatis suæ interpre-
tibus yterentur. Sed iam ad reliqua tran-
seamus.

*Vetus epistolarum obsignandarum formula, resi-
gnandi artes, & vsus. segmenta varia contra
resignantes excogitata, plumbi vsus. diuersi co-
lores ceræ, & funiculi varij ad signandum, Ro-
manis Pontific. familiaria. & sinistra dextera
potior. Cap. VIIII.*

Proportunus hic quæredi locus se
offert, quonam præcipuè tem-
pore literas antiqui signare in-
stituerint; opportunior verò ex
dictis respondendi, sigilli qui-
dem inuentum, atq; vsum innumeris ab hinc
seculis extitisse: ac verò quis eo prior, aut ad
tabellas, aut alia quæque obsignanda vsus
fue-

fuerit, haud facile constare posse, alibi demonstrauimus. Ceterum, quod ad epistolarum consignationem attinet, veteres primum omnium, cretam ad signandum adhibuisse, haud dubitarim. Author est Herodotus Enterpe, vbi Aegyptiorum ritus circa sacrificia referens, hæc habet. *Inspicit, & bonis caudæ pilos numquid eos habeat secundum naturam procreatos. Eum si fuerit his omnibus mundus, notat, alligato cornibus byblo, deinde applicita creta sigillari anulo impressa, abducitur: nã immolanti eo sigillo non notatam, pœna mortis sancta est &c.* & Lucian. in Pseud. quem mox referam, libellos & epistolas argilla consignari solitas, non vno loco indicat. Quod ipsum èt Cicero in Ver. lib. 4. ac. secunda apertissimè meminit, his verbis. *Cum Valentio eius interpreti epistola Agraganto allata esset, casu signum iste animaduertit in cretula; placuit ei: exquisiuit vnde esset &c.* & Seruius ad VI. Aeneidos Virg. de Sybilla quadam loquens ait. *Quod cum ciues eius agnouissent, siue inuidia, siue miseratione commoti, ei epistolam miserunt creta antiquo more signatam.* Maximè verò ad huiusmodi vsum nobilis extitit creta illa Asiatica, de qua Cicero in oratione pro Flacco. *Hæc, quæ est à nobis prolata laudatio obsignata erat creta illa Asiatica, quæ ferè est omnibus nota nobis, qua vtuntur omnes, non modò in publicis, sed etiã in priuatis literis, quas quotidie mitti videmus à publicanis sæpe unicuiq; nostrum.* Cuius consuetudi-

Creta veteres primum ad obsignandum vsu.

tudinis argumento amoliri crimē, à L. Flacco, quem defendebat, conatus est; quòd scriptum testimonium, quo reus valde præmebatur, ceram haberet, non cretam, unde illud fictum, & adulterinum esse, argumentabatur.

*Creta, &
cera usus
promiscuus*

Fateor tamen, & procedente tempore, tū cretæ, tum ceræ usum promiscuum fuisse, quod apud Cicer. ipsum animaduertere est citato loco, vbi subdit. *Nostra igitur Laudatio consignata creta est, in illo autem testimonio, quod accusatori, dicitur, datum, ceram esse vidimus.*

*Cera cum
lino usus
ad obse-
gnandum.*

Ceterum, cum animaduertere paulatim cœpissent prisca, quale paterentur epistolæ discrimen, murato iam consilio, cretaque relicta, quòd modicæ nimium tenacitatis esset, ceram insequentibus temporibus assiduo usu retinere, additis insuper funiculis, quibus maioris securitatis gratia constringerentur. Quàm quidem signandi formulam etiānum ætate hac nostra usu in dies, præsertim verò à mercatoribus retentā videmus, & à Polonis vniuersim, qui eas literas sic obsegnatas resticulas ex eo appellant, quòd restibus constringantur; qua de re Mart. Crom. Polon. hist. lib. 16.

Porro consuetudinis huius non vno duntaxat loco Plautus meminit, & apertissime Bachid. act. 4. sc. 4. illic enim Chrysalus ad scribendam, atque obsegnandam epistolam

Sty-

Stylum, ceram, tabellas, & linum sibi adferri, iubet; dum ait:

Cedò, tu ceram, ac linum actutum

Agè oblige, obfigna citò.

Erat autem Stylus (dicam obiter) quo in *Stylus*
ceratis tabellis literas faciebant, vel pange- *quid.*
bant potius; cuius adeò Styli cuspis (id,
quod à Turnebo eruditissimo viro obserua-
tum est) qua æquor illud cereum inarabatur,
acumen cluebat, vnde & M. Tullius, *omnia*
sub acumen Styli subeant, necesse est: altra pars
retusa erat, qua veluti transuerso calamo in-
ducebant, eradebantquè obliterantes, si quæ
minus ex sententia videbantur, ipsamque ce-
ram denuò complanabant, sartam (vti prius)
æquabilemque cōcinnantes ad nouam scrip-
turam supponendam, quasi succidaneam,
veteri, ac fugitiua illa expuncta.

Linum verò petit Chrysalus, quo tabellas
exaratas obligabant. Vnde apud Curtium.

Parmenion vinculum epistolæ soluens, quidnam
rex ageret requirebat, Lucian. in Timone.

Posteaquàm autem signum ablatum fuerit, linum
incisum, & tabulæ apertæ, declaratus nouus meus
dominus. Quem morem, festiuissimè omniū,
& eleganter Plutarchus testatur in libello de *Epistola nō*
curiosis. vbi curiosos his verbis admonet. *statim resi-*
gnanda.

Quare ad hoc etiam ad suescendum est, vt alla-
tam epistolam non statim, neque festinanter soluas,
quod multi faciunt, manibus cunctantibus, dentes
vinculis injicientes, eaque morsu rumpentes &

Plaut.

Plant. Pseud. act. 1. sc. 1.

*Phœnicium Calidoro amatori suo
Per ceram, & linum, literasq; interpretes
Salutem mittit, & salutem à te expetit.*

Cicero quoq; oratione tertia in Catilin eius moris meminit, cum ait, *signum cognouit, nos linum incidimus; legimus.* Verùm de lini vsu pauca repetam sequenti capite. Interea quod de ipsa veterum obsignandi formula tradit Rorberus Titius. Locorum contro- uersorum lib. 10. cap. 14. id scito totum à nobis firmiter retineri; complicatam nam- què epistolam lino uinciebant, mox cera im- ponebatur, & anulus, siue sigillum impri- mebatur, quod (vt scias, non ita crasso iu- dicio fuisse antiquos, ac perinde plerasque consuetudinum nostrarum ab ijs promanasse) quò faciliùs ceræ imprimeretur, salua prius (nobis etiam vsitatissimum) humecta- bant. Vnde apud Ouidium Amorum secun- do eleg. 15.

*Mos hūme-
ctandi sigil-
lum salina.*

*Idem ego, vt arcanas possim signare tabellas
Neue tenax ceram siccaq; gemma trahat.*

Et Iuuenalis Satyra prima.

*Signator falsò, qui se lautum, atq; beatum
Exiguis tabulis, & gemma fecerat vda.*

Sed nequè antiquis defuere modi, quibus re- signarentur epistolæ (ut de eo pauca etiam subiiciamus) quos ex vno Luciani loco in Pseud. & Cælio Calcagnino libello de oracu- lis discere est, vt literarum resignandarum

mo-

morem nefarium videas antiquis quoque familiariter fuisse. Hos, etsi dolosissimi praestigiatoris astus excogitarit, tamen quod instituto nostro ob antiquitatem, quam maximam redolent, fidem astruant, non erit inutile recensere. Fuit is Alexander quidam Abonotichita Apollonij Thyanei scelestissimi alumnus, qui se Podalyrij filium faciens, ac pro vate venditans, stolidos Calcedonas in hunc modum callidissimè decipiebat. Iusserat, ut quisque illorum (Luciani verba sunt) quod maximè à Deo de rebus proprijs discere vellet, id in libello conscriberet, eumque funiculis obuinctum cera, argillaue, aut simili re quapiam obsignaret: Se verò, acceptis libellis, cum subisset adyta, appa-^{etiam mos}rata iam cortina, ordine per praeconem eos euocaturum, qui tradidissent, dehinc, ubi de singulis esset edoctus à Deo, libellos redditurum, ita ut traditi fuerant obsignatos, subscripto illis responso pro cuiusque argumento, Deo nimirum respondente quacunque de re, quis esset sciscitatus. Varias enim commentatus erat artes, quibus signa tollerentur; quæ quisque sciscitabatur ea legebat, atque ita, quæ videbantur, ad interrogata respondebat. Plurimus namque hic inter illos erat sermo, qui tandem scire potuisset ea, quæ à quoquâ tradebantur, sanè quàm diligentissimè obsignata, signis imitatu neutiquàm facilibus, nisi reuera Deus esset quispiam, cui cuncta essent perspicua. Sed iam quibus artibus effecerit videamus. Primam sic rationem habebat

Quibus ar-
tibus resi-
gnarentur
epistola.

bat (subdit statim Lucianus idem) eam cere
partem, quæ post signum hærebat, acu candefacta
liquefactam diducebat; tum ubi legisset, rursus
calefactam acu ceram, quæ à tergo funiculi fue-
rat, signo eodem manente, facile coagmentabat.
Porro secundus modus constat per id, quod colly-
rium vocant; id erat ex pice Berithia, bitumine,
ac lapide perspicuo trito cum cera, & masti-
che. Confectum igitur ex his omnibus collyrium
igni calefactum, inuncto prius suillo pingui, signo
applicabat, ac symboli, siue signi figuram excipie-
bat; id simul atque siccum esset factum (siccabatur
autem protinus) commodè resignabat libellos, qui-
bus perlectis, imposito ceræ denuo, perinde, atque
è lapide signum idem imprimebat ad archetypi si-
militudinem. Post hæc iam tertiam accipe-
rationem. Calce inglutem iniecta, quo vulgò co-
dicillos agglutinant, atque ex his confecta ceu
cera, mollem adhuc eam admouebat signo, sta-
timque amouebat; nam illicò siccesserat, adeò vt
cornu, vel ferro solidior redderetur. Hac ad
imprimendum signum vt consueuerat.

In resigna-
tes alienas
litteras.

Ex his igitur conijcere est, cum multipli-
ces illorum temporum obsignandi ritus, tum
callidissimi impostoris huius nefarios astus,
& dolos. Licet quidem id hominum genus
nè utinam aliqui singulis ferè atatibus exti-
tissent, hanc ipsam turpissimam artem profi-
tentes, ex quibus, & nostrum pleriquè, qui
siue alienorū consiliorū cupiditate flagrent,
siue etiam, vt faciliori negotio excogitatas
infi-

insidias tendant, alienas epistolas interciperere, ac referare didicissent.

Sanè ob eam causam, & veteres ipsi cùm sigillorum custodiam haud omnino tutam intelligerent, proprijs iam sumptibus sæpius edocti, alia, quibus sapienter commentis huiusmodi quoquo modo occurrerent, stratagemata inuenire, coacti sunt. Hinc per notitas scriptitare, & ensium vaginis arcana credere cœptum est, cuius alij nouitij Principem Tironem Ciceronis libertum, asserunt, licet

*Quis pri-
mus furti-
ua scripta
excogita-
rit.*

Plutarchus Ciceroni ipsi, Dio Mecœnati, Seneca seruis quibusdam tribuat. Sic apud Herodotum Terpsicore lib. 3. & Polyen, stratagem. lib. primo legimus virum quendam, cui Histiei nomen erat, apud Darium Persarum Regem degentem, cùm Aristagoræ amico suo furtiuo scripto indicare vellet, vt à Rege deficeret, neque satis sigillis fideret, nec id alia ratione efficere posset, vtpote, itineribus custoditis, fidelissimo è seruis, ægros iamdiu oculos habenti, caput tamquàm medendi gratia erasisse, literasque impresisse, quibus quod vellet Aristagoræ significabat, & hominem retinens, quoad capilli renascerentur, vbi illi renati sunt, raptissimè seruum Miletum ad amicum dimisit, nihil aliud mādans, nisi vt cum Miletum peruenisset, iuberet Aristagoram, eraso suo capite, inspicere. Seruus, vt imperatum erat, ad Aristagoram venit, mandatumque Domini affert, quod

*Figmenta
varia refe-
runtur con-
tra resignā-
tes literas
inuenta.*

ille frustra non esse ratus, quod erat mandatum fecit. ita literæ perlatae sunt.

Aliud quoque apud eundem Herodotum Polym. lib. 7. simile figmentum legitur, quo literæ securiores transmitti solebant. Est illud huiusmodi. Cum Xerxes aduersus Græcos expeditionem facere statuisset, eo Demaratus quidam, qui Sufis erat, accepto, patria pietate ductus, Græcis suis censuit, id esse indicandum, sed cum aliter nequireret (quippe periculosum erat, ne deprehenderetur) hanc rem commentus est. Sumptis duarum tabellarum pugillaribus (quid autem pugillaria essent, abundè supra demonstrauimus) ceram illinc erasit; deinde in eorum ligno Regis consilium exaratum, rursus cera operit, nequid negotij apud viarum custodes exhiberent pugillares, qui ferrentur, qui ubi Lacedæmonem allati sunt, non poterant eos Lacedæmonij interpretari, antequàm Cleomenis filia, eademque Leonidæ vxor Gorgo illos admonuit, ipsam rem interpretata, iubens ceram effringi, fore enim, ut literas in ligno reperirent: ita ei auscultantes literas repertas legerunt, easq; deinde ad Græcos dimiserunt.

Porro Lacedæmonijs iisdem latebrum hoc inuentum per familiare fuit, cum literas ad Imperatores suos darent, ne si ab hostibus interceptæ, consilia sua noscerentur. Surculi duo erant teretes oblonguli pari crassitudi-

itudine, eiusdemque longitudinis, deraſi, atque ornati conſimiliter: vnus Imperatori in bellum proficiſcenti dabatur, alterum domi Magiſtratus cum iure, atque ſigno habebant. Quando vſus ſecretiorum literarum occurrebat, circum eum ſurculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem quantum rei ſatis erat, complicabant volumine rotundo, & ſimplici, itaut oræ adiunctæ vndique & cohærentes lori, quod plicabatur, coirent. Literas deinde in eo loco per tranſuerſas iuncturarum loras verſibus à ſummo ad imum proficiſcentibus, inſcribebant: id lorum literis ita perſcriptis, reuolutum ex ſurculo Imperatori commenti illius conſcio mittebant; reſolutio autem lori literas mutilas reddebat, membraque earum, & apices in partes diuerſiſſimas ſpargebat: propterea, ſi id lorum in hoſtium manus incideret, nihil quicquam ex eo ſcripto coniectari quibat ſed ubi ille, ad quem erat miſſum, acceperat, ſurculo compari, quem habebat, capite ad finem, proinde vt debere fieri ſciebat, circumplicabat: atque ita literæ per ambitum eundem ſurculi coaleſcentes, ruſum coibant integramque & incorruptam epiſtolam, & legi facilem præſtabant.

Neque minus mittendarum literarum ratio callidior ea eſt, quam apud Herodot. eundem Vran. obſeruauit. Expugnata Olyntho Artabazus Potideæ obſidendæ impenſius

incumbebat . Hoc faciens cum Timoxeno Scioneorum Magistratu de facienda prodicione transegit , incertum quonam modo ab initio , ad extremum , ita actum est . Quoties exaratum libellum aut Timoxenus , aut Artabazus ad Timoxenum mittere volebat , eum sagittę postremo inuoluebat ; a daptatisq; desuper pennis , ad locum , de quo conuenerat , sagittam dirigebat . Sed Timoxenus , qui Potideam prodebat , doli compertus est : nam Artabazus ad conuentum locum sagittam dirigens , frustante ictu , cuiusdam Potideatę humerum fortę percussit , ad quem faucium turba , vt adsolet in bello fieri , cum conuenisset , subito , reuulsa sagitta , animaduertens libellum reperit , & ad Magistratus detulit .

*Colūba li-
tera credi-
ta à priscis.*

Sed neque Aegyptijs Assyrijsquę defuere sua aduersus astus huiusmodi figmenta . Fuit enim ijsdem familiare , vt epistolam filo sub ala columbę (hanc enim fidissimi nuncij symbolo decorabant) alligatam transmitterent . Aiunt enim , eam auem naturaliter diligere locum , vbi prius fuerit enutrita , & quantumcunque in longinquas partes deferatur , semper ad propria domicilia redire , si libertatis compos euadat ; hincquę non raro enenit , vt in via ab hostibus commenti eiusmodi peritis ea de causa interfecta remanserit . vt author est Barthol. Angl. de rerum propriet. lib. 12. cap. 1.

Tu de colūbis per Hircium missis cum literis ad Brutum Mutinæ obsessum lege Frontinum libro tertio stratagem. Morrhæ quoque Aegyptiorum Rex cornicem nunciam habuit Aelianus lib. 6. Animal. cap. 7. sic & Cecinam hirundines victoriæ nuncias habuisse Plinius refert.

Hiscè ego inuentis illud etiam hoc ultimo loco addam, quod Hieronymus Osorius de reb. gestis Emanuelis Lusitanæ Regis libro secundo perhibet (vberiore enim exemplo tum huiusmodi copiam historiarum studio sis ex antiquitatis ærario excerpendam relinquimus) Ciuis quidam Tingitanus catellam Arziliæ in domo necessarij sui per obliuionem reliquerat. Hic autem cum Tingitanū certa de re consciū facere cuperet, catellam eius ligari, literasque cera circumlitas, quibus ea quæ veller nuntiabat, collo illius appendi iubet, eamque sub noctem acerrimè verberatam in litore constitui. At catella dolore verberum grauiter affecta tanta celeritate domum properat, vt ante lucem ad Tingi portas assisteret, quam vt vidit Tingitanus miserabili latratu, & cauda gestientem gremio excepit, & literas, quas circa collum gestabat reperit.

*Epistola cæ
tella collo
alligata.*

His igitur, alijsquè permultis id genus artibus audacissimorum hominum temeritati obuiam itum est, maximè verò furtiuis scriptis, quæ vulgè cifras vocant, de quibus vi-

*Quinam
de scriptio-
ne per no-
tas scripse-
runt.*

*Iusta vri-
titur Cice-
ro excusa-
tione quod
aliquas li-
teras resi-
gnarit.*

de Perrerium, Sauarum, Apollinar. Brisso-
nium Sixtum Senensem, Cuuiacium Bro-
deum, Bernatium, Iuretum, Tholosanum,
praesertim verò Io. Baptistam à Porta, à quo
integrum conscriptum est volumen. At mi-
hi interea aduersus nefariam similitum inso-
lentiam libet hoc loco referre, quantum e-
tiam nonnulli superioribus aetatibus ab eo,
de quo dixi turpissimo studio abhorrerent,
vt si quando amici epistolam iusta etiam cau-
sa quis adductus resignasset, maximas tamen
adhiberet excusationes. Memini me apud
Ciceronem legisse in quadam ad Attic. epi-
stola, adeò se aliquando obtrectatorum ma-
ledictis, siue etiam suspicione commotum, vt
cum literarum fasciculus in manus suas inci-
disset, quamuis ad se nihil scriptum esset,
quandam tamen resignasse, quòd suspicari
tur ijs famam suam proscindi, vt & alijs,
quas sibi legendas hi dederant ad quos mis-
sae erant. Ciceronis verba subscribam. *Ex*
quibus vnus, qua mente fuerit is, quem tu mihi
commendas, cognosces ex ipsius literis, quas ad
te, & alios misit, quas ego nunquam aperuissem,
nisi res acta sic esset. Delatus est ad me fasciculus,
solui, si quid esset ad me literarum nihil erat.
Epistola Vatinius, & Ligurio altera iussi ad eos de-
ferri. Illi ad me statim ardentes dolore, scelus ho-
minis clamantes, epistolas mihi legerunt plenas
omnium in me probrorum. Hic Ligurius furere,
se enim scire summo illum in odio fuisse Caesari,

illum

illum tamen non modò fouisse, sed & tantam pecuniam illi dedisse honoris mei causa. Hoc ego dolore accepto, volui scire, quid scripsisset ad ceteros, ipsi enim illi putavi perniciosum fore, si eius hoc tantum scelus percrebuisse: cognoui eiusdem generis literas; ad te misi, quas si putabis illi ipsi utile esse reddi, reddes, nihil me lædet. Nam quòd resignatae sunt, habet, opinor, eius signum Pomponia; Quinquam propterea non magnopere culpandum Ciceronem censuerim, quem iustus dolor ad huiusmodi literarum re signationem impulerit, quasque nihilominus reddi fideliter curauerit. Contra verò Bellerophontes ille (de quo Plutar. libello de curiosit.) literas, quas in seipsum scriptas ferebat, non aperuit, sed sua usus continentia, tam literis, quam vxore regis abstinuit.

Pari etiam ratione Athenienses captis Philippi tabellarijs epistolâ Olympiadi scriptam ferentibus, non soluerunt eam, neque patefecerunt mariti peregerè absentis vxori missam salutationem, vt idem Plutarchus tradit in libello cui titulus, Reipublicæ gerendæ præcepta.

Federicum verò Cæsarem haud mediocriter ea ipsa de causa commendari, quòd cum Gasparis Sollichij literæ in manus suas deuenissent, quæ nonnullis Hungaris inscribebantur, essentquè qui eas aperiendas dicerent, quòd in ijs aliquid prodicionis scriptum esse putarent, quod sciri expediret, res-

Commenda-
datur Fede-
rici Cæsa-
ris integri-
tas.

pon-

*Ingenua
Imperator
vis respōsio.*

ponderit Imperator, Gasparem se probum virum, suique amantem existimare, quod si falleretur, malle per se se errorem patere, quam sua diligentia inuestigari; neque adduci potuit, ut amici epistolam ad se non spectantem aperiret, tametsi quibusdam videretur, inde sibi periculum imminere, quod profecto plerique facturi non fuissent. Verum hoc curiosorum præcipuum vitium est, cui remedium adhibere difficile semper habitum est. quamuis de auditore quodam suo Plutarchus lib. de curiosit. rem mirā referat. Cum enim Romæ aliquando Plutarchus disfereret & Rustico cuidam audienti interueniens miles epistolam à Cæsare missam tradidisset, velletque Plutarchus orationem intermittere, ipsique spacium legendi literas concedere, renuit ille, neque ante epistolam soluit, quam perorasset, & missa esset schola, omnibus viri grauitatem admirantibus.

*Auro ali-
quando si-
gnatum, &
argento.*

Sed iam (quod ad capitis absolutionem attinet) quæ de plumbeis sigillis apud scriptores obseruari hoc loco interferenda duxi. Consueuere Principes, & summi viri, ut se cæteris præstare indicarent ad diuitiarum ostentationem, relicta cera, auro argentoque signa sua imprimere, (licet id tantum à Carolo Magno ad nostrum vsque seculum locum habere affirmet Polidorus Virgilius libro octauo, cap. secundo, non autem antea) ut ex varijs diplomatibus Regum ac Principum

Lotha-

Lotharingæ videre est. Mox plumbi vsui lo- *Plumbi vsus*
 cus datus est, quanquam, & antea Græcis *ad signan-*
 principibus id ipsum in more fuisse conijcio. *dum quo tē*
 Hi enim, vt meminit L. I. C. Theodosiani de *pore incēpe*
 veter. diplomata, & codicillos, quibus alicui *rit.*
 magistratum, dignitatem, aut priuilegium
 dabant, encausto subscripta (erat is liquor *Quid enca-*
 ex cocto murice, & trito conchylio confe- *ustum.*
 ctus) plumbea bulla principum vultu signa-
 ta muniebantur, nam in cera nunquam ab ijs
 signatum fuisse obseruat ex vetusto codice *Quando in*
 græco Guidus Pancirolus variarum lectionū. *cera Princi-*
 libro primo cap. 28. nisi cum ad uxorem, *pes graci si-*
 matrem, aut filios scriberent, quem postea *gnarent.*
 signandi morem inde Venetiarum Duces ac-
 ceperunt, & ipsi Romani Pontifices, cum in-
 numeras diplomatum species expediri con-
 tingeret, eandem signandi consuetudinem *Romani*
 secuti sunt, quod minus ea materia temporis *Pont. & Ve-*
 iniuriæ esset obnoxia, cuius instituti apud ip- *net. Duces*
 sos principes extitisse Stephanum tertium *plumbo si-*
 eius nominis Pontificem natione Siculum *gnant.*
 Adrianum primū anno scilicet DCCLIIII. *Quis primus*
 circiter, author est Polydorus Virgilius lib. *& Pont. plum-*
 8. cap. 2. ea ductus coniectura, quod nullum *bo signaris.*
 eo tempore plumbeum sigillum repertum
 fuerit, sicuti è contra temporibus Agatho-
 nis Pontificis in cera signatum manifestè ar-
 guit.

Sigilli verò Pontificij forma ea erat. Effi- *Sigilli Pon-*
 ta vno latere Apostolorum Petri, & Pauli ca- *tificij for-*
 ma. *pita*

pita visebantur, in altero nomen Papæ tantum: quamquam postea ex Pauli II. decreto, ubi nomen solum præfigebatur, nunc quasi imago Papæ insulati coram populi multitudine appareat.

Cursus Paulus ad dexteram Petri in sigillo Pontificis ponatur. Oritur hic tamē haud futilis quæstionis materia ex eo, quod in aliquibus summorum Pontificum sigillis dexteram Paulus teneat, sinistram Petrus, quasi verò Apostolorum principi Paulus præferatur, ac proinde potiore in sedendo locum obtineat. D. Thomas hanc de eo rationem reddit in illud Apostoli ad Galatas cap. primo qui suscitauit eum a mortuis, quia præsens, inquit, vita significatur per sinistram, futura verò per dexteram, in quantum ista celestis est, & spiritalis, illa verò temporalis: ideo Petrus, qui vocatus à Christo fuit adhuc in carne mortali posito, ponitur in bulla Papæ in sinistra parte; Paulus verò, quia vocatus à Christo iam glorificato ponitur in dextera parte.

Sinistrum olim Latus dextero nobilius. Ego verò cum hanc ordinis sedendi indiguitatem mecum sæpius repeterem, subiit mihi quædam suspicio, alium fuisse apud antiquos sedendi ordinem, quàm qui sit nostris temporibus, ut videlicet qui sederet ad sinistram esset potior eo, qui sederet ad dexteram: id quod postea multis argumentis fuit mihi exploratum, atq; compertum. Sed quia in eam cogitationem inciderim, paucis mihi enarrandum est. Principio autem animaduerti eos, qui potentiores affectaban-

tur, siue armati, siue inermes, tum satelli-
tes, tum stipatores, tum laterones, siue
latrones fuisse dictos; eosdemq; apud aucto-
res dici, aut, *tegere latus*, aut, *cingere latus*. *Quid tege-
re, aut clau-
dere latus.*
Horat. ferm. secundo.

Vt ne tegam spurco Damæ latus.

Iuuenalis satyra. 10.

*Diuitis hic serui claudit latus ingenuorum
filius.*

Ouid. 4. de Ponto.

*Dumq; latus sancti cingit tibi turba Sena-
tus.*

Latus quoque inteetum, siue nudum di-
cebatur illius, quem nemo comitaretur. *Latus inte-
etum & nu-
dum quod.*
D. Ambrosius in sermone de obitu fratris sa-
tyri. *Quod si aliquando sine altero prodeun-
dum fuit, inteetum latus putares.* Seneca lib.

3. epistolarum. *Nudum erit latus incomita-
ta latitia.* Is prætereà qui alium comitaba-
tur dictus erat ire exterior, cui verò præsta-
retur comitatus ire interior. *Quid ire ex-
terior & in-
terior.*
Horat. ubi su-
pra.

Ne tamen illi

*Tu comes exterior si postulet ire recu-
ses.*

& subdit verba quæ supra retulimus

Vt ne tegam spurco Damæ latus.

Ouid. lib. 5. fast.

*Et medius iuuenum non indignantibus
ipsis*

Ibat, & interior si comes vnus erat.

De

De sene loquitur, cui debetur honos à iuuenibus.

Exterior is dictus qui ad dexteram & interior qui ad sinistram esset.

Atqui restat probandum, anteriorem illum dici apud scriptores veteres, qui sit ad dexteram alicuius, & interiorē, qui ad finistram. Seruius Grammaticus explicans illud Virgilij V. Aeneid.

Radit iter laeuum interior
exponit pro *sinisterior*, citatq; Ciceronem dicentem in quem omnia intus, & Salust. in secundo hist. *Introrsus prima Asia Bythinia est, vbi Cicero intus, & Salustius introrsus pro sinisterior* acceperunt. Horat. quoq; in secundo serm. *Interiore diem gyro trahit, ire necesse est. vbi interiore pro sinisteriore* ponitur, quòd meridies mundi pars sinistra est, quemadmodum septentrio dextera. Lucan. in 3. Pharsal.

Ignotum vobis Arabes venistis in orbem
Vmbra mirati nemorum non ire sinistras
idest meridionales etiam in ætate. Colligamus igitur ex his, quæ diximus, eum qui sit alterius comes *claudere, aut cingere, aut tegere latus, atq; eidem ire anteriorem*, hoc est ad dexteram illius. Cuius verò latus clauditur, cingitur, tegitur *ire interiorē*, hoc est ad finistram, qui locus erat dignitate præstantior, ac propterea Paulum in sigillis Pontificum Petro dexterum animaduertimus, quòd Apostolorum Principi comes, & stipator datus fuit, hocq; clarè indicat gladius ille,

Paulus comes, & stipator Petri.

ille, quem Paulus habet strictum. Sed placet
sententiam hanc nostram alijs etiam exem-
plis firmare, præcipuè autem ex forma ip-
sa confessus Patrum Chalcedonenſis Con-
cilij quod tom. pri. Conciliorum extat in
prima actione; leguntur autem hæc ibi.
Residentibus magnificentissimis, & Gloriosissimis
Judicibus, & amplissimo Senatu in medio ante
cancellos Sanctissimi Altaris, & in læua quidem
parte sedentibus Sanctissimis, & Reuerendissimis
Episcopis, & Vicarijs Deo amicissimis Sanctissimi,
& Reuerendissimi Leonis Antistitis vrbis Romæ,
& Anatolio Religiosissimo Archiepiscopo Con-
stantinopolitanæ Regiæ Ciuitatis &c. ex dextera
verò parte similiter considentibus Dioscoro Religio-
fissimo Episcopo Alexandrino, & Iuuenale Episco-
po Hierosolymorum &c. Ex quo sedendi ordi-
ne, quis non intelligat, læuam partem tunc
dextera digniorem habitam fuisse? cum
enim Dioscorus Episcopus Alexandrinus
hæresis insimulatus, cuius causa in Syno-
do discutienda erat, primo dexterae partis
confederit loco legati verò Apostolicæ sedis
primo læuæ, certè manifestè conuincitur san-
ctiorem sinistram partem dextera existima-
tam, eo fortasse consilio (vt optimè ratioci-
natur Illustrissimus eruditissimussq; Cardina-
lis Baronius tom. 3. annal.) quod in Ecclesia
Christi ex benedictione illa Patriarchali in
Ephraim, & Manassen, de qua Genesis 48.
mutatæ sint rerum vices, & ordo, vt quæ si-
nistra

nistra esset in dexteram, & dextera in sinistram, dignitatis, & benedictionis ordine mutaretur. Sed quoniam nimium fortasse in his immorati sumus ad capitis absolutionem procedamus. Et ne quid amplius pro viribus nostris in eo desideretur circa Pontificiarum consignationum materiem; utquæ in eo Iureconsultis nostris moreremur, adiunxerim quoquæ quod ab iisdem in re præsentem observari intelligo; ut

Cera rubea quando adhibeatur.

Cera viridis.

Funiculus canabaceus.

Anulus piscatoris quare sic dicitur.

scilicet in Brevis Apostolici expeditione rubea cera adhibeatur ad differentiam alterius gratiæ, quæ cera viridi obsignatur. Ita Rebus. in praxitit. de Breui Apostolico, & alijs, ubi pariter sigillum huiusmodi piscatorium anulum ex eo appellari putat, quod D. Petrus eo primum usus fuerit. Morisque præterea esse, ut ex omni gratiæ rescripto sericeus funiculus pendeat, contra verò in quibusvis iustitiæ, & executorijs literis canabaceus apponatur cap. licet de crim. falsi, & scribit Felinus in cap. postulanti col. 3. de rescripto.

Atquæ hæc de veteri epistolarum consignatione alijsque ad eam quoquo modo spectantibus dicta sint.

*Tabula contractuum omnes olim obsignatae, & quo
modo. ante obsignationem heredibus ostensa.
Testes septem adhibiti, nobiles, amici, noti, roga-
tiq; Signatores dicti, classici, & alligati ma-
ne, ac in templis signari solitum. Sponsaliorum
veterum formula. Testamentorum genera
apud Rom. prima, & ultima. cera. subscriptio-
nis ratio. tabula ubi asseruata; & resignationis
ritus. Cap. X.*

Praeter literas, de quibus haecenus
dictum est, tabulas quoque, siue
scripta omnia, quae commercij ra-
tionem haberent, & testamenta
signari consuevisse, vel vnus Plautus Curculio act. secundo sc. vltima, idoneus author
est.

*Tabula &
scriptura
omnes si-
gnari soli-
ta.*

Atque ei mandavi, qui anulo meo
Tabulas obsignatas attulisset. —
& intra.

Eamus nunc intrò, vt tabellas consignemus.
Cicero in Verrem libro primo actione se-
cunda: alij nummos numerabant, alij tabulas ob-
signabant. & Cæsar de bello Gallico libro pri-
mo vulgò totis castris testamenta obsignabantur,
vt clarius infra patebit. Eius verò consigna-
tionis formulam Iul. Paul. sent. lib. 5. tit. 25.
ad L. Cornel. testam. perspicuè declarat his
verbis. Amplissimus ordo decreuit, eas tabulas,
quae publici, vel priuati contractus scripturam

continent, adhibitis testibus, ita signari, vt in summa marginis ad mediam partem perforata triplici lino constringantur, atq; impositum supra linum ceræ signa imprimantur, vt exteriores scripturæ fidem interiori seruent, aliter tabula prolata nihil momenti habent.

Auctor huius formæ Senatus sub Nerone.

Porro formæ huius auctor fuit Senatus Romanus sub Nerone Imperatore, vt Suetonius in vita eiusdem cap. 17. ostendit, cum ait. Aduersus falsarios tunc primum repertum, ne tabulæ nisi pertusæ, ac ter lino per foramina traiecto, obsignarentur.

Testamēta antequam obsignarentur hæredibus ostendi solita.

Ceterum ante ipsam tabularum consignationem (vt ab eo ordiamur) qui è Romanis testamenta faciebant, ea, priusquam à testibus sigillis munirentur, his quos vel legato, vel hæreditatis parte prosequabantur, plerumque ostendebant, vt obsignatas postea reponerent in fanum aliquod, vt infra dicemus; nec nisi ipsis mortuis resignarentur. Quibus autem ostendebantur, inspicere abnuebant, & recusabant, ne hæredipetæ, & captatores viderentur. Indicauit hunc morem Horatius Satyra V. vbi Tiresiam docens, qua ratione rem augere possit, inter alia monet, obliquo oculo primæ ceræ secundum versum saltem percurrat, ne illudatur vana spe.

————— *Captus a slutus vbique.*

Testamenta senū: neu si uaser unus, & alter. Insidiatorem præroso fugerit hamo

Aut

Aut spem deponas, aut artem illusus omit-
tas.

& infra.

Qui testamentum tradet tibi cumque legen-
dum:

Abnuere, & tabulas à te remouere me-
mento:

Sic tamen, ut limis rapias, quid prima se-
cundo

Cera velit versu. solus, multisne coheres,

Veloci percurre oculo: plerumque reco-
etus

Scriba ex quinqueniro corum deludet hian-
tem:

Captatorq; dabit risus Nasica Corano.

Nam qui testantur, & vtrò inspectandas *Captatores.*
offerunt tabulas, cum putent negaturum, re-
cusaturumq; inspicere verecundè captato-
rem, cui simulant, se aliquid reliquisse, vana
spe lactant, nihilque interdum relinquunt.
Quod item deprehensum in Nasica est, cui,
ut Plutarchus refert, impudenter captanti ta-
bulas testamenti sui Coranus gener osten-
dit, legereq; sæpius renuentem tandem
coegit: qui intellexit, nil sibi legatum, sed
frustra sibi euenisse captatorias artes.

Ad signandum autem Iureconsultos ali-
quando vocatos fuisse, indicio est, quod Ci-
cero lib. pri. de orat. ait. *Cum obsignes tabel-*
las clientis tui, quibus in tabellis id sit scriptum,
quo ille capiatur. Et Tertullianus in libro de

Testes I. C.
vocati ad
signandum

Nobiles.

Idolatria: signata signis non iam aduocatorum, sed Angelorum. Idq; inter recepta Romæ officia numerabatur, adeò, vt nobilium tantum virorum præcipuum esset. Cicero pro Quintio. *Tabulae signis hominum nobilium consignantur.* Et Seneca lib. 3. de beneficijs cap. 15. *In quid isti viri ornati adhibiti sunt.*

Obsignatio
species vadi-
monij.

Quibus Ciceronis verbis adducor, vt credam fuisse etiam consignationem speciem quandam vadimonij, quod tota ferè oratio indicare videtur: & Fabius libro decimotertio capitulo octauo: *Promittit enim, inquit, litigator omnia, reſtem, populum, paratissimas consignationes.* Omnium autem apertissimè ostendit Seneca libro primo epistola octaua, cum ait, *non videor tibi plus prodesse, quam cum ad vadimonium aduocatus descenderem, & tabulis anulum meum imprimerem.*

Nobiles igitur ad obſignandum sæpe adhibitos, cum ijs quæ diximus; tum Ciceronis quoque epistola ad Atticum vigesima quinta libri decimi tertij compertum fit, vbi Brutum sui testamenti obſignatorem cupere ostendit. *Nec enim ad tabulam eum desideraturus eram, in tali enim negotio cur tu vnus non satis es? Sed ad testamentum volebam.* Idquè ideò veteres faciebant, vt quod anulis clarorum virorum signatum esset ratum magis haberetur. Sic enim & Anci Carſeolani testamentum à Pompeo Magno signatum fuisse scribit Valerius Maximus libro septimo,

Et

Et eos quidē amicos, notosq; fuisse conie-
ctura ex Quintiliano lib.vlt. c. 7. facile asse-
quor, denique, inquit, *linum ruptum, aut turba-
ta cera, aut sine agnitore signa inuenies*. Aper-
tius tamen Cicero epistola 19. lib. 12. ad At-
ticum. Et Plinius epistola 9. libro primo ubi
ait: *ille me ad signandum testamentum ille in aduo-
cationem, ille in consilium rogauit*. Et epistola
ultima libri secundi.

*Amici no-
tique.*

Aurelia ornata femina signatura testamentum
sumpserat pulcherrimas tunicas. Regulus cum
venisset ad signandum, rogo, inquit, *has mihi le-
ges*.

Sed placet hic totum Ciceronis locum ci-
tatum subijcere, tum quod instituto huius ca-
pitis non paruum lumen sit allaturus ob eru-
ditionē, qua maximè refertus est, tum etiam
quod non ita facilem censuerim, vt non ali-
qua indigeat explicatione.

Respondet igitur Cicero Attico libro 12.
Epistola mihi decima nona hoc modo. Quod
scribis Terentiam de obsignatoribus mei testamenti
loqui: primum tibi persuade, me isthac non curare;
neq; esse quidquam aut parua cura, aut noua loci:
Sed tamen quid simile? Illa eos non adhibuit, quos
existimauit quæsituos nisi scissent quid esset. Num
id etiam mihi periculi fuit? Sed tamen faciat illa,
quod ego; dabo meum testamentum legendum cui
voluerit: intelliget non potuisse honorificentius à
me fieri de Nepote, quam fecerim. Nam quod
non aduocavi ad obsignandum: primum mihi non

*Ciceronis
locus expli-
catus.*

venit in mentem; deinde ea re non venit, quia nihil attinuit tute scis (si modò meministi) me tibi tum dixisse, ut de tuis aliquos adduceres. Quid enim opus erat multis? Equidem domesticos iusseram. Tum tibi placuit, ut mitterem ad Silium. inde est natum, ut ad Publium. Sed necesse neutrum fuit. Hoc tu tractabis, ut tibi videbitur. Sunt qui, dum locum hunc explicant, putent primum, Ciceronis sensum in illis verbis nequē esse quidquā aut parvæ curæ, aut novæ loci, hunc fuisse, quasi testamenti condendi curâ nullius ponderis, & rem inutilem existimaret, respectu molestiarum, quibus premebatur. Deinde conquestam Terentiam de Cicerone interpretantur, quod eam ad testamentum obfignandum, non aduocauerit; quorum (ut ingenuè fatear) sententia mihi minimè arridet. Non enim auferim adeò leuem Ciceronem existimare, ut rem tanti momenti, qualis est testamenti ordinatio, nihili faceret: cum alioquì ipsemet libro primo Tusculanarum quæstionum eam maximè extollat; postquā enim maximum esse argumentum dixit, naturam ipsam de immortalitate animorum tacitam iudicare, quod omnibus curæ sunt, & præcipuè quidem quæ post mortē futura sunt: addit. Quid procreatio liberorū, quid propagatio nominis, quid adoptiones filiorum, quid testamentorum diligentia, quid ipsa sepulchrorum monumenta significant, nisi nos futura etiam cogitare? & idem libro tertio
de

de Finibus. *Ex hac animorum affectione testamenta, commendationesque morientium nata sunt.* His igitur positis dixerim, Ciceronem ibi non ad testamenti curam, sed ad vxoris nugas respexisse.

Neque etiam (quòd ad secundam sententiam attinet) Terentiæ querelam inde ortam fuisse dicendum est, quòd à Cicerone ad testamentum ipsum obsignandum aduocata non fuerit, quippe cum certum sit legibus cautum fuisse, ne fœminæ aut etiam affines testamenta signarent, quod ex Vlpiano tit. 20. de testam. & Iustiniano eod. manifestum est, & nullus negabit. Illud addo, nusquam me legisse apud aliquem, adhibitas ad id officij mulieres. Verius existimarim idcirco conquestam fuisse Terentiam, & quòd de testamento faciendo secum Cicero non communicauerit, imò clam, ac propterea se non præsente confecerit, vel vt Simoni Bosio placet, honoris ergo ipsam non vocauerit.

Verùm elucidato iam Ciceronis sensu, libet ex eo (quod magis ad rem nostram facit) aliqua elicere circa testamentorum obsignationem. Et primò quidem colligo, non fuisse necesse testibus aperire, quid testamento contineretur, quos aliquando ignorasse ea, quæ testatores scripserant Plinij epistola vltima lib. secundo indicat: & Vlpianus in L. Si binæ ff. de iniusto rup. Tabulas quæ septem testium signis signatæ erant vacuas in-

*Non necesse
aperire testi-
bus, quid
tabulis con-
tineretur.*

Testatori li-
citum pro-
prias tabu-
las resigna-
re.
Fœmini in
re veteri nō
vetitum te-
stari.

Testes hu-
iſmodi
quomodo
dicti.

Seneca que-
rela in infi-
des.

uentas narrat. Deinde intelligo, licuisse
(sicuti & hodie) testatori ipsi tabulas suas
resignare, per L. Si testamentum ff. qui te-
stam. face. poss. Noui præterea ex eodem
Cic. loco: fœminis iure veteri testandi facul-
tatem denegatam non fuisse, quod ipsum ex
eodem ad Atticum lib. 2. epist. 16. cum non
nullis sequentibus aperte deducitur, & ex
oratione pro Aulo Cecinna vbi de testamen-
to Cæsennæ vxoris Cecinnæ latè differit.
Facit demum locus ad indicandum (quæ
mens nostra erat) ad testamenta obsignan-
da adhibitos olim fuisse amicos, & dome-
sticos. Sed iam ulterius progredi iuuat. Qui
igitur tabulis, aut causis signacula impone-
bant, hos Padianus Signatores & obsignatores
nominat. Seneca libro secundo de benefi-
cijs cap. vigesimotertio. Quidam nolunt in-
terponi pararios, nec signatores aduocari. & Lu-
uenal. Sat. 10.

———— Veniet cum signatoribus auspex.

Eius verò consuetudinis Seneca citato li-
bro, & capite plenum testimonium dat vbi
humanam auaritatem ad querelas & discor-
diam incitamentum esse, fidemquæ funditis
concidisse dolens eum ipsum signandarum
tabularum morem his verbis improbat, quæ
ad dicendorum obseruationem inferuire e-
tiam poterunt. Vtinam quidem persuadere posse-
mus, vt pecunias creditas tantum à volentibus ac-
ciperent. Vtinam nulla stipulatio emptorem ven-
ditori

ditori obligaret, nec pacta, conuentaque impressis
signis custodirentur fides potius illa seruaret, &
equum colens animus. Sed necessaria optimis præ
tulerunt, & cogere fidem, quam spectare malunt.

Adhibentur ab utraque parte testes. Ille per tabu-
las plurium nomina, interpositis pararijs (ad
proxenetas respiciens) facit. Ille non est in-
terrogatione contentus, nisi rem manu sua tenuit.

O turpem humano generi fraudis, ac nequitie pu-
blicæ confessionem: anulis nostris plusquam animis
creditur. In quid isti viri ornati (hoc est classi-

Anulis pl^u
quam ani-
mis credi-
dolet Sene-
ca.

ci, ut infra dicam) adhibiti sunt? in quid impri-
munt signa? nempe ne ille neget accepisse se, quod
accepit.

Licet autem & ignobiles interdum ad id
officij adhibitos esse Suet. in Tib. cap. ultimo
videatur indicare, cum ait ipsum humillimo-
rum signis testamentum suum obsignasse. Moris
tamen fuit ut cives nimia paupertate laborā-
tes animaduersione censoria classibus exem-
pti capite censerentur, & in proletariorum
numerum referrentur. Siquidem Suetonius

ipse auctor est. D. Claudium censuram ge-
rentem, cum plures notare conaretur, ma-
gna Inquisitorum negligentia innoxios repe-

Pauperes
an signare
possent.

riffe, quibuscunque cēlibatum aut orbitatem,
aut egestatem obijceret, eaq; ratio est, cur
testes huiusmodi, qui signandis testamen-

tis adhibebantur *classicos* appellauerit. Fe-
stus, ad quinque classes, in quas pro census
qualitate populus Romanus distribuebatur,

Testes clas-
sici & alii
gati qui.

omnino respiciens, simulquè proletarios indicans, ac capite censos, quia classici non erant, signandis testamentis adhiberi non potuisse ob nimiam paupertatem, quæ cum falsi ingentem materiam præbeat, semper Romanis suspecta fuit, quemadmodum de C. Mario scribit Valerius Maximus, libro secundo. Proletarij igitur & capite censi classici non erant, id, quod ab Arnobio traditur lib. 2. aduersus gentes. *Definite*, inquit, *hominem proletarius cum sit, classibus, & capite cum censeatur, adscribere ordinibus primis*. Sensus enim est: *definite hominem adscribere primis ordinibus, qui classium respectu, sub quibus nimia paupertate nequit censerī, nomen habet, & titulum proletarij*. Illud etiā obseruari solet, classicis hiscè testibus, simul atquè testimonium suscepissent, liberum non fuisse, aut dissimulare, aut se subtrahere, indequè & *alligatos* appellauit Isidorus Ethymol. libro quinto: si quæ verò dissimulassent, aut sese subtraxissent, lege XII. tabularum sic puniebantur, vt essent improbi, & intestabiles, & per hoc classibus suis exempti in Ceritum tabulas referrentur, & ærarij fierent. Porro quem Decem viri, & Iurisconsulti *intestabilem* vocant, is à Plauto in *Pænulonefastus* his versibus appellatur.

*Ad sunt testes. M. Tot quidem,
Non potuisti adducere homines magis ad
hanc rem idoneos,*

Nam

Nam istorum nullus nefastus est, comitiales
sunt meri

Sensus enim est, his testibus non esse ne-
fas testimonium perhibere, & sic nec im-
probos, nec intestabiles eos esse; quandoqui-
dem in comitijs ledulam quotidie testifican-
do operam dent.

Cum verò interdum à nobilibus promif-
cùe cum humilioris conditionis viris tabulas
signari, contigisset: prius nobiles signabāt,
mox & alij gradatim, id quod Iuuenalis in-
nuit satyra tertia, vbi necessarij sui Vmbritij
querelā describit, qui quòd nullum in Vrbe
locum bonis viris esse videat, sed tantum ex-
teris, & peregrinis, maximequē Græcis
seruilibus assentatoribus, ob morum prauit-
tatem Roma Cumas discedere pararet: ait
enim

Nobiles pri-
us signa-
bant.

Horum ego non fugiam conchylia? me pri-
or ille

Signabis, fultusquē toro meliore recumbes
Aduectus Romam, quo pruna & cottona
vento?

Ac diceret, non patiar, eum me priorem
tabulas obsignare, qui Romam venit non ho-
nesto aliquo negotio, aut nauigio; sed vt re-
rum vilium mercator, ea naue qua pruna, &
coctona aduecta sunt.

Hi autem septem erant, quos proprijs sin-
gulos anuljs signare oportebat L. hac con-
sultissima C. de testam. Quòd alludens Apule-
ius

Septem.

ius libro secundo de Asino aureo: introductis,
inquit, quibusdam septem testibus, obtestata fi-
dem presentium; singula demonstrat anxie, verba
concepta de industria quodam tabulis praeotante.
Ecce, inquit, nasus integer, saluae aures, illibata
labia; mentum solidum. Nos in hac rem, boni
Quirites testimonium perhibetote. & Cicero epist.
secunda libro 7. ad Att. eius testamentum de
Tortorio, Ciceronum signis obsignatum; cohor-
tisque praetoria; & Quintilianus declamatio-
ne 368. Non dixerim ego testamentum, cui nu-
merus signatorum deest. Cicero pro Milone.
Una sui testamentum simul obsignauit cum a Clo-
dio & alijs; & Appian. libro primo bello-
rum ciu.

Aliquando
à solo testa-
tore signa-
tum.

Verum enimvero non semper signandis
testamentis testes, quo dixi, numero, adhi-
bitos, ac proinde ab vno aliquando testatore
tabulas obsignatas fuisse, certissimo argu-
mento est, quod de Sceuiño Tacitus annal.
15. cap. 54. tradit, qui pridie, quo Nero-
nem occisurus fuit, ab Antonio Natale, quo
cum ea de re diu collocutus fuerat, domum
reuerfus, testamentum inquit, obsignauit, vbi
nullam signatorum mentionem facit, mox
promptum vagina pugionem, vetustate ob-
tusum, increpans asperari saxo, & mucrone
ardescere iussit, ea cura Milichio seruo de-
mandata.

Ex quo loco illud etiam colligi potest, so-
litos veteres, vita, aut fortunatum discrimi-

ne impendente (hodie etiam vſitatiffimum) *Imminente*
 testamenta in procinctu facere, quibus fami- *periculo te-*
 liæ & hæredum commodis cauèrent, quod *ſtamenta*
 præter citatum locum, ex eiufdem etiam Sce- *faciebant.*
 uini deſenſione ſatis liquet. Is enim coni-
 iuratione detecta, ad Neronem per milites
 raptus, & deſenſionem orſus. Ferram, cu-
 ius arugueretur, olim patria religione cultū,
 & in cubiculo habitum, ac liberti fraude ſub-
 reptum, reſpondit. *Tabulas testamenti ſepius*
 à ſe, & incuſtodita dierum obſervatione ſignatas.

Colligo ex dictis, non cuiquē testamento
 ſeptenarium teſtium numerum neceſſariò re-
 quiſitum fuiſſe, ſed tantum in his, quæ pacis
 tempore conficiebantur. Triplex namquē
 teſtamentorum genus Romanis fuit, quod
 ex Iuſtiniano colligitur, aut enim in pace
 fiebat, quod *Calatis comitijs* dicebatur; & *Testamen-*
 huius generis tabulæ, quæ dixi, ſolennita- *tum anti-*
 tes poſtulabant, aut cum in prælium eſſent *quis quoru*
 exituri, vel aliud periculum immineret, *plex.*
 quod *procinctum* vocabatur, tuncquē ſola teſ-
 tantis obſignatio ſufficiens erat: Velleius
 Paterculus lib. 2. *facientibusque omnibus in pro-*
cinctu testamenta, veluti ad certam mortem eun-
dum foret: aut per æs & libram, id eſt eman-
 cipationem, nimirum imaginariam vendi-
 tionem, quæ fiebat, præſentibus quinque teſ-
 tibus, libripende, & eo qui familiæ emptor,
 dicebatur.

- Aliàs etiam (redeo ad ſolennitates ta-
 bularum

Suo, vel
alieno anu-
lo signabāt

bularum calatis comitijs.) suo, vel alieno anulo, qui characterem haberet, signabant. L. ad testium §. 1. quis ex testibus ff. qui testam. face. poss. Vlpia. lib. 28. ff. tit. primo, Senec. libro primo epist. 8. non videor tibi plus prodesse quam cum ad radimonium aduocatus descenderem, aut tabulis testamenti anulum meum imprimerem. & Iacob. Cuiac. in tit. ff. de liberis & postu. signare inquit, oportet more civium Romanorum anulo tantum signatorio sculpturam, vel imaginem aliquam habente.

Vno tantum
anulo om-
nes signare
poterant.

Additamen Justinianus instit. de testam. potuisse omnes testes vno tantum anulo tabulas signare, aut septem etiam vna aliqui, eademque sculptura, siue character. Verum signacula huiusmodi tabulis ipsis imprimi necesse non erat, sed lino ceræ superposito, quo tabulæ constringerentur, satis erat. d. L. ad testium §. ult. Vlpianus de testam. Signatas tabulas accipi oportet, & si tabulæ linteo, quo inuolutæ sunt, signa impressa fuerint. Et Paulus Coluius hic.

Quid pri-
ma & vlti-
ma cera.

Et quoniam fortè in ceræ mentionem incidimus, placet & illud adnotare quid per primas, & ultimas ceras accipi solitum fuerit. Vltimæ igitur ceræ generatim eæ erant, quæ vltimam, & extremam testatoris voluntatem continebant, siue etiam testamentum ipsum vltimum, sicuti & primæ priorem voluntatem testatam faciebant. Aliter verò extremæ seu imæ ceræ sensus erat alterum ca-

put

put seu vltima testamenti tabula , qua secundum
di hæredes nominabantur , legataq; , & alia
onera primis hæredibus imponebantur. Ex
tat de eo illustre Martialis testimonium lib. 4.
Epigram. vlt.

*Nihil Ammiano præter aridam vestem
Moriens reliquit vltimis pater ceris*
& Plauti Curcul. vbi *Novi ædepol nomen*

Nam mihi isthoc nomine dum scribo expleui totas
ceras quatuor . & Cic. in Ver. 3. & ad eum lo
cum Ascon. Hotom. cum Torrentio . Li
cèt , aliud sit , opinor , quod apud Suet. le
gimus , in ima cera scribere locus est in vita
Cæsaris . Nouissimo testamento tres instituit hæ
redes sororum nepotes C. Octauium ex dodrante , &
L. Pinarium & c. Pedium ex dodrante ; reliquos in
ima cera . Nam in ima cera scribere dici pu
to , cum non leniter pressio , vt vestigia appa
reant , sed fortiùs impresso stylo , vt vix de
leri possit , scribitur : quod intelligi , existi
mo ex his verbis Hieronymi , quæ subijciam
ex epist. ad Chrysogonum . Ita nostræ es neces
situdinis penitus oblitus , vt illam epistolam , quam
in corde Christianorum scriptam Apostolus re
fert , non parua litura , sed imis , vt aiunt , ceris era
seris . Alios igitur hæredes in ima cera Cæsar
scripserat , ne facilè delerentur . An potius
ima , infima significat ? vt apud Iustinian. lib.
instit. 2. c. de pupil. substit. vbi de superiore ,
& inferiore testamenti tabularum parte me
minit , cum testatori Imperator suadet , si ve
retur ,

*Pluribus ta-
bulis testa-
mentū con-
stabat.*

*Verba ad-
hibita.*

retur, vt substitutus instituto infidietur, sub-
stitutionem in inferiori tabularum parte scri-
bat, eamque complicatam, ne legi possit,
suo lino, ceraque consignet. Ex quibus col-
ligitur pluribus testamentum tabulis consti-
tisse, id quod etiam ex Ciceronis epistola
nona ad Q. Fratrem perspicuum fit, dum ait
Felicem lapsum per errorem suum, & Sicura
ferui, alias pro alijs testamenti tabulas ob-
signasse. Præbet autem mihi locus iste con-
iecturam solitum testatorem ipsum tabulas
signare: quæ etiam si per errorem obsignata
forent, rata tamen essent, vt ibi videtur Ci-
cero indicare, & Manutius recte obser-
uat. Quod autem aliquando vno Codice se-
ptem testium signis signato testamentū duos
homines conscripsisse legamus; coniugibus
id tantum à Valentiniano datum didici ex
Nouel. prima de testam. eiusque testamenti
formula in Marculphi Monachi libro quodā,
quem Brissonius citat, de formulis publico-
rum, priuatorumque negotiorum, describi-
tur, quo se vir, & vxor in vna eademq; char-
ta mutuo hæredes scribunt. Verum (vt vn-
de digressa est, eò mea redeat oratio) in hu-
iusmodi tabularum consignatione verbum
quoddam solenne solitum adhiberi adnota-
uit Brisson. de form. lib. 6. *SIGNA*, nimi-
rum, si vnus esset, *SIGNATE* si plures,
aut *SIGNENT LICET*. sic enim &
apud Ouid. lib. 3. de Ponto eleg. 11. legi-
mus.

Sint

Sint hi contenti venia, signentque licebit

Purgari factum me quoque teste suum.

& infra. TESTERE LICET SIGNA-
TE QVIRITES.

Rogati autem signabant, quo tabulæ le- Rogati te-
stes signa-
bant, ut &
hodie.
gitimæ haberentur, quæ alias nullæ, ut ex
allatis Ouidij, & Briffonij locis videre est,
& ex Martiali libro 5. Epigramma 40. vbi.

Supremas tibi tricies in anno

Signanti tabulas, Carine, misi

Hyblæis madidas thymis placentas,

Defeci: miserere iam, Carine

Signa rarius —————

Et libro 9. Epigram. 89.

Signa; cras melius &c.

Quod & hodierni tabularij, siue *notarios*
appellemus, optimè norunt, ea formula ex-
pressa in conficiendis tabulis vtentes, *Testes*
vocati, & rogati. Neque hic omitam ludi-
crum licet Grunij Corocottæ testamentum,
quod vetustatem non modo ipso contextu,
modoque loquendi præferebat; verùm etiam
Diui Hieronymi locupletis, & idonei testis
auctoritate antiquitatem suam probat. Sic
enim ille epistola ad Eustochium virginem,
in proemio scilicet commentariorum in Isa-
iam. *Testamentum autem Grunij Corocottæ, Por-*
celli decantant in scholis puerorum agmina cachi-
nantium. Extat id apud Briffonium libro se-
ptimo de formulis, & inter Iani Guteri in-
scriptiones, in quo recensendo, ne prolixi

*Grunij te-
stamentū.*

nimis sumus, ea tantum breuiter attingam, quæ ad finem in rem nostram habentur. Optim. amatores mei, vel consules vitæ, rogo vos, vt corpori meo benefaciatis, bene condiatis bonis condimentis, nuclei, piperis, & mellis, vt nomen meum in sempiternum nominetur. Mei Domini, & consobrini mei, qui huic meo testamento interfuiſtis, iubete signari. septē testes Lucanicus signauit. Ter gillus signauit. Nuptialicus signauit. Celsanus signauit. Lardio signauit. Cymatus signauit. Offellicus signauit.

Mane tantum signabant.

Addit Martialis matutinas tantum horas in id officij fuisse insumptas lib. 10. Epigrā. 70

Nunc ad luciferam signat mea gemma Diamnam. Quod sanè institutum Sacris Canonibus conforme intelligimus ex cap. placuit de testi. & c. Honestum 22. q. 5. quibus cauetur, eum, qui in testem assumendus sit, ieiunum esse debere, idq; vt ibi notat Abb. quia sobrij, ac proinde fideles. Subijciam ex ijs alterum. Placuit sancto conuentui nostro, vt testes non conducantur pretio, & vt quicumque idonei, & fideles in testimonium assumantur, ac nullus testis sit, nisi ieiunus.

Sed & idem Martialis libro 9. epigra. 68. Luperci improbitatem, fraudemque coarguit, tabulas, vel testamenta, quæ subijcere vellet obuijs amicis signanda offerentis, vti tabulas vel non lectas, vel non intellectas. respondit enim Martialis cras, idest, cum sobrij erimus.

Signa

Signa, cras melius Luperce fiet:

Nunc signat meus anulus lagenam.

In templis præterea sæpe signatas fuisse *In templis*
bellas, perspicuè indicat Paulus. Sent. lib. 4. tit. *signabant.*

6. & Iuuenalis satyra octaua idquè faciebant,
vt ostenderent fidem religionē maximè con-
stringi.

Quo mihi te solitum falsas signare tabellas

In templis, quæ fecit auus, statuamq; parētis

Ante triumphalem? —————

Idest, non est cur te iactes, & nobilem ven-
dites, qui in templis ipsis falsitatis crimen
perpetrare non vereris, falsas tabellas obfi-
gnando.

Maxima enim vbique semper falsariorum *Nunquam*
copia extitit, qui falsa testamenta compone- *defuerunt*
rent, falsosque testes adhiberent, qui ea suis *falsarij.*

gemmis ac sigillis signarent illo inscio, quem
testatorem falsò prædicabant. Hi autem à Ro- *Falsarij quo*
manis depræhensi, & conuicti in exilium mit- *modo à Ro-*
tebantur. Ad quod mihi respexisse videtur *manipunitis*
Ouidius lib. 2. de Ponto eleg. 9. ubi queritur.

Nec mea subiecta conuicta est gemma tabella.

Inter alias autem, tabulas quoque nuptia-
les, quæ dotis traditionem continerent, signa *Tabula nup-*
tas fuisse apertissimè declarat Iuuen. saty. 10. *tiales signa*
nuper citata vbi mutuata à Tacito, & Suet. *ta.*

de impurissimo Messalinæ Claudij Cæsaris
vixoris amore historiā recēset, quæ nouo furo
re in C. Silium Romanæ iuuenturis formo-
sissimum ita exarsit, vt ei, viuo marito palam

nubere non sit verita. Profecto namq; Claudio Imperatore Hostiam, nuptiarum solennia celebravit, adhibiti qui tabulas obfirmarent, & verba auspicum audita, qui tunc nuptijs interesse solebant, quo de more Valerius Maximus libro secundo pluribus locis. Ait igitur Poeta.

*Auspices
nuptijs ad-
biti.*

———— *Veniet cum signatoribus auspex.*

*Sponsalio-
rum forma
apud anti-
quos.*

Ea verò apud priscos spondendi nuptias ratio fuit, quam apud Plautum Aulular. expressam habemus actu primo sc. quarta, vbi Megadorus ab Euclione ita stipulatur.

*Quid nunc etiam mihi despondes filiam? Euc.
illis legibus.*

*Cum illa dote, quam tibi dixi. M. sponden er-
go? E. spondeo.*

Eodemq; modo, qui mulierem nuptum dabat, rogabatur, vt apud eundem Curcul. actu quinto Scena. secunda Phædromus à milite ita stipulatur.

Spondes mihi miles hanc vxorem?

*Cui miles respondit. Spondeo, Curculio
verò,*

Et ego hoc idem vnum spondeo.

Mox tabulæ nuptiales signabantur, plerumque scilicet post contractum matrimonium, ut docet Sæuola in l. Seia ff. de donationibus inter vir, & vxor. Quò etiam illud Iuuenalis satyra secunda spectat.

Signatæ tabulæ dictum feliciter: ingens

Cæna sedet: gremio iacuit noua nupta mariti.

Et

Et Apuleius apolog. *Habes Aemiliane causam totam, cur tabula nuptiales inter me, & Pudentillam non in oppido sint, sed in villa suburbana consignare.*

Neque verò obsignare solum satis erat, sed ^{Subscribere} propria cuiusq; subscriptione munire tabulas ^{signo oportebat.} oportebat, atque adeò, ut alieno quidem anulo, alienaue cera signare, subscribere non nisi propria manu possent: Vnde literarum imperiti testes esse nequibāt, nisi fortè in agris ex l. ult. C. de testam. Eius aurem consignationis formulam vir doctissimus Iacobus Cuiacius ad l. pen. 1. hoc titu. his verbis subiicit. LV-
CIVS TITIVS. C. sei testamentum obsigna-
ui, & Lud. Lana de form. testam. aliam refert
ijs temporibus vsitatissimam. Ego Volum-
nus præsens fui confectioni tabularum, quas
M. Cælius asseruit continere eius ultimam vo-
luntatem, & quam aperiri mandavit post eius
mortem in quorum fidem subscripsi, & pro-
prio anulo sigillavi & paulo post subdit te-
stem anulo, siue cera aliena utentem id in
subscriptione expromere debuisse. spec. in
tit. de probat. §. nunc videndum vers. & non.

Quinimo apud veteres Christianos sub-
scriptionis terminus in testamentis, ut obser-
uavit eruditissimus vir Iacobus Gretserus
lib. 2. de S. Cruce cap. 18. venerabilis Crucis ^{Crucis si-}
signum erat, quod manifestè colligit ex eo ca-
su, quem Iustinianus Imperator in Bithynia ^{gnū in sub-}
accidisse tradit. *Cum testatrix nondum absolu-* ^{scriptio}
menso a- ^{bus testi-}
rum.

to testamento efflasset animam quidam ex testibus
 quæstus dulcedine fortè illecti prehensa iam
 defunctæ manu, & tam in transuersum, quàm re-
 cta linea ducta effecerunt, vt defuncta veneranda
 crucis signum adscripsisse videretur. Ex qua im-
 probitate piam consuetudinem colligimus,
 fuisse adeò crucis signum authêticum, vt pro
 fide & subscriptione staret. Quocirca meritò
 D. Chrysostomus homil. de venerat. Crucis :
 signaculum, inquit, crux appellata est, quod testa-
 menta, & statuta diuina omnia, quæ accepimus,
 hoc quasi signo quodam regio, & anulo obsignamus.

*Cruz cur
 signaculū
 dicta.*

*Testamen-
 torum resi-
 gnatio.*

Verum vbi hætenus de tabularum con-
 signatione actum est, libet pauca ad earun-
 dem etiam refectionem spectantia adde-
 re. Defuncto igitur testatore, resignandi
 potestas quidem erat: verum ita, vt coactis si-
 gnatoribus vel maiori horum parte, & sigillis
 recognitis, linum incideretur, & tabulæ reci-
 tarentur. l. cum ab initio. l. sed si maior. ff. quæ-
 admodum testam. aper. vbi verò signatorum
 copia non esset, præsentibus optimæ opinio-
 nis viris, aperiebantur, quibus inspectis, de-
 scribendi fiebat potestas eis, quorum res esset.
 Tum deinde obsignatas signo publico ab
 iisdem quibus interuenientibus apertæ erāt,
 eò mitterentur, vbi signatores erant, ad inspi-
 cienda sigilla sua l. sed si quis §. ult. Addit Pau-
 lus lib. 4. sent. Tit. 6. Testamenta in municipijs, co-
 lonijs, oppidis, præfectura, vice, castello, conciliabu-
 lo facta, vel in foro, vel basilica, præsentibus testi-
 bus,

bus, vel honestis viris, inter horam secundam & decimam diei recitari debent, exemploque sublato, ab iisdem rursus Magistratibus obsignari, quorum presentia constat aperta. Huius aperturæ causa, testamenta resignari necesse erat. Hinc illud Horatij epist. 7. lib. 1. de Autumni intemperie, propter quā laborem forēsem sæpe morbos gignere dicit, quos mors, ac deinde apertura tabularum sequebatur.

*Officiosaque sedulitas, & opella forensis
Adducit febres, & testamenta resignat.*

Et Plinius lib. 7. cap. 52. Post mortem testatoris, aperto testamento, recitatus hæres. Cæterum si testator occisus esse diceretur, Prætoris edito vetabatur, testamentum eius resignari, priusquā de ea familia quæstio ex Senatusconsulto habita, suppliciumq; de noxijs sumptum esset. l. 1. §. quod ad causam. ff. de sc. Silan. Quin & partem illam testamenti, in qua pupillaris substitutio scripta erat, obsignatā permanere debuisse, quoad pupillus pubertatis annos egressus esset, prioremque dumtaxat partem testamenti, quæ hæredis institutionem continebat, referari debuisse Gaius monet lib. 2. Instit. Tit. quartò. Porro hanc resignandi testamenti formulam expressit idē Iul. Paul. recept. sent. lib. 4. tit. 6. in hæc verba. *Tabula testamenti aperiuntur hoc modo, ut testes, vel maxima pars eorum adhibeantur, qui signauerint testamentum, ut ita agnitis signis, rupto lino aperiatur, & recitetur, atque ita describendi exem-*

*Occisus testamētum
quando apertum.*

*Pupillaris substitutio
quando resignata.*

pli fiat potestas, ac deinde signo publico obsignatū in archium redigatur, vt si quando exemplum eius interciderit, sit vnde peti possit.

Interdum etiam testamenti, vel legati locū supplebat epistola, maximè autem inter milites, cuiusmodi est, quod Papin. ait in l. miles. ff. de lega. 2. miles ad sororem epistolam, quam post mortem suam aperiri mandauit talem scripsit. Scire te volo; donare me tibi aureos octingentos.

Testamen-
ta in Ae-
rario repe-
rita.

Exemplum
testamenti
apud ha-
redes.

Testamēta
apud Virgi-
nes Vestales

asseruabantur autem plerumque testamēta sic obsignata maximè. clarorū virorum, uel in Aerario, vt de Ptolomæi Regis testamento scribit Cæsar de bello ciuili libro tertio his verbis *Tabulæ testamenti vnæ per legatos eius Romam erant allatæ, vt in aerario ponerentur (eæ cū propter publicas occupationes poni non potuissent, apud Pompeium sunt depositæ) alteræ eodē exemplo relictæ, atque obsignatæ Alexandria proferebantur.* quod planè indicat, solitos hæredes testamenti exemplum penes se habere, vt etiam scribit Paulus in l. secunda ff. de edem. vel etiam apud Virgines Vestales, quæ sacerdotes cæteros dignitate, & autoritate superabant: adeo, tu Imperatores ipsi testamenta apud Virgines suas ipsis commendarent. Maximæ Virgini præcipue, quæ reliquis præerat. Suetonius in Iulio cap. 83. *Postulatæ ergo L. Pisone socero testamentum eius aperitur, præcitaturque in Antonij domo, quod Idibus Septembris proximis fecerat in Laui-
cano suo, demandaueratq; Virgini Vestali maxi-
mæ. & in Augusto cap. 101. Testamentum L.*

Plan.

Planco, C. Silio Coss. tertio Non. April. ante annū,
 & quatuor menses, quā decederet factum ab eo,
 ac duobus Codicibus partim ipsius, partim libertorū
 Polybij, & Hilarionis manuscriptum, depo-
 situmque apud sex Virgines Vestales cum tribus si-
 gnatis æquē voluminibus protulerunt. Et Plutar-
 chus Marci Antonij π. Viri testamentum
 depositum apud Vestales scribit. Atque hæc
 de tabularum obsignatione, & resignatione
 dicta sint.

*Varia ab Antiquis sigillorum custodia comen-
 data, Claves scilicet; serinia, & arca; Ianuæ;
 ædes; suppellex vniuersa; promptuaria: lage-
 næ: quid ipsa sit. cibi omnes, seruorum, rusti-
 corum, nautarum, & militum qualis cibus
 olim. armenta obsignata. serui. seruus litera-
 tus. arbores. Crucis ligna. Baptisteria. Acta
 Conciliorum. Sepulchrum Christi quo modo
 signatum, & pecuniarum depositarum ob-
 signatio. Cap. XI.*

Perfectum iam operis nostri fastigiū
 terminabit extremum hoc caput,
 quo vno, ne quid ultra desideretur,
 reliquos veterum ritus in domesti-
 cis, alijsque quibusque rebus obsignandis tra-
 dere aggredimur. Fuit igitur quondam in
 more positum, vt quæ modo clauibus à rapi-
 na vindicamus, ea tunc anulis, siue sigillis,
 quorum frequentissimus erat vsus, diligen-
 tissi-

Sigilla pro
clauibus
antiquis in
usu.
Claues ip-
se singata.

Res magni
momenti
anulo si-
gnata.
Scriinia &
arca obfi-
gnari soli-
ta.

tissimè prisci obsignarent, quin etiam clauēs ipsas (ut ab iis ordiamur) aliquando signatas fuisse queritur Plin. cit. lib. & c. ubi & clauēs quoque ipsas signasse non est satis. Nam licet, quæ simpliciter tantum clauī clauderantur obserata dicebantur, reapse tamen quæ diligenti custodiæ tradi vellēt anulo signatorio signabantur. Ac primo quidem, præter illas, scrinia, arcas cophinosue, sigillis uniuersim consignatos fuisse ostendit Teophrastus in lib. de charact. cap. 18. de diffiden. ubi in incredulos inuehit his verbis. *En in lecto iacens* interrogare suam ipsius uxorem, an arcam probe clauserit, an capsula rectè sit obsignata, & an pessus aulæ foribus obdiderit, & Menander Poeta; *Quisquis vectibus, & sigillis seruat pretiosum.*

Atqui ipse etiam Martial. lib. primo epigram. 67.

*Secreta quære carmina, & rudes curas,
Quas nouit vnus, scrinioque signatas
Custodit ipse virginis pater chartæ.*

Ianua.

Ianuas præterea, seu ostia, ædesquæ ipsas obsignari moris fuisse non vno quidem loco perspicuum esse potest. Hinc Aristoteles in lib. 1. de Rep. ait *Et domus obsignari ianuas, & eas aperituri, ostendentes ciuibus, & hospitibus signa in hunc modum aperiunt.* Aristophanes.

*Deinde Gyneceis signa imprimunt, & re-
etes nostra causa.*

Sed & Propert. lib. 4. eleg.

Nec

*Nec mille excubiæ, nec te signata inuabunt
Limina &c.*

Quod etiam sacræ scripturæ testimonio comprobari potest. Nam Daniel. cap. 6. & 14. legimus tum regem ipsum ostium, quo Daniel includebatur *anulo suo obsignasse*, ne magnates eo absente aperirent, tum & magnates ipsos id ipsum fecisse, ne rex solus illud referare posset.

Porro de ædibus illud Lycophron. extat, *Ædes*
quod alibi alijs rationibus non semel attulimus.

Reliqua porro &c.

Iam verò & supellex tota (ut ad id quod *Suppellex*
maioris est momenti veniā) siue quæ vulgus *vniversa*
domestica vtenfilia appellat, ne quid eorum negligentia, aut furto deperiret sigillis consignata fuisse (præterquā quod capitulo septimo satis probatum est, vbi de sigillis ligneis à vermibus exesis egimus) testis etiam est Tacitus annal. lib. secundo cap. 2. qui Græcos Comites à cæteris irrifos esse scribit, quòd vilissima vtenfilium *anulo clausa* asseruarent, ut ea à seruorum rapina vindicarent. Quod Barbari indignum Rege existimabant, vt ait Aemil. Ferretus ad hunc locum, vel, vt ego sentio, cū Barbari ex gentium vetusto more conditas arca vestes, vt alibi diximus, ac vasa nodo, non anulo colligarent, vt est apud Pliniū citato loco, ideoq; Parthi ignotam virtutem irridebant

Accedit Plauti locus in Amphitruone act. 1.
Sce. 1. de obsignata patera.

— *Vbi patera nunc est? Me. in cistula.*
Amphitruonis obsignata signo est. Sos. Si-
gno dic quid est?

Me cum quadrigis sol exoriens.

Tetigit & hanc signandi consuetudinem Ci-
cero ad Atticum libro sexto epistola mihi
prima ad finem. C. Vennonius domum Vindulli
venit. Cum omnia obsignaret, in Vedianas res in-
cidit. &c.

Cuius etiam moris & Apul. gnarus fuisse vi-
detur apol. 1. pro se ipso, ubi Aemyliani ca-
lumnias, & argumenta refellit; Quamquam,
ait, ipse aperiret (ut pote promus librorum, qui
illic erant conditi) penè quotidie & clauderet saepe
nobiscum, multo sapius solus intraret, linteum in
mensa posuim cerneret sine ullo sigillo, siue vincu-
lo, & postea quod conditum, cumquè quod ob-
signatum, quod inclusum domi adseruatur id omne
argumento magicum dicitur, & libro 10. de As-
sur. Donec iussu Magistratum ministeria publi-
ca contrictatis nequissimi serui manibus anulum
ferreum deprabensum cum signo saculi conferunt.
Atquè ipse etiam Herodot. Euterpe hanc ip-
sam consuetudinem his verbis memorat.
Cum autem Rex forte fuisset aedificium ingressus,
videretq; vasa nummorum imminuta, obstupuisse,
nec habuisse quem insimularet cum & signa salua,
& aedificium obseratum esset. Adde & illud,
quod

quod ad hanc rem ait Cicero de oratore lib. secundo. *Ridiculum est illud Neronianum vetus, in furace seruo solum esse cui domi nihil sit nec obsignatum, nec occlusum.* Facit quoque instituto nostro D. Gregorij Nysseni testimonium in cantica canticorum, quo mone-mur suis etiam temporibus, eum morem viguisse, ut res domesticæ nullo discrimine signorum impressione munirentur. *Cum autem sigillum,* ait, *rei ab se absconditæ hoc largia-tur, ut ea prædæ non sit exposita, dum furem signo perterrefacit, cumque id, quod furto non subtrahi-tur domino suo integrum maneat: iccirco encomi-um hoc sponsæ &c.*

Transeo ad promptuaria, siue cellas, quæ *Promptua-ria.* promiscue anulorum fidei committebantur. *Plant. in Cas. act. 1. sce. 2.*

Obsignate cellas, referte anulum ad me.

Ad quem locum lambinus addit cera id fieri moris fuisse. Sic quoque Possid. de D. Augustino scribit, nunquam illum caluem, *nunquam anulum* in manu habuisse, sed ab ijs-dem domus præpositis cuncta, & accepta, & erogata notari solita, quæ anno completo eidem recitarentur. Tertull. verò apolog. aduersus gen. cap. 6. mulierib. usq; adeo vi-no abstinere præceptum scribit, ut matronæ ob resignatos cællæ vinariæ loculos sui ine-dia necarint, ubi Pamelius ex Rhenano *prom-tuaria* intelligit, quibus tum signa imprime-ban-

bantur, quæ dum auellerentur, resignari dicebantur.

Lagena.

Quin & de lagenis, cibisq; omnibus testatur Cic. ad Tiron. lib. 16. epist. 26. *Sicut olim, inquit, matrem nostram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obsignabat, ne dicerentur inanes aliqua fuisse, quæ furtim essent exsiccata.* Est

Quid lagena.

autem lagena (vt illud etiam breuiter adnotarim) genus poculi angusti, ex qua non liberè liquor effloere solet, conficiturquè ex varia materia, & à viatoribus ferè circumgestatur. Sunt qui eam definiant vas vinarium, quo à cupa vinum in mensa apportaretur: ideoquè putent posse *fiascum* vulgariter dici. De ea meminit Martialis in Panaretum, fiebatquè potissimum è fici radicum filis, vt scribit Plin. lib. 16. cap. 31. In antiqua verò inscriptione *laguna* dicitur, ex græco, vt videtur vocabulo ducta, vt conijci potest ex Athenæi lib. 7. in quo lagynophoriæ meminit, quod erat festum quoddam in quo cœnaturi discumbebant in toris è gramine stratis, ac reclinati è laguna quisq; sua, quam domo attulisset, bibebant. Has, inquam, viri siue mulieres auaræ potissimum obsignare solebant, ne à famulis obligurirentur, aut veneno interciperentur, quas vt uidissent resignatas, seruis irascebantur. Horat. lib. secundo epist. secunda.

Comis in vxorem posset quis ignoscere seruis;

Et

Et signo laeso non insanire lagenæ.

Et Pers. Sat. 6. ait.

Curus ob id minui senio, aut cœnare sine
uncto.

Et signum in rapida naso tetigisse lagenæ.

Id est, inquit Nebris. nec tamen lagenas vino
plenas obsignabo, quod auari faciunt penè na-
so signum tangentes, ut videant, salua nè
sint signa. Accedit Martial. testimonium cit.
loco, qui Luperci tabulas signare recusans
ait Nunc, signat meus anulus lagenam. Iam
verò & de alijs rebus escarijs ita Plaut. in *Cibi omnes*
Pers. Triparcos homines vetulos avidos bene ad obsignati.
mordere, qui salinum seruo obsignant cum sale. Ha-
bent hoc loco nonnulli codd. manuss. qui allium
seruo obsignant cum sale, quod meo quidē iudi-
cio verisimilius est; allium enim, & sal cibus *Pauperum*
olim pauperum, & seruorum erat. Iuenal. *& seruorū*
olim quis *cibus esset.*
fatyra 3.

Quis te cum sectile porum

Sutor, & elixi veruecis labra comedit?

& Pers. Sat. 4.

— Tunicatum cum sale mordens cape.

Vt autem seruorum & rusticorum vstra-
tus cibus olim, & hodie fuit, sic quoq; & in-
ter militares cibos relatum est, quod veteri-
bus militiæ hieroglyphicum fuerit, Hinc
proverbium illud Græcis vulgare, ne edas
allia & fabas, quo, teste Suida, significabatur
tranquillæ vitæ amatoribus à bellis, ubi ma-
ximus allij vsus, abstinendum esse. Et Ari-
stoph.

stoph. in equitibus milites coemptis prius allijs ;
 & cepis naues conscendisse , dicit . & ibidē chor-
 us Alantopolam incitans, ait, *vt à amice inal-*
liatus strenuè magis pugnes, nam allium creditur
 bellatorum vires excitare . Sed Romanis
 quoquē nautis allij esum familiarem fuisse in-
 dicant illa Anthemonidis militis apud Plau-
 tum in Pœnulo .

————— *Tu autem plenior*

Allij, vlpiciq; quam sint Romani remiges.

Hinc & Galenus , allium, rusticorum the-
 riacam appellauit lib. 12. meth. med. cap. 8.

At è diuerticulo in viam redire licet , &
 quod ad ciborum obsignationem attinet nō
 vnus Plinij testimonio citato , libro & capi-
 te manifestum est *At nunc cibi quoq; & potus*
anulo vindicantur à rapina.

Sed & Theophrasti auctoritate compro-
 batur , dum in cap. de obscœnit. hominem
 obsoletissimum his verbis notat. *Et reliquas*
de mensa raphanorum dimidias partes obsignare,
ne fortè capiant pueri qui ministrant. Quin e-
 tiam eiusdem consuetudinis apertissimè me-
 minit Iuuenalis satyra 14. vbi tenacissimi ho-
 minis sordes infectatur , qui ad auaritiam
 exercendam verbis , & exemplis filium in-
 stituere conaretur, seruis nimirum cibos sub-
 trahendo coctis fabis, & piscibus nimio ni-
 iam æstu putridis (quos vernaculo sermone
sardillas appellamus) signa imprimendo ne clā
 à seruis ederentur. eius verba sunt.

Seruorum ventres modio castigat iniquo,
Ipse quoq; esuriens: neq; enim omnia sustinet
vnquam

Mucida cerulei panis consumere frustra
Hesternum solitus medio seruare minutal
Septembri, nec non differre in tempora cœnæ
Alterius conchem æstinam cum parte lacerti
Signatam, vel dimidio putriq; siluro,
Filaq; sectiui numerata includere porri.

Ad quod etiam Martialis respexit lib. 14.
epigram. 79.

Ludite lasciui, sed tantum ludite serui,
Hæc signata mihi quinq; diebus erunt.

Ceterum non domestica solum, sed & quæ
foris essent certis signis obmunita fuisse ob-
seruare est: maxime verò apud armentorum
custodes qui, vt pecus suum ab alieno inter-
noscerent, signa quædam ei imprimere con-
sueuerunt, quæ quoniam ferro candente vre-
bantur à Græcis *ἐγκαύματα* dicta sunt. Ad
dam verba Isid. ex lib. 20. orig. cap. 16. cha-
racter est ferrum coloratū, malim ego caloratū,
quo notæ pecudibus inuruntur, character autem
græcè, latinè forma dicitur. Meminit huius
consuetudinis Calphur. ecglo. 5.

Armenta.
& greges.

Character
quid sit.

— Vini quoq; pondera. melle
Argenti coquito, lentumq; bitumen ahenò,
Impressurus oui tua nomina.
& Anacreon.

Equi solent inustum
Coxis habere signum.

H

Sed

Sed omnium optime Virg. primo. Georg.
Aut pecori signum, aut numeros impressit
aceruis.

& rursus in 3.

Continuòq; notas, & nomina gentis inurunt.

Deniq; Apul. lib. secundo de as. aur. Nec
non & equum illum quoq; meum reducentibus, quem
diuersum distractum nota dorsualis cognitione re-

*Mancipia,
sive serui.*

cuperauimus. Verum præter greges, & iumenta, de qui-
bus diximus, mancipijs quoq; ipsis distin-
ctionis, & custodiæ causa notas quasdam ve-
teres inurebant. Hinc vir eruditissimus An-
dreas Alcia. Parerg. iur. lib. 1. cap. 26. obser-
uat in seruorum corporibus signa cuiusq; Do-
mini imprimi solita, quo agnosci in perpetuum
possent, quod etiam Labeonis responso com-
probatur, quo tamdiu fugitiuos custodien-
dos traditur, quamdiu ad præfectum vigi-
lum, vel ad prouinciæ præsidem deducantur,
eorumq; nomina, & notæ siue signa ad Ma-
gistratus deferantur. Vnde *litratos, stigmati-
cos, & iniustos seruos* apud Dionem lib. 19. hist.
Rom. & Plantum, & *inscriptos* apud Martia-
lem non vno loco appellatos inuenies. Erat
enim inscriptio antiquum genus supplicij,
quo summa irrogabatur ignominia, cum li-
beri hominis facies atris signis perpetuò mâr-
furis, profundis characteribus incideretur.
Eius supplicij meminit Senec. lib. 3. de ira.
Ex verò incidebantur literæ, seu etiam verba
quæ

*Inscriptio
quid anti-
quis.*

quæ crimen indicarent causamq; notæ puta,
caue à fure: à fugitivo. Sæpe etiam plurium
 verborum fuit illa inscriptio. memorat enim
 Io. Zonaras annal. Tom. 3. quosdam, quod
 Imperatorem Theophilum liberiùs monuif-
 sent, inscriptos fuisse, & quidem ita, vt duo-
 decim versuum epigramma exciperent illa
 vultus, vt ita dicam, tabula. Qua etiam igno-
 minia nota affici solitos Christianos confes-
 sores docet Pont. Diac. in vita S. Cypriani,
 dum ait. *Quis deniq; tot confessores frontium no-
 tatarum secunda inscriptione signatos, & ad exem-
 plum martyrij superstites reseruatos incentiuo tubæ
 celestis animaret.* Quin etiam, vt scribit Briss.
 lib. 6. de form. uenalitium seruorum trans
 mare aduectorum pedes creta notabantur,
 eratq; hoc insigne uenaliitijs gregibus, & man-
 cipijs, vt cretatis, siue gypsatis pedibus ince-
 derent.

Arbores præterea sigillis à proprijs Do- *Arbores*
 minis consignari solitas, indicio est lex illa,
 qua dominium per ea signa argui posse pro-
 batur. L. quoque si neq; ff. de peri. & commo-
 rei vèdi. Et vt discas, quantû fidissimo custo *Gladij mi-*
 di ab antiquis tributum esset, Plutarchum in *litum va-*
 Pompeio uidere licet, cum enim accepisset *ginis obfi-*
 Pompeius, milites in itinere flagitia commit- *gnati.*
 tere, gladios eorum obsignauit, & qui signû
 amouisset, in eum consulebat.

Sed iam quod de sigillorum usu reliquum
 est paucis expediamus. Id adeò prisceis illis

temporibus hominibus familiare fuit, ut tu-
ta uniuersa ferè, custoditaq; eo redderentur.
Hoc pacto Suidas, quem refert uir eruditiss.
Cæsar Bar. tom. 8. ad an. Christi 627. nu. 23.
cum de Heraclio pientissimo Imperatore, &
Sanctissimæ crucis acerrimo propugnatore,
atq; recuperatore uerba facit, hæc habet.

*Crucis li-
gna obsi-
gnata.*

Ipsè verò acceptis *uiuificæ crucis lignis obsignatis*,
quemadmodum accepta fuerant, atq; permanse-
rant Hierosolymam profectus Modesto Pontifici, &
clero monstrauit. Hi & sigillum incolume, &
intactum agnouerunt, & clauem ab eo sumpse-
runt, & adorarunt.

*Acta con-
ciliorum.*

*Baptisteria
initio Qua-
dragesima
obsignari
solita.*

Hanc ipsam usus multipliciter indi-
cant quoq; crebra Sacrorum Cōciliorum de-
creta cū ad actorū ipsorum consignationē,
quæ passim legentibus occurrunt, tum ad
alios item usus spectantia. Est id eiusmodi
quod in XVII. Toleta. Concilio sub Sergio
Pontifice Maximo decretum habetur circa
Baptisterij obsignationem ab initio Quadra-
gesimæ ad cœnæ Dominicæ celebritatē usq;
Licet initio Quadragesimæ (verba decreti sunt,
cuius hīc placuit exemplū subnotare) baptizā-
di generaliter claudatur mysteriū, tamen Ecclesia-
sticæ consuetudinis ordo deposcit, necesse est, ut
ostia Baptisterij in eodem die Pontificali manu anu-
lo signata claudantur, & usque in cœnæ Domini so-
lemnitatem nullatenus referentur, ob id uidelicet,
ut & per signaculum Pontificum excepto granis-
simæ necessitatis obuentu, in his diebus monstretur,

per

per totum orbem non licere fieri Baptismum, & sanctificationem iterum episcopali ad eam obseruationem referata signetur Dominicæ paterè mysterium resurrectionis, in quo ad vitam factus est aditus homini, vt quia per Baptismum consepultus est in morte Christi resurgat cum eo in gloria Dei. Quod quia in aliquibus Ecclesijs minimè hæc sancta consuetudo ab episcopis custoditur, atque peragitur: ideo per hanc nostram sententiam sancimus, atque decernimus, vt ita à totius Hispaniæ & Galliarum Pontificibus custodiatur quatenus in prædicto die initij videlicet Quadragesimæ & ostia sancti Baptisterij cum laudum consumatione claudantur, & ab Episcopis suorum signaculo obsignentur, ita vt nisi in cænæ Domini celebritate, quando more solito altaria debent deuēstiri, eadem debeāt ostia referari. Hactenus canonis verba.

Sed nequē ipsum Dominicum sepulchrum (quod ultimum locum tenebit) sigillis caruif se coniicimus iuxta id D. Matthæi cap. 26. signantes lapidem cum custodibus, quem signandi modum Nicephorus historiarū lib. 1. c. 32. in hæc verba expressit. *Primū*, inquit, sigillū sepulchro est impressum, quod & intactum permansit, & custodia militaris illa & genere alienigena, quæ in propinquo sigillum obseruabat. Præterea ingens lapis ad os sepulchri appositus & paulò post. Traditum, inquit, nobis est, ab antiquis, Iudeos lapidem eum, qui in saluterum illud sepulchrum pro operculo positus fuerat ad summum monumenti labrum, petramquē illi infernæ,

*Sepulchrū
Christi si-
gnatum &
quomodo.*

se coniungentem ferramentis quibusdam fabrilis lapididarum arte perforasse, ferrumque ingens à fabro ex propinquo acceptum per utrumque foramen immisisse, & in circi, siue anuli formam circumegisse, atque ita firmiter capitibus commissis omni ex parte vinculum circumduxisse, ut lapis qualicumque modo loco suo renelli, aut saltem ratione aliqua moueri (nisi arte quapiam & vi adhibita necessario aut ferrum confringeretur, aut petra prorumperetur) non potuerit. Atque ad hunc modum cum magna cura atque etiam signo apposito, cum sepulchrum firmissime communissent, custodia insuper competenti adhibita eos abysse. Hæc Nicephorus, quibus consentiunt ea, quæ Beda de locis sanctis cap. 2. testatur dum ait: etiam suis temporibus illum superpositum lapidem monstrasse uestigia ferreorum uinculorum.

Sed libet hoc loco aliquid de ueteri pecuniarum ob signatione, quam nos depositum dicimus, inferere. Fuit is distrahendæ obligationis modus, qui solutionis instar (ut & hodie) se habebat, cum oblata pecunia consignata deponeretur; quo facto confestim, uti nunc est, debitor liberabatur, ut in L. tutor. pro pupillo ff. de admin. tu. Deponebantur uerò signatæ res interdum apud acta, uel officium l. si fideiussor. in fine ff. qui satisd. cog. interdum etiam in Cimiliarchio L. litibus. de agric. & censit. lib. 1. C. L. ult. C. de bo. auct. iud. poss. uel alio publico loco L. acceptam C. de usur. quandoque etiam apud uirum aliquem bonum iudicis

Ob signatio
pecuniarum,
siue deposita
veterum
quomodo
fierent.

iudicis arbitrato L. ult. ff. de tab. exhib. Vt plurimum autem apud ædem aliquam sacram L. si reus. ff. de procur. & Cicero ad Atticum lib. 5. epist. ult. *Græcis postulantibus, ut in fano deponerent, non concessi.* Quod ex antiquis moribus fluxisse puto, quibus consignatæ pecuniæ sacro commendari solebant, quasi tutiore loco esse non possent. Cuius rei exempla ex Græcis nobis idem Cicero lib. 2. de leg. suppeditat; & quod Herodianus scribit lib. 1. hist. in illo incendio, quo Pacis templum Romæ conflagrauit, magnam factam pecuniarum, quæ illic depositæ erant, iacturam.

Ephesios quoq; Dianæ templo pecunias consignatas deposuisse, Dio Chrysostom. testatur oratione Rodiaca 31. cuius uerba ex interpretatione Thomæ Naogeorgi, hæc sunt. *Nostis haud dubiè, Ephesios, apud quos multæ sunt pecuniæ, partim priuatorum reconditæ in Dianæ templo, non solum Ephesiorum sed & hospitum, & hominum undecunq; gentium, partim & populorum, Regumq; (deponunt autem signatas eò securitatis gratia) &c.*

Atqui hunc ipsum in templis deponendi morem Trogius etiam Pompeius in epitome Iustini libri 32. prope finem testatus est, ubi Annibalis calliditatem ad decipiendos Cre- Annibalis tentes his uerbis percurrit. *Admonitus (An-* astus. *nibal) à Rege (Antiocho) in fugã Cretam versus desertur: ibi cum diu quietam vitam egisset, inuidiosumq; se propter nimias opes videret, ampho-*

*ras plumbo repletas in templo Dianæ, quasi fortuna suæ præsidia signatas deponit: atq; ideo nihil de illo sollicita ciuitate, quoniam velut pignus opes eius tenebat, ad Prusiam contendit, auro suo in statuis, quas secum portabat infuso, ne inspectæ opes vitæ nocerent. In iudicijs quoq; id ipsum continebat: deponebant enim litigantes apud Pontificem certam pecuniæ summam pro litis conditione, quam pecuniam, quod in sacro deponeretur, sacramentum uocabant. Sic enim Varro lib. 4. de lingua lat in in fine. Ea pecunia quæ in iudicium venit in litibus, sacramentum à sacro. Qui petebat, & qui inficiabatur, de alijs rebus uterq; quingentos æris ad Pontificem signatos deponebant, de alijs rebus itē certo alio legitimo numero assium. Qui iudicio uicerat, suum sacramentum à sacro auferebat, victi ad ararium redibant. Præter ista uerò tabulæ etiam (supra indicatum) omnes pactio-
 rum, fœderum, & contractuum in delubris Deorum custodiri solebāt, Aeditui fidei commēdata. Papinianus in L. cum pater 77. §. donationis de legat. 2. Donationis prædiorum epistolam, ignorante filio, mater in æde sacra deposuit, & literas tales ad Aedituum misit: instrumentum voluntatis meæ post mortem meam filio meo tradi volo. Quæ uerò deponebantur pecuniæ, eæ in sacculo consignabantur L. ult. ff. de lege commiss. signis, ut ego quidē sentio priuatis, non ut quidam somniant, publicis. Quorum opinionē, præter uarios Pandectarum locos, illud*

illud etiam Ciceronis in Verrem act. 7. satis refellit: *ipse in tabellas refert, obsignat signis amicorum*. Ea gratia Nummularij quoq; adhiberi solebāt, id quod ex Apul. lib. 10. Metamorphos. colligitur. *Ne fortè aliquis istorum, quos offers aureorum, nequam, vel adulter reperiatur, in hoc ipso sacculo conditos, eos anulo tuo prænota, donec altera die Nummulario prasente comprobentur*. Ceterum quid iam amplius? cum & arcana in hominum pectoribus, oraquè ipsa sigillis clausa mysticè comperias. De *Hephestionis os ab Alexandro sigillo clauditur.* Alexandro Magno Plutarchus refert in Apophtegmatibus tantum ab ipso sigillis tributum esse, ut cū epistolā à matre accusationes secretas in Antipatrum calumniasq; continentem una cum Hephestione de more legisset, nihil quidem illum prohibuisse, anulū tantum sibi detraxisse, ac illius ori sigillū imposuisse, quasi obstricta amici fide, silenda obsignaret.

Hæc sunt, quæ mihi innumeris curis distento multorum annorū uigilijs de ueteri signandi more exiguo libello congesta inciderunt, ea ut grata uobis, iucundaq; eueniant quàm maximè opto; & cum sigillo Apostoli (de quo Illustrissimus Cardinalis Baronius annalium tomo primo ad annum Christi 60.) tractatum concludo. *Gratia Domini Nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.*

INDEX RERVM, Et verborum.

A

- A** Brahami Gorlai dactiliotheca. 42.
Adrianus Pontifex I. plumbo prior signavit.
 75.
Aeacus cur à Iasæo anulo donatus. 21.
Aedes signari solita. 107.
Aegyptij quomodo mundum pingerent. 16.
Sphynxes apud eos quid indicarent. 36.
Eorū figmenta in literis transmittendis. 70.
Africanus prior gemmam anulo inclusit. 35.
Alexandri Abonotichitæ astus in epistolis resignandis. 65.
Alexandro Magno quando cōmissa sigilli cura. 22.
Alexander Magnus anulum moriens Perdiccæ tradit. 22.
Allium, & sal quorum olim cibus. III. & II2.
Allium robur excitat. ibid.
Theriacam rusticorū Galenus appellat. ibid.
Amicorū imagines anulis olim gestata. 38. & 41.
An antiquis pro circum. 16.
Anci Carseolani testamentum à Pompeo Magno obsignatum. 84.
Animæ immortalitatem natura humana tacite fatetur. 86.
Annibal Marcelli anulo positus. 23. 51.

Astus

Astus eiusdem. 117.

Antiochus anulī traditione imperij curam tradit.

22.

Anulī ethymologia 1.

Anulī nomina apud antiquos. 2.

Anulos conuinae veteres deponebant. 3.

Anulorum vsus triplex. 4.

Anulus sponsalitijs quid, & cur sponsa datus. 4. 16.

Anulus arrhae loco datus ibid.

Anulus sponsalitijs B. Virginis ubi asseruetur ibid.

Anulos Romani honoris ergo donabant. 5.

Anulis honorarijs ad obsignandum veteres vsi. 5.

Anulorum gestandorum mos antiquissimus. 11. & 12.

Anulus fideiussor extremae voluntatis. 12.

Anulī origo incerta. 13.

fabulosa. ibid.

Anulī an ad ornatum inuenti. 15. & 16.

Anulus cur circularis. 16.

Anulus signatorius inter ornamenta non recenseri solitus. 16.

Anulus signatorius penes matrem familias olim manebat. 16.

Anulus interdum maiori natu liberorum traditus. 17.

Anulus marito mortuo apud quos esset. 17.

Anulī curam Cicero Q. F. commendat. 19.

Anulus sponsor voluntatis. 20.

Anulī signatorij traditione plenaria potestas data. 22.

Anulos furati sunt multi. 23.

Anulī traditione hæredes designati. 24.

Anulī Dijs, parentibusq; dicati. 25.

Anulī aurei ius quibus olim competeret. 26. & 28.

Ano

- Anulos plures gestare turpe habitum.* 30.
Anulus quo digito gestandus. 32. 33. & 34.
Anulos latrinæ, aut lupanari admouere quando olim capitale. 41.
Anulis varia signa efficta referuntur. 35. per totum caput.
Anulus Sum. Pontif. cur piscatoris dictus. 80.
Anulis plusquam animis credi Seneca queritur. 89.
Arbores obsignari solita. 115.
Arca olim obsignata. 106.
Argento quando signatum. 74.
Armenta signata. 114.
Arrham omnē symboli nomine ueteres intelligebant. 3.
Arrhæ loco anuli dati. 11. & 12.
Artabazi stratagemata in literis mittendis. 70.
Artes resignandarum literarū apud veteres. 65. & 66.
Assyriorum signamenta ad literas transmittendas. 70.
Athenienses Philippi epistolam non soluunt. 73.
Auari lagenas obsignare soliti. 110.
Augustus deficiens anulurū Agrippa dedit. 22.
Quod eius signum in anulo. 36.
D. Augustini signaculum. 45.
Nihil umquam domesticum signauit, aut clausit.

109.

- Auribus anulos gestare antiquus mos.* 34.
Auro quando signatum, & à quibus. 74.
Auspices nuptiis interesse soliti. 100.
Autumni intemperies morbos gignit.

B.

- B** *Aptisteria obsignari solita & quo tempore.* 116.
 & 117.

Bar-

Et verborum.

115

Barbarorum mos auribus anulos gestandi. 34.
Bellerophontis mira continentia. 73.
Britanni quo digito anulum gestent. 33.
Brutus Consul cur morte filios damnarit. 55.
Brutus ad Ciceronis testamentum obsignandum vocatus. 84.

C.

CAesar cur inter orandū digitiū anularē tolleret. 23.
C. Silius Messalinam uxorem ducit. 99.
Canabaceorum funicularū usus apud Pontif. Max. 80.
Capite litera impressa. 67.
Captatorum artes. 82. Et 83.
Catellæ collo litera alligata. 71.
Cattis ignominiosum ferre anulum ferreum. 28.
Cecinnæ victoriam hirundines nunciant. 71.
Cellæ vinariæ signis munitæ. 109.
Cera cum lino usus ad signandum. 62. Et 65.
Cera prima, Et vltima quid. 94. Et 95.
Cera diuersi coloris usus apud Rom. Pontif. 80.
Cethego signum epistolæ ostenditur. 55.
Chalcedoniū ab Abonotichita decepti. 65.
Chartaginsensium mos de anulis induendis. 5.
Christi sepulchrum quomodo signatum. 115. 116. Et
117.
Christianorum signa in anulis quæ esse debeant. 42.
Cibi omnes obsignari soliti. 111.
Cibus seruorum, nautarum, militum, Et rusticorum
qualis olim. 111. Et 112.
Cicero Q. F. anuli curam suadet. 19.

Cice.

- Ciceronis locus restitutus.* 19. & 20.
Cicero ob resignatam epistolam se excusat. 72.
Cicero Brutum sui testamenti obsignatorem optat. 84.
Ciceronis locus explicatus. 85.
Cistæ ab antiquis vinculis obmunitæ. 14.
Classici, & alligati testes. 90.
Claudere latus quid. 77.
Claues anulatæ antiquis in usu. 45. & 46.
Claues signari solitæ. 106.
Cleomenis filia tabellarum stratagema aperit. 68.
Clearchi anulo quid insculptum. 21.
Clericis simplicibus anuli ius non competit. 18.
Cognatis nefas tabulas obsignare. 87.
Collationem facere vulgò vnde sit. 2.
Columbæ epistola creditæ. 70.
Columba fida nuncia. ibid.
Columbæ proprietates quædam ibid.
Columbæ cum literis ab Hircio ad Brutum missæ. 71.
Commodi Imperatoris sigillum. 47.
Condulum prisce anulum dicebant. 2.
Conradini Principis Neapolitani mors vnde. 31.
Conuiuium eranos dictum quale. 3.
Cornix Morrhis nuncia. 71.
Crasso cur concessum duos annulos gestare. 30.
Creta ad obsignandum veteres vsi. 61. & 62.
Cretæ & ceræ vsus promiscuus ibid.
Creta seruorum pedes signati. 115.
Crispini Consulis astus. 51.
Crux cur signaculum appellata. 102.
Crucis ligna obsignata. 116.
Crucis signum in anulis olim. 45.

Curiosi arguuntur. 74.
Cyrenenses ob anulorum pompam reprehensi. 32.
Cyri imaginem Persarum reges anulis gestant. 38.

D.

Darii annulus. 37.
David Prophetæ signaculum. 36.
Demarati pietas in patriam. 68.
Deorum imagines in anulis. 38.
Nefas apud Christianos. 42.
Depositarum pecuniarum obsignatio. 116. 117. Et seq.
Dextera pars olim sinistra uilior. 76. Et seq.
Digito minimo proximo cur annulus gestandus. 32.
Digitus annularis Et medicinalis. 33.
Ignauissimus omnium ibid.
Græcè quomodo vocetur. ibid.
Digitus index cur salutaris dictus. 34.
Doctoribus cur detur annulus. 18.
Donari anulo apud Persas quid sit. 21.
Duces Veneti plumbo signant. 75.

E.

Eucaustum quid. 75.
Epicuri imago in anulis. 38.
Episcopo cur detur annulus. 18.
Episcopo quo digito annulus gestandus. 34.
Epistolæ non resignabantur ante signorum recognitionem. 50.
Epistolæ quibus commissa. 56.

Epi-

- Epistola amatoria à quibus gestari solita.* 56.
Epistola an statim resignanda. 63.
Epistola catellæ collo alligata. 71.
Epistola aliquando pro testamento. 104.
Equitum insigne anulus aureus. 28.
Erasmi sigillum. 49.
Ethymologia anuli. 1.
Excusatio Ciceronis quod epistolam resignarit. 72.
Exterior dictus olim, qui ad dexteram esset. 78.

F.

- F** *Abæ coctæ signata.* 112.
Falsariorum semper copia exstitit. 99.
Quomodo puniti à Romanis ibid.
Falsitatis suspecta paupertas. 89.
Federicus Imperator suspectas sibi epistolas non resignat. 73.
Eiusdem responsio ingenua. 74.
Figmenta varia ad mittendas literas excogitata. 67
& seq.
Fœminis vetitum signare tabulas. 87.
Fœminis olim testari licitum. 88.
Vide. mulier. materfamilias, & vxor.
Forma sponsaliorum apud antiquos. 100.
Formula obsignandarum tabularum. 81.
Eius auctor. 82.
Funiculorum canabaceorum, & sericeorum usus apud Rom. Pont. 80.
Furtina scripta quis prior excogitarit. 67.

G.

- G**abinij à Sexto Tarquinio proditi. 53.
 Galbæ anulo quid insculptum. 37.
 Galli quo digito anulum gestent. 33.
 Gasparis Sollichij literas suspectas Imperator non resti-
 gnat. 73.
 Gladij militum à Pompeio vaginis obsignati. 115.
 Græci Principes quando plumbo signarent. 75.
 Græci vilissima suppellectilis obsignabant. 107.
 Grunij Corocottæ testamentum. 97.

H.

- H**æredes per anuli traditionem olim designati.
 16. & 24.
 Hæredes testamenti exemplum penes se retinebāt. 104.
 Heliogabali luxus in anulis. 32.
 Hephæstionis ori sigillum ab Alexandro cur admotum.
 121.
 Hieronymi Borsarij sententia de nota quadam. 43.
 Hircius ad Brutum literas per columbam misit. 71.
 Hirundines victoriæ nuncia. 71.
 Hiæcius quo figmento literas transmittat. 67.
 Homerus à Plinio an rectè citatus. 14. & 15.

I.

- I**acobus Treccia primus adamante insculpsit. 36.
 Iamæ obsignata. 106.

Icunculae fictiles paruae sigilla dictae. 7.
Imagines variae in anulis. 36. 37. & seq.
Inscriptio supplicij species. 114. 115.
Inscribendi ratio ibid.
Inscripti serui. ibid.
Insomnia de anulis quid portenderent. 25.
Interior pro sinisterior. 78.
Ioseph anulo à Pharaone donatus. 12.
Iosephi anulus cruce inculptam habuit. 36.
Ire exterior, & interior quid. 77.
Iudas Thamar anulum dat loco arrhae. 11.
Iureconsulti veteres signata responsa reddebant. 18.

L.

L *Acedemonij anulo ferreo vsi, & cur.* 28. 29.
L *Lacedemoniorum stratagema in literis mittendis.* 68.
Lagena obsignata. 110. 111.
Lagena quid, ibid.
Laterones qui. 77.
Latus tegere, & claudere quid. 77.
Latus iniectum, & nudum quod. ibid.
Lex Platonis in conuiuias auaros. 3.
Libertini aliquando aureis anulis donati. 27.
Lignis à vermibus exesis veteres pro sigillis vsi. 47.
 & 48.
Lini vsus ad obsignandum. 62. 63. 64. & 65.
Linthea sigillo obmunita. 108.
Litera in ligno cera obducta. 68.

Littera sagittæ inuolutæ. 70.

vide epistolæ.

Literati serui cur ita dicti. 114. 115.

Locus Ciceronis restitutus. 19.

Locus Ciceronis explicatus. 85.

Locus Plinij examinatus. 13.

M.

Macedonum mos circa anulos. 54.

Mane scripturæ signari solitæ. 98.

Manus læua dextera otiosior. 33.

Marcelli anulo Annibal positus. 23.

Marci Antonij testamentum apud Vestales asseruatum.

105.

Marcus Princeps signum epistolæ cur combusserit. 54.

Mardocheus ab Assuero anulo donatus, & quid illo fa-

cto sit indicatum. 21.

Matrifamilias olim signatorij anuli cura commissa.

16. & 30.

Matrifamilias quæ olim circa res familiares diligen-

tia. 17.

Materfamilias inedia à suis enecata & cur. 17.

Mecænatiss anulus. 3.

Mecænas an furtini scripti inuentor. 67.

Membrana parum in usu temporibus D. Augustini.

52.

Messalinæ nuptiæ nefandæ. 99. & 100.

Mentori cur ab Hermia anulus datus. 22.

Morrhæ cornicem nunciam habuit. 71.

Mos antiquorum cistas vinculis muniendi. 14.

Mos humectandi sigillum salina. 64.

Mores resignandarum epistolarum apud antiquos. 64.

& seq.

Mulieres olim abstemia. 104.

Mulieribus vetitum signare. 87.

Mundus quomodo ab Aegyptijs pictus. 16.

N.

N Africa à Corano illus. 83.

N Nobiliores testes priores signabant. 95.

N Nota cuiusdam examinatio. 42. & seq.

N Nuptiales tabulae obsignatae, quomodo, & quando. 99.

100.

O.

O Obsignatio matutinis horis fieri solita, & cur. 98.

O Obsignationis pecuniarum ritus antiqui. 116.

117.

O Obsignatio species vadimonij. 84.

O Obsignatores ignari eorum quae testamentis continebantur. 87.

O obsignandi res familiares quid fuerit in causa. 17.

O Origo anulorum aureorum à quo. 29.

O Oscilla quid. 7.

P.

P Alla aurea quando signatum. 47.

P Paterna obsignata apud Plautum. 108.

Patroni

- Patroni causarum anulis honestati. 29.
 D. Paulus cur in sigillo Pontificio dexteram teneat. 76.
 D. Paulus comes, & stipator Petri. 78.
 Pauperes ab obsignando reiecti. 89.
 Pauperum cibus olim. 111.
 Pecuniarum obsignationis ritus. 116. 117.
 Persis quid si donari anulo. 21.
 Petronis Gabinij interitus. 53.
 Petronius Arbitrator anulum cur fregerit. 57.
 D. Petrus cur ad sinistram Pauli in sigillo Pontificio.
 76.
 Philippus Alexandro sigilli curam quando commiserit. 22.
 Pirrhi anulo quid insculptum. 37. & 41.
 Pisces signati. 112.
 Platonis lex in conuiuinarum auaritiā. 3.
 Plinij sententia de anuli antiquitate examinata. 13.
 Plinius sacre scripturę ignarus. 15.
 Plinij querela de seruis. 17.
 Plinij iunioris anulus qualis. 37.
 Plumbi vsus ad obsignandum. 75.
 Pompeij interempti anulum illachrymans Cesar recipit. 24.
 Pompei signaculum in anulo quale. 37.
 Pompeius Carseolani testamentum obsignat. 48.
 Pontifices quando plumbo ceperint signare. 75.
 Pontificij sigilli forma. ibid.
 Principes Gręci quando plumbo signarent, & quando cera. 75.
 Proletarij & capite censui. 90.
 Promitterent quomodo sibi inuicem deberet. 4.

Promptuaria sigillis custodita. 109.
 Ptolomæus Alexandri mortui digito anulum detra-
 hit. 22.
 Ptolomæi testamentum ubi repositum. 104.
 Pugillares, & eorum usus. 51.
 Pupillaris substitutio quando resignaretur. 103.

Querela Plinij de seruis. 17.
 Querela Senecæ in infidos. 88.

R.

Raphani obsignati. 112.
 Resignare proprias tabulas testatori licitum. 88.
 Resignandorum testamentorum ritus, & formula. 102.
 & seq.
 Resignandarum literarum modi varij apud veteres. 65.
 66.
 Responso Federici Imperatoris ingenua. 74.
 Rogati testes signabant. 97.
 Romani anulis scribas, & milites honoris ergo dona-
 bant. 5.
 Romanorum aliqui anulis abstinuere. 30.
 Romanis quomodo concessum signare. 35.

S.

Sagittæ literæ inuolutæ. 70.
 Sal & allium quorum olim cibus. III. & 112.

- Salina sigillum humectandi mos. 64.
 Samothracius anulus cursu appellatus. 2.
 Sardille pisces obsignati. 112.
 Sardoniches ceram non aufert. 35.
 Sculpturę vsus in gemmis. 35.
 Scrinia obsignari solita. 106.
 Scripta furtina quis inuenerit. 67.
 Scripturę omnes contractus signari solitę. 81. & seq.
 Seleucij anulus. 37.
 Senecę querela in infidos. 88.
 Sepulchrum Christi quomodo signatum. 116. & 117.
 Seruis vetitum statuas aliquas tangere. 8. & 9.
 Seruorum mos ad statuas confugiendi. ibid.
 Seruis vetitum aureos anulos gestare. 26. 27.
 Serui furtini scripti inuentores. 67.
 Serui iniusti, inscripti, & literati qui olim. 114. & seq.
 Serui venalitij creta notati. 115.
 Sexti Tarquinij astus recensetur. 53.
 Sigilli vocabulum quid antiquis. 6.
 Sigillorum, siue fictilium icuncularum origo ibid.
 Sigillorum huiusmodi commutatio religiosa. 7.
 Sigilla, id est, icunculę dono transmitti solita. 7.
 Sigillorum appellatione statue acceptę. 8.
 Sigilla Eratoſtheni quid. 10.
 Sigillum antiquis plerumq; anulus signatorius. 10.
 Sigilla lignea a vermibus exesa antiquis familiaria.
 47. & 48.
 Sigilla ipsa cur transmitti solita. 57. & 58.
 Sigillum alterius ostendens tanquam procurator admis-
 titur. 60.
 Sigilli Pontificij forma. 75.

- Signaculum crux cur appellata.* 102.
Signare Romanis quomodo concessum. 35.
Signandi modi varij. ibid.
Signi, & signaculi differentia. 11.
Signa epistolis apposita inspicere solita, antequam epistolę resignarentur. 50.
Signum fidem faciebat à quo literę darentur. 51.
Signis summa fides habita. 49. *per totum caput.*
Signi inspectio falsitatem aperit. 56.
Sinistra pars dextra olim dignior. 76. *& seq.*
Sisenni epistola traditur ignoto anulo signata. 57.
Solonis lex de anuli signatorij venditione. 16.
Sphynx quid. 36.
Sponsaliorum apud antiquos forma. 100.
Statuas aliquas tangere cur servis vetitum. 9.
in Statuas antiquorum observantia. 10.
Statilio signum epistolę inspicendum ostenditur. 55.
Stella hieroglyphicum immortalitatis. 43.
Stephanus III. Pontif. primus plumbo signavit. 75.
Stipatores qui. 77.
Stratagemata vide signenta.
Stylus quid antiquis. 63.
Subscriptionis formula in testamentis olim. 101.
Subscriptionis terminus crux. ibid.
Supellex domestica olim obsignata. 105. *& seq.*
Syllę anulus qualis. 37.
Symbolum quid antiquis. 2.
Symoblum duplex, & discrimen. ibid.
Symbolum pro quavis arrha acceptum. 3.

T.

TAbellis frequentius ad scribendam veteres quam
membranis vsi. 52.

Tabule omnes signari solite. 81. & seq.

Tartarorum Imperatoris sigillum. 49.

Tegere atus quid. 77.

in Templis deponerantur res signate. 116. & seq.

Templi Pacis conflagratio. 117.

Tesserarum vsus loco presentis pecunie. 3.

Tessere omnes à priscis symbola dicta. ibid.

Testamenta heredibus ante obsignationem ostendi soli-
ta. 82.

Testator interdum solus signabat. 92. & 96.

Testamentorum diligentiam Cicero commendat. 86.

Testamenta periculo impendente veteres faciebant. 92.

& 93.

Testamentum antiquis quotuplex. 93.

Testamenti plures olim tabule. 96.

Testamenta obsignata ubi asseruari solita. 104. 105.

Testamentum militis epistola contentum. 104.

Testamentum Grunij. 97.

Testamenta in templis signari solita. 99.

Testamenta post mortem testatoris resignata. 108.

Testamentorum resignandorum ritus, & formula. 102
& seq.

Testes I. C. ad signandum vocati. 83.

Testes nobiles adhibiti. 84.

Testes amici, & noti. 83.

Testes

Testes ignari eorum quę testamento continerentur. 87.
Testes obsignatores, & signatores dicti. 88.
Testes pauperes ab obsignando reiecti. 89.
Testes classici, & alligati qui dicerentur. ibid.
Testium numerus septenarius. 91.
Testes quo anulo signarent. 94.
Testes rogati signabant. 97.
Thripidesta quid. 47. & 48.
Tiberij cubicula tabellis, & sigillis exornata. 6.
Timotheus Dux sigillum oppignorat. 12.
Timoxeni stratagema. 70.
Tiribazus signum ostendit antequā epistolam resignet. 50.
Tiro Ciceronis libertus furtiui scripti author. 67.
Tyrannorum imagines anulis gestare vetitum. 40.

V.

V *Adimonij species obsignatio antiquis.* 84.
Vasa nummorum obsignata. 108.
Veneti Duces plumbo signant. 75.
Verba ad obsignatores. 97.
Verres quanti fecerit anulos signatorios. 23.
Verres multos surripuit anulos. 56.
Veteres quomodo sibi inuicem promitterent. 4.
Victoriam Cecinę hirundines nunciant. 71.
Virginum Vestalium cure testamenta tradita. 104.
 105.
Vitalianus dum signum in epistola recognoscit, occiditur. 52.

Vlyssis vinculum adagium de re turò obserata. 14.

Vngarię Reges per sigillum vocant. 58.

Vnguli nomine anulum prisci appellabant. 2.

Vtensilia domestica obsignata. 105. & seq.

Vxor anulo mariti quando signare non posset. 17.

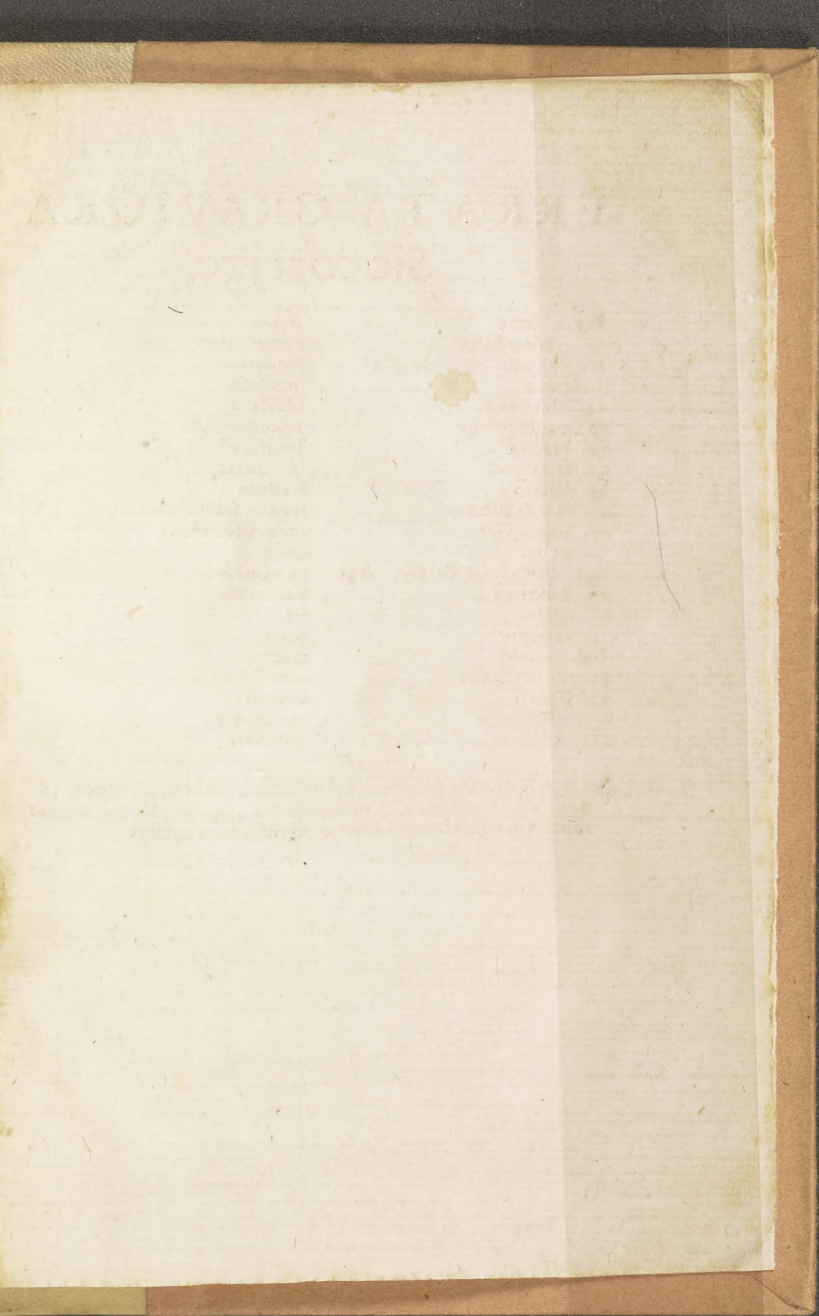
Vxores olim vno anulo contentę. 30.

ERRATA GRAVIORA

Sic corrige.

Pag 2. ferro		ferreo .
3. commessalia		comessalia .
17. sigillum	supple	cedderent .
ibid. quæ		quo facto .
14. Obieratis		obseraus .
16. præscriptione		proscriptione .
22. Perdice		Perdiceæ .
24. sacculum		sacculum .
26. ferreus		ferreum .
42. sunt falsissima		lege, & falsissima .
44. Iidem Gretsero		idem Gretserus .
54. quem		quam .
ibid. quod apud Am &c.	lege	quod est &c.
64. Roiberus		Robertus .
68. teretes		terretes .
73. peregere		peregère .
ibid. aliquid		aliquid .
93. cum à Clodio		cum Clodio .
97. Guteri		Gruteri .
101. consignate		consignatæ .
112. Atituere		instituire .

Reliqua, si quæ aut perperam distincta sunt, aut leuiter corrupta, siue etiam ex postillis aliquot transposita, typographorum mendæ sunt, quas quis emendabit, proprijsq; locis aptabit.

ERRATA

Page 1. Line 1. For "the" read "a".
Page 2. Line 3. For "and" read "or".
Page 3. Line 5. For "in" read "on".
Page 4. Line 7. For "at" read "by".
Page 5. Line 9. For "of" read "to".
Page 6. Line 11. For "the" read "a".
Page 7. Line 13. For "and" read "or".
Page 8. Line 15. For "in" read "on".
Page 9. Line 17. For "at" read "by".
Page 10. Line 19. For "of" read "to".
Page 11. Line 21. For "the" read "a".
Page 12. Line 23. For "and" read "or".
Page 13. Line 25. For "in" read "on".
Page 14. Line 27. For "at" read "by".
Page 15. Line 29. For "of" read "to".
Page 16. Line 31. For "the" read "a".
Page 17. Line 33. For "and" read "or".
Page 18. Line 35. For "in" read "on".
Page 19. Line 37. For "at" read "by".
Page 20. Line 39. For "of" read "to".
Page 21. Line 41. For "the" read "a".
Page 22. Line 43. For "and" read "or".
Page 23. Line 45. For "in" read "on".
Page 24. Line 47. For "at" read "by".
Page 25. Line 49. For "of" read "to".
Page 26. Line 51. For "the" read "a".
Page 27. Line 53. For "and" read "or".
Page 28. Line 55. For "in" read "on".
Page 29. Line 57. For "at" read "by".
Page 30. Line 59. For "of" read "to".
Page 31. Line 61. For "the" read "a".
Page 32. Line 63. For "and" read "or".
Page 33. Line 65. For "in" read "on".
Page 34. Line 67. For "at" read "by".
Page 35. Line 69. For "of" read "to".
Page 36. Line 71. For "the" read "a".
Page 37. Line 73. For "and" read "or".
Page 38. Line 75. For "in" read "on".
Page 39. Line 77. For "at" read "by".
Page 40. Line 79. For "of" read "to".
Page 41. Line 81. For "the" read "a".
Page 42. Line 83. For "and" read "or".
Page 43. Line 85. For "in" read "on".
Page 44. Line 87. For "at" read "by".
Page 45. Line 89. For "of" read "to".
Page 46. Line 91. For "the" read "a".
Page 47. Line 93. For "and" read "or".
Page 48. Line 95. For "in" read "on".
Page 49. Line 97. For "at" read "by".
Page 50. Line 99. For "of" read "to".
Page 51. Line 101. For "the" read "a".
Page 52. Line 103. For "and" read "or".
Page 53. Line 105. For "in" read "on".
Page 54. Line 107. For "at" read "by".
Page 55. Line 109. For "of" read "to".
Page 56. Line 111. For "the" read "a".
Page 57. Line 113. For "and" read "or".
Page 58. Line 115. For "in" read "on".
Page 59. Line 117. For "at" read "by".
Page 60. Line 119. For "of" read "to".
Page 61. Line 121. For "the" read "a".
Page 62. Line 123. For "and" read "or".
Page 63. Line 125. For "in" read "on".
Page 64. Line 127. For "at" read "by".
Page 65. Line 129. For "of" read "to".
Page 66. Line 131. For "the" read "a".
Page 67. Line 133. For "and" read "or".
Page 68. Line 135. For "in" read "on".
Page 69. Line 137. For "at" read "by".
Page 70. Line 139. For "of" read "to".
Page 71. Line 141. For "the" read "a".
Page 72. Line 143. For "and" read "or".
Page 73. Line 145. For "in" read "on".
Page 74. Line 147. For "at" read "by".
Page 75. Line 149. For "of" read "to".
Page 76. Line 151. For "the" read "a".
Page 77. Line 153. For "and" read "or".
Page 78. Line 155. For "in" read "on".
Page 79. Line 157. For "at" read "by".
Page 80. Line 159. For "of" read "to".
Page 81. Line 161. For "the" read "a".
Page 82. Line 163. For "and" read "or".
Page 83. Line 165. For "in" read "on".
Page 84. Line 167. For "at" read "by".
Page 85. Line 169. For "of" read "to".
Page 86. Line 171. For "the" read "a".
Page 87. Line 173. For "and" read "or".
Page 88. Line 175. For "in" read "on".
Page 89. Line 177. For "at" read "by".
Page 90. Line 179. For "of" read "to".
Page 91. Line 181. For "the" read "a".
Page 92. Line 183. For "and" read "or".
Page 93. Line 185. For "in" read "on".
Page 94. Line 187. For "at" read "by".
Page 95. Line 189. For "of" read "to".
Page 96. Line 191. For "the" read "a".
Page 97. Line 193. For "and" read "or".
Page 98. Line 195. For "in" read "on".
Page 99. Line 197. For "at" read "by".
Page 100. Line 199. For "of" read "to".

